

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Irena Centner

**Spolnost v ženskih in moških revijah
– primerjalna analiza**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Irena Centner

Mentorica: izr. prof. dr. Zdenka Šadl

Spolnost v ženskih in moških revijah
– primerjalna analiza

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

*Iskrena hvala izr. prof. dr. Zdenki Šadl
za strokovno in pedagoško vodenje
ter razumevanje.*

*Hvala tudi moji mami,
ker je verjela vame in me podpirala
ter Zorici za spodbudo in pomoč.
Hvala pa tudi hčerama Ivani in Luciji,
ki sta moj neizčrpen vir ljubezni.*

Spolnost v ženskih in moških revijah – primerjalna analiza

V diplomskem delu sem analizirala reprezentacije spolnosti v ženskih in moških življenjsko–stilnih (lifestyle) revijah, ki izhajajo v Sloveniji. Slike in opisi spolnosti so v medijih vedno bolj pogosti, medijska kultura pa sooblikuje pričakovanja na področju spolnosti. Revije življenjskega stila tako kot tudi drugi množični mediji definirajo spolno privlačnost, bralcem in bralkam povedo, kako se morajo obnašati, da bi dosegli zadovoljstvo v spolnosti ali da bi zadovoljili partnerja–ico. V člankih o spolnosti ter fotografijah s spolno konotacijo sem analizirala razlike in podobnosti med sporočili, ki jih dajejo moške in ženske revije svoji ciljni publiki. V skladu s svojimi hipotezami sem ugotovila, da so članki v ženskih revijah bližje Giddensovemu »čistemu razmerju«; članki v moških revijah pa so bližje Baumanovi trditvi, da je spolna aktivnost ozko usmerjena na »orgazemske učinke«. Tako moške kot ženske revije ostajajo ujete v tradicionalne moške in ženske vloge. Ženske revije bralcem in bralkam žensko spolnost v največji meri reprezentirajo kot heteroseksualno in monogamno; tako ženske kot moške revije pa uporabljajo sociobiološke argumente za trditev, da je monogamija »nenaravna« za moške. Ostala spolna nagnjenja (homoseksualnost, transspolnost) so v moških revijah skorajda prezrta, v maloštevilnih prispevkih pa so pospremljena s predsodki in celo z zaničevanjem. Tako v moških kot ženskih revijah je spolnost namenjena mladim, zdravim, belim, heteroseksualnim moškim in ženskam.

Ključne besede: ženske revije, moške revije, spolnost.

Sexuality in women's and men's magazines – a comparative analysis

I have analyzed the presentation of sexuality in men's and women's lifestyle magazines published in Slovenia. Pictures and descriptions of sexuality in the media have become increasingly common; media culture is co–shaping expectations about sexuality. Lifestyle magazines as well as other mass media define sexual attraction, they tell readers how they have to behave in order to achieve sexual satisfaction or to meet a partner. In the articles on sexuality and photos with sexual connotations, I've analyzed the differences and similarities in the messages that men's and women's lifestyle magazines send to their target public. According to my hypothesis, I found that the articles in women's magazines are closer to Giddens' »pure relationship«; articles in men's magazines tend to be closer to Bauman's argument that sexual activity is narrowly focused on the »orgasmic effects«. Men's and women's magazines remain trapped in traditional male and female roles. Women's magazines represent women's sexuality to their readers by mostly as a heterosexual and monogamous, while men's and also women's magazines use sociobiological arguments for the claim that monogamy is »unnatural« for men. Other sexual orientations (homosexuality, transgender) are in men's magazines virtually ignored, moreover, in the few articles that such sexual practices appear, they are accompanied by prejudices and even with contempt. In men's as well as in women's magazines sexuality is presented only for young, healthy, white, heterosexual men and women.

Key words: women's lifestyle magazines, men's lifestyle magazines, sexuality.

KAZALO

1	UVOD	9
1.1	HIPOTEZE.....	10
2	TEORIJE SEKSUALNOSTI	12
2.1	Sociobiološka koncepcija seksualnosti	12
2.2	Freud in psihoanaliza.....	13
2.3	Družbeni konstrukcionizem	15
2.4	Poststrukturalizem: Michel Foucault.....	17
2.5	Giddensov pogled na Foucaultovo pojmovanje seksualnosti	21
2.5.1	Institucionalna reflektivnost	22
2.5.2	Zaton perverzности	23
3	SPOLNOST V SODOBNEM ČASU	25
3.1	Spremembe v ravnotežju med seksom in ljubeznijo po spolni revoluciji	25
3.1.1	Spolna revolucija	26
3.1.2	Od »spolne osvoboditve« do »spolnega zatiranja«.....	26
3.1.3	Seks za ceno ljubezni.....	28
3.1.4	Ponoven razcvet ljubezni in poželenja.....	29
3.2	Zakovitosti v procesih integracije in civilizacije spolov	30
3.2.1	Strah pred poželenjem: socialna in seksualna bojazen pred »višinami« in »globinami«.....	30
3.2.2	Razdvojenost in ambivalenca v intimnih razmerjih.....	30
3.2.3	Spremembe pravil vedenja med moškimi in ženskami	32
3.2.4	Procesa neformalizacije in formalizacije	33
3.2.5	Emancipacija in družbene spremembe v heteroseksualnih razmerjih.....	35
3.3	Čisto razmerje	36
3.3.1	Spremembe v razmerjih med spoloma.....	37
3.4	Spremembe v spolnem vedenju študentov: longitudinalna študija v Zahodni Nemčiji	39
3.4.1	Heteroseksualne izkušnje in partnerji	40
3.4.2	Pogostost heteroseksualnih spolnih odnosov	40
3.4.3	Istospolna spolna privlačnost in izkušnje	41
3.4.4	Stalne zveze	41
3.4.5	Samozadovoljevanje	42
3.4.6	Kvalitativni podatki	43
3.4.7	Zaključki.....	43
3.5	Spolno vedenje Slovencev in Slovenk	44
3.6	Postmoderna »raba« spolnosti.....	46
3.7	Mladi in postmoderna spolnost.....	51
4	MNOŽIČNI MEDIJI	54
4.1	Funkcije množičnih medijev	54

4.2	Imanentne medijske funkcije	54
4.3	Socialne funkcije	55
4.4	Vpliv množičnih medijev na spolnost.....	55
4.5	Teorija prednostnega tematiziranja.....	57
4.6	Kultivacijska teorija	57
4.7	Kognitivna teorija	58
4.8	Oblast in mediji	59
4.9	Vloga medijev	59
5	EMPIRIČNI DEL	60
5.1	Opredelevitev metode.....	60
5.2	Sestava vzorca analiziranih revij.....	60
6	ŽENSKÉ IN MOŠKE REVIJE	62
6.1	Ženske revije.....	62
6.1.1	Revija Cosmopolitan	64
6.1.2	Revija Eva	66
6.1.3	Revija Ženski svet	67
6.2	Moške revije	68
6.2.1	Playboy	69
6.2.2	MARS.....	70
6.2.3	FHM	71
7	KVANTITATIVNA ANALIZA IN ANALIZA VSEBINE	73
8	KATEGORIZACIJA ČLANKOV	78
8.1	Članki oz. predlogi, kako popestriti spolno življenje.....	79
8.2	Članki, ki se dotikajo družbenih problemov in spolnosti (posilstva, homoseksualnost, kontracepcija, širjenje spolnih bolezni, prostitucija).....	83
8.3	Članki, ki razlagajo vedenje, čustvovanje, razmišljanje in spolno vedenje nasprotnega spola.....	89
8.4	Nasveti strokovnjakov na vprašanja v zvezi s spolnostjo in partnerstvom	93
8.5	Fotografije s seksualno konotacijo	97
8.6	Članki, ki svetujejo kako poiskati in obdržati partnerja/partnerico oz. nasveti, kako prekiniti razmerje.....	100
8.7	Zgodbe, ki jih prispevajo bralci in bralke moških in ženskih revij o lastnem spolnem življenju.....	103

8.8	Članki, v katerih znane osebe iz tuje in slovenske glasbene, filmske, športne scene oz. estrade razkrivajo lastno spolno življenje in mišljenje glede spolnih praks	105
9	SKLEP	108
9.1	Hipoteza 1	109
9.2	Hipoteza 2	111
9.3	Hipoteza 3	113
9.4	Hipoteza 4	114
10	LITERATURA	116

Kazalo grafov

Graf 7.1.: Delež strani s seksualno konotacijo v moških in ženskih revijah v letih 2001—2004 in 2012—2014	75
Graf 7.2.: Delež strani s seksualno konotacijo v moških revijah	77
Graf 7.3 : Delež strani s seksualno konotacijo v ženskih revijah	77
Graf 8.1.: Delež strani s članki oz. predlogi, kako popestriti spolno življenje.....	79
Graf 8.2.: Delež strani v posamezni reviji s članki oz. predlogi, kako popestriti spolno življenje.	80
Graf 8.3.: Delež strani s članki, ki se dotikajo družbenih problemov in spolnosti.....	83
Graf 8.4. : Delež strani v posamezni reviji s članki, ki se dotikajo družbenih problemov in spolnosti.....	84
Graf 8.5.: Delež strani s članki, ki razlagajo vedenje, čustvovanje, razmišljanje in spolno vedenje nasprotnega spola	89
Graf 8.6.: Delež strani s članki, ki razlagajo vedenje, čustvovanje, razmišljanje in spolno vedenje nasprotnega spola po posameznih revijah.....	90
Graf 8.7.: Delež strani z nasveti strokovnjakov na vprašanja v zvezi s spolnostjo in partnerstvom	93
Graf 8.8.: Delež strani z nasveti strokovnjakov na vprašanja v zvezi s spolnostjo in partnerstvom po posamezni reviji.....	94
Graf 8.9.: Delež strani fotografij s seksualno konotacijo	98
Graf 8.10.: Delež strani fotografij s seksualno konotacijo po posameznih revijah	98
Graf 8.11.: Delež strani člankov, ki svetujejo, kako poiskati in obdržati partnerja oz. nasveti, kako prekiniti razmerje	100
Graf 8.12. : Delež strani člankov, ki svetujejo, kako poiskati in obdržati partnerja oz. nasveti, kako prekiniti razmerje po posameznih revijah	101
Graf 8.13.: Delež strani z zgodbami, ki jih prispevajo bralci in bralke revij o lastnem spolnem življenju	103
Graf 8.14.: Delež strani z zgodbami, ki jih prispevajo bralci in bralke revij o lastnem spolnem življenju po posameznih revijah.....	103
Graf 8.15.: Delež strani s članki, v katerih znane osebe iz tuje in slovenske glasbene, filmske, športne scene oz. estrade razkrivajo lastno spolno življenje in mišljenje glede spolnih praks	105
Graf 8.16.: Delež strani s članki, v katerih znane osebe iz tuje in slovenske glasbene, filmske, športne scene oz. estrade razkrivajo lastno spolno življenje in mišljenje glede spolnih praks po posameznih revijah.....	106

Kazalo slik

Slika 6.1.: Naslovnica revije Cosmopolitan	64
Slika 6.2.: Naslovnica revije Eva	66
Slika 6.3.: Naslovnica revije Ženski svet.....	67
Slika 6.4.: Naslovnica revije Playboy	69
Slika 6.5.: Naslovnica revije MARS	70
Slika 6.6.: Naslovnica revije FHM.....	71
Slika 8.1.: Primer slike s seksualno konotacijo	97

Kazalo tabel

Tabela 7.1 – izvodi analiziranih revij po mesecih leta 2004	73
Tabela 7.2. – izvodi analiziranih revij po mesecih leta 2001—2002	74
Tabela 7.3. – izvodi analiziranih revij po mesecih leta 2012	74
Tabela 7.4. – izvodi analiziranih revij po mesecih leta 2014	74
Tabela 7.5. – število strani s seksualno konotacijo po posameznih letnikih ženskih in moških revij	76

1 UVOD

Človeško spolno vedenje je raznolik fenomen. Pojavlja se na različnih fizičnih lokacijah in v različnih družbeno–zgodovinskih in kulturnih kontekstih, sestavljeno je iz širokega razpona specifičnih aktivnosti, različni ljudje pa ga tudi različno dojemamo. Posameznik se udeležuje spolne aktivnosti na bazi kompleksnega sklopa motivacij in organizira to aktivnost na osnovi številnih zunanjih dejavnikov in vplivov. Tako je nemogoče, da bi orodja in koncepti iz katerkoli znanstvene discipline zadoščali za razlago vseh ali samo nekaterih vprašanj, ki se postavljajo o spolnem vedenju (Laumann in drugi 1994).

Diplomsko delo je razdeljeno na teoretični in empirični del. Glede na kompleksnost konceptualizacij spolnosti tudi v teoretičnih pristopih, bom najprej predstavila različne teorije spolnosti, od sociobioloških, psihoanalitskih, simbolno–interakcionističnih, poststrukturalističnih, feminističnih do Giddensove teorije »čistega razmerja«, Woutersove razlage razdvojenosti in ambivalence v intimnih razmerjih do Baumanove postmoderne razlage spolnosti. V teoretičnem delu naloge bom v nadaljevanju predstavila odmevne raziskave spolnega vedenja, to je *Spremembe v spolnem vedenju študentov: longitudinalna študija v Zahodni Nemčiji* (Schmidt in drugi 1998), *Spolno življenje v Sloveniji* (Bernik in Klavs 2011) ter *How Did It Happen the First Time? Sexual Initiation of Secondary School Students in Seven Postsocialist Countries* (Bernik in Hlebec 2004). Omenjene raziskave so predstavile rezultate o spolnih praksah v vsakdanjem življenju, hkrati pa hote ali nehote z njimi vsaj posredno vplivale na povečevanje refleksivnosti v prevladujoči spolni kulturi (Bernik in Klavs 2011, 181).

Pričakovanja na področju spolnosti v današnjem času vse bolj oblikuje medijska kultura s pomočjo televizije, glasbe, revij in oglaševanja (Moore in Rosenthal v Šarbek 2005, 12). Slike in opisi spolnosti so v množičnih medijih vedno bolj pogosti. Čeprav je bilo o vplivu množičnih medijev narejeno sorazmerno malo raziskav, le–te kažejo, da imajo mediji vpliv na spolnost, saj so mediji tisti, ki ohranjajo spolno vedenje v središču javnega diskurza. Medijske reprezentacije spolnosti utrujejo

relativno konsistentno celoto spolnih norm in ker so široko dostopne, se ljudje preko njih učijo spolnega vedenja (Brown 2002, 42).

V empiričnem delu naloge bom analizirala reprezentacije spolnosti v t.i. življenjsko–stilnih (lifestyle) revijah, to so revije, ki združujejo več funkcij, izobražujejo, zabavajo in prodajajo aktivni življenjski stil (Vendramin 2002, 78). Revije življenjskega stila, tako kot tudi drugi množični mediji, definirajo tudi spolno privlačnost; na nek način določajo kdaj, kje, s kom in kako se bomo vedli v spolnosti. Posredujejo nam smernice, kako moramo izgledati in se obnašati, da bi dosegli zadovoljstvo v spolnosti ali da bi zadovoljili partnerja–ico, in sporočajo nam, kako pomemben je seks za nas (Krassas in drugi 2001, 751).

Med revijami, ki jih ponuja slovensko tržišče, sem v vzorec vključila ženske revije Cosmopolitan, Evo in Ženski svet, vzorec moških revij pa je bil sestavljen iz revij Playboy, FHM ter MARS, v obdobju 2001 – 2014. Primerjavo med letniki v desetletnem razmaku sem lahko naredila le za revije Playboy, Cosmopolitan in Eva, in sicer za letnik 2004 ter 2014. Mars je prenehal izhajati leta 2002, FHM leta 2013, revija Ženski svet pa je leta 2013 šele začela izhajati. Vzorca in analizirala sem skupno 58 življenjsko–stilnih revij: 30 izvodov ženskih (Cosmopolitan 12 izvodov, Eva 12 izvodov in Ženski svet 6 izvodov) ter 28 izvodov moških revij (Playboy 12 izvodov, FHM 10 izvodov, Mars 6 izvodov).

Z lastno raziskavo sem želela sem ugotoviti, kakšne so razlike in podobnosti v reprezentacijah spolnosti med moškimi in ženskimi revijami ter ali so se vsebine v teku desetletnega obdobja spreminjale ali ne in če so se, na kakšen način.

V sklepnem delu bom predstavila ključne ugotovitve in navedla ali potrjujejo ali zanikajo moje hipoteze.

1.1 HIPOTEZE

1. Tako moški kot ženske sprejemajo podobna sporočila o spolnosti in spolnih vlogah, ne glede na to ali gre za moške ali ženske revije.

2. Lifestyle revije imajo emancipacijski potencial, v smislu ozaveščanja širše javnosti o enakopravnosti spolov tudi na področju spolnosti, vendar hkrati vzdržujejo tradicionalno porazdeljene vloge med spoloma.
3. Moške in ženske revije bralcem in bralkam spolnost v največji meri reprezentirajo kot heteroseksualno in monogamno, pri čemer še posebej izstopajo ženske revije. Ostala spolna nagnjenja (homoseksualnost, transspolnost) so predstavljena pomanjkljivo in bežno, pri čemer so pospremljena s predsodki in celo z zaničevanjem.
4. V moških in ženskih revijah je spolnost namenjena mladim, zdravim, belim, heteroseksualnim moškim in ženskam.

2 TEORIJE SEKSUALNOSTI

2.1 Sociobiološka koncepcija seksualnosti

Raziskave spolnosti so se začele v Evropi v 19. stol. To je bil čas hitre profesionalizacije medicine. Seksologi so verjeli, da bodo lahko pojasnili lastnosti seksualnosti s sklicevanjem na 'notranjo resnico' oz. bistvo same seksualnosti. To resnico so hoteli odkriti s pomočjo biologije, tako da so »izumili« vedo o seksu, ki naj bi odkrila en osnovni uniformni vzorec, ki izhaja iz narave same (Weeks v Stein 1997, 159). Raziskovalci so spolno vedenje obravnavali le kot fenomen na individualni ravni. Seksualno aktivnost so definirali kot fizično aktivnost, ki jo posameznik izvaja, oz. kot misli in občutke, ki jih izkusi, prav tako pa so skušali pojasniti individualne variacije kot endogene procese (Laumann 1994, 3).

Sociobiologija je po definiciji aplikacija evolucijske biologije, ki razlaga socialno vedenje živali in ljudi (Barash v DeLamater in drugi 1998, 11). V današnjem času je evolucijsko teorijo spolnosti bolj podrobno razvil David Buss. V t.i. teoriji seksualnih strategij razlikuje kratkoročne ter dolgoročne strategije dvorjenja, ki se jih poslužujemo ljudje pri odnosih s partnerjem–ico (Buss in drugi v DeLamater in drugi 1998, 11). Tako moški kot ženske uporabljajo oba načina v različnih življenjskih obdobjih. Kratkoročne seksualne strategije dvorjenja so npr. kratke zveze, v katerih smo ljudje navadno pred dolgotrajno zvezo, npr. poroko. Poroka je dolgoročna seksualna strategija, katere značilnost je, da oba starša skrbita za otroke in sta med seboj povezana. Kratkoročne seksualne strategije pa lahko obstajajo tudi vzporedno z dolgoročnimi zvezami, npr. izvenakonske afere.

Sociobiologi razlikujejo med neposrednimi in prvobitnimi vzroki vedenja. Hormoni imajo takojšen vpliv na vedenje, prvobitni pa so določene podedovane karakteristike. Teorija spolne selekcije pravi, da se razvijejo karakteristike, ki dajejo organizmu prednost v tekmovanju za partnerja–ico. Spolna selekcija deluje skozi dva procesa: prvi je tekmovanje znotraj skupine istega spola (same sex competition), pri čemer se karakteristike – lastnosti zmagovalcev prenašajo in razvijajo dalje preko genov. Drugi proces vključuje izbiro partnerja–ice. Če so določene lastnosti označene kot zaželene,

imajo tisti, ki jih imajo, prednost pri izbiri (Buss 1998, 20). Tako sociobiologi spolnost razlagajo s pomočjo genetskih vplivov, hormonov in nevroanatomskih razlik v možganih (DeLamater in drugi 1998, 11).

Modernizacija pogleda na spolnost in njena transformacija v polje racionalne, ne pa moralne raziskave, je vidna v delih raziskovalcev, kot npr. Richarda Krafta–Ebinga, ki je izvedel kvalitativne raziskave (študije primera) in pri tem kategoriziral širok spekter spolnih variacij. Njegova izdelana sistematika naravnih spolnih variacij je bila narejena kljub prevladujočim stališčem, da so to nemoralne deviacije. Seksologi so namreč verjeli, da je spolnost določena z anatomijo in fiziologijo, ne pa z normami in vrednotami (Robinson v Stein 1997, 159). Seksualni gon je bil za seksologe biološka, nespremenljiva sila, dana ob rojstvu (Stein 1997, 159).

Sociobiološke teorije se osredotočajo le na posameznika, čeprav je človeško spolno vedenje tudi družbeno vedenje v smislu, da vključuje najmanj dva človeka in je zato le delno določeno z dejavniki, ki izvirajo iz vsakega posameznika. Zato lahko trdimo, da te teorije pojasnijo le majhen del raziskovanega fenomena. Ali kot pravi Paul Verhaege: »Kar je narobe pri reduktivnih bioloških modelih, je ravno njihov redukcionizem: res je, da smo sestavljeni iz genov, vendar nismo samo zbirka genov.« (Verhaege 1999, 16).

2.2 Freud in psihoanaliza

Pozitivistične razlage, kot je sociobiološka, niso upoštevale, da imamo ljudje sposobnost samorefleksije, in da le–ta igra veliko vlogo pri oblikovanju gonov (Stein 1997, 159). Tega se je zavedal tudi Sigmund Freud, ki je razvil bolj kompleksno in sofisticirano psihodinamično razumevanje delovanja »normalne« spolnosti in njeno zvezo s celotno osebo. Freud je razkril delovanje spolnosti s pomočjo dolgotrajnih, intersubjektivnih razmerij med analitikom in pacientom. Dvignil se je nad pozitivizem, da bi potrdil spremenljive, psihične izvore odrasle spolnosti. Najbolj je znan po svoji teoriji otroške spolnosti, ki pravi, da je libido – psihična energija povezana s spolnim gonom, ki prisili posameznika k erotični aktivnosti – dejaven že pri otroku. Ko otrok razreši Ojdipov kompleks, se navadno identificira s staršem istega spola, vendar pa vsak otrok razreši Ojdipov kompleks na svoj način, kar ima za

posledico različne spolne usmerjenosti – tako je npr. homoseksualnost produkt otrokove neuspešne razrešitve Ojdipovega kompleksa in neuspešne identifikacije s staršem istega spola (Stein 1997, 160).

Izvorni pomen gona je koncept umestitve med psihološke in telesne vidike. Po Freudu obsega štiri komponente: po eni strani izvor in pritisk (ki imata fizični temelj) ter cilj in objekt (ki imata psihološki temelj) po drugi strani (Verhaeghe 2002, 20).

Za Freuda spolni goni potrebujejo omejitve, da bi lahko družba pravilno funkcionirala, razvojni proces, ki oblikuje subjektivnost, pa nujno vsebuje veliko mero spolne represije in sublimacijo želja. Ta potlačitev sicer pomaga oblikovati posameznika, vodi pa tudi v različne perverzije in nevroze (Stein 1997, 159).

Spolno poželenje je globoko strukturirano z otrokovimi izkušnjami in notranjimi konflikti, ki še niso čisto razrešeni, in s potlačitvami instinktov v zgodnjem življenju. Spolna potlačitev je inkorporirana v samo strukturo psihe, in je instrumentalna v oblikovanju zrelega ega (Chodorow v Stein 1997, 160), torej ni nekaj, kar je vsiljeno odraslim, in nekaj, od česar bi posameznik lahko bil osvobojen. Internalizacija seksualnih norm je tipično nepopolna: nerešeni seksualni problemi in/ali neuresničene seksualne želje pogosto iščejo izraz v sublimirani obliki, in ta sublimacija seksualnih energij je impulz za kreativno prizadevanje in nujno sredstvo za stabilizacijo institucij civilizacije (Stein 1997, 161).

Freud je istočasno delal z dvema različnima konceptoma seksualnosti. Prvi del so »klinične oz. psihološke teorije«, ki se osredotočajo na vrednote in pomene povezane s čutnimi izkušnjami v motivacijski zgodovini osebe od rojstva do smrti. Poudarja psihološke dejavnike. Druga, »metapsihološka teorija«, vidi seksualnost kot energetska silo, ki išče izpraznjenje (Stein 1997, 161). Metapsihološke različice Freudove teorije oblikujejo opozicijo med človeško povezanostjo (connectedness) in človeško naravo; prednost dajejo osnovnim agresivnim in libidinalnim gonom pred ljubeznijo in odnosi ter vsebujejo implicitno predpostavko, da so ljudje v osnovi antisocialni (Chodorow v Stein 1997, 161). Klinična teorija pa po drugi strani pravi, da seksualna sfera ni esenca osebnosti, ki je vpisana v posameznika ob rojstvu, ampak je globoko ukoreninjena v intrapsihične fantazije, ki izvirajo iz posameznikove otroške seksualnosti, oblikovane v odnosu s starševskim vplivom (Freud v Stein 1997,

161). Ta teorija priznava pomembnost subjektivnosti in pomenov v oblikovanju človeških izkušenj, ter se nadaljuje s teorijo objektivnih odnosov, ki poskuša očistiti psihoanalizo njene orientiranosti h gonu (Person v Stein 1997, 161).

Freud je razširil pomen besede »seks« preko seksološkega poudarka na zgolj fizičnem izrazu, z domnevo, da vključuje vse aktivnosti in ljubezen, ki izvirajo v primitivnem seksualnem gonu, kot tudi impulze, ki se izražajo na način, ki ni očitno seksualen (Freud v Stein 1997, 161). Model gona zasenči pomembnost poznejšega razvoja in izkušenj v odraslosti, podcenjuje vpliv družbenega miljeja, ki oblikuje te izkušnje in ohranja telos normalnega seksualnega razvoja (Stein 1997, 161). Model gona postavi univerzalno teorijo človeške narave, ki trdi, da je »otročstvo transhistorično ... vsak človeški otrok ima veliko več skupnega z vsemi drugimi otroci v vseh časih in krajih, kot s starejšimi ljudmi svojega kraja in časa« (Horowitz v Stein 1997, 162).

Psihoanalitična teorija ravno na tej točki pokaže svojo šibkost: formira namreč univerzalno teorijo seksualnega razvoja, obenem pa ni zmožna ustrezno pojasniti seksualne različnosti ali družbenih sprememb. S tem, ko je izolirala obstoj nezavedne psihične sfere od biologije in družbe, se je psihoanaliza pomaknila preko enostavnega seksološkega biologizma, vendar je njen pomen okrnjen s teorijo gona, ki meni, da spolnost oblikuje družbo in ne obratno (Stein 1997, 162).

2.3 Družbeni konstrukcionizem

Glavna predpostavka te paradigme je, da je »realnost družbeno strukturirana« (Berger in drugi v DeLamater in drugi 1988, 13). Seksualnost je fluidna, nestanovitna ter podvržena izbiri in spremembam. »V pozni modernosti so vsi aspekti družbene aktivnosti podvržene dolgotrajni reviziji v luči novih informacij ali znanja« (Giddens v Stein 1997, 162). Ves obstoj je negotov in je problem, projekt, na katerem moramo delati. Jaz postane refleksiven projekt. Govorimo o »zdravljenju nas samih«, o »konstruiranju identitet«, o »iskanju samega sebe«. Nikoli prej niso bile samoidentitete in družbene institucije v takšni meri podvržene zavestnemu, reflektivnemu delovanju, kar velja tudi za seksualnost (Giddens v Stein 1997, 162).

Prelomnica v raziskavah spolnosti so prav gotovo raziskave Alfreda Kinseya, ki je v 50. in 60. letih 20. stol. raziskoval spolno vedenje ameriškega srednjega razreda.

Kinsey je odkril, da spolno vedenje označuje velika raznolikost, ki se močno razlikuje od splošno sprejetih družbenih norm. S tem, ko je postavil pod vprašaj rigidne seksualne norme, je relativiziral spolno vedenje in pojem patološkega, ter postavil temelje za bolj liberalne raziskave spolnosti (Stein 1997, 162).

John H. Gagnon in William Simon sta v raziskavah seksualnosti uporabila pristop simbolnega interakcionizma. Menila sta, da spolnost odraža posameznikov odnos do sveta ter da je vsa spolnost družbeno strukturirana. Če apliciramo na spolnost, je osrednja naloga simbolnega interakcionizma opisati procese, s katerimi se skozi interakcijo izpogajajo spolni pomeni (sexual meanings). Nasprotno od Freudovega modela simbolni interakcionisti trdijo, da se spolno vedenje pojavi z adolescenco in je v večini nepovezano z zgodnjim otroštvom. Spolnost ni gon – zunaj družbe nima obstoja; spolnost je proizvod družbenih sil, ki delujejo skozi vsakdanje vplive, je del socialnega učenja, ki traja vse življenje (Gagnon in drugi v Stein 1997, 163). Moderne družbe dajejo spolnosti pretiran pomen, saj je spolno vedenje večinoma preprost vsakdanji dogodek, sestavljen iz spremenljivih motivov in ozadij (setting). Posamezniki so aktivni akterji, ki izpogajajo spolno vedenje v teku družbene interakcije. Spolno vedenje ni stvar socializacije v spolne vloge znotraj družine, ampak je produkt interaktivnega procesa, vključenega v »spolne skripte« (sexual scripts) (Gagnon in drugi v Stein 1997, 163). Vsak posameznik je motiviran, da išče spolni užitek, skozi socializacijo pa se nauči vseh ali nekaterih scenarijev, kako ta užitek doseči. Kulturni scenarij je implicitni sistem družbenih pravil, ki regulirajo družbeno prakso. Scenarij zagotavlja splošne vedenjske smernice, s katerimi akter usklajuje svoje preference. Ko so določeni akterji v interakciji, njihovo vedenje predstavlja skript. Čeprav so določeni spolni skripti (npr. heteroseksualni spolni odnos) prevladujoči v današnjem času, posameznikov ne oblikujejo le kulturni scenariji ali spolne vloge, saj družbeni svet »zahteva, da barantamo z življenjem za našo identiteto« – ker »sodobne družbe zagotavljajo manj podlage za zunanje vsiljevanje kontinuitete« (Gagnon in drugi v Stein 1997, 164).

Spolnosti ne moremo razumeti izolirano od odnosov med spoloma, od kulturnih idealov »ljubezni« ali od institucije zakonske zveze. Spolno vedenje je socialno vedenje, dejanje postane seksualno z uporabo naučenih pomenov. V tem smislu je seksualno vedenje družbeno predpisano. Zato s terminom seksualnost mislimo tudi na

vrednote, verovanja in vedenja, ki imajo v naši družbi nek seksualni pomen (Jackson 1996, 62).

Družbeni konstrukcionizem je vnesel v študije o seksualnosti veliko skepticizma o trdnosti »normalne« spolnosti in upošteva zgodovinske, medkulturne in situacijske različnosti spolnih vzorcev. Družbeni konstrukcionisti tako trdijo, da družba oblikuje spolnost in ne obratno (Stein 1997, 165).

2.4 Poststrukturalizem: Michel Foucault

Michel Foucault, francoski zgodovinar in filozof, je pokazal, da stopi termin spolnost v uporabo šele proti koncu 19. stol. To je pomembno že zato, ker kaže, da to, kar si predstavljamo pod spolnost, ni nek nespremenljiv koncept, ampak je pojav, ki je močno vezan na zgodovino (Verhaege 1999, 101).

... Pri Grkih klasičnega obdobja ni bilo prepovedi – z izjemo incesta – glede kakršnihkoli spolnih dejavnosti. Njihova etika ni bila toliko usmerjena na samo naravo ugodij, ampak kvantiteto in intenzivnost uporabe ugodij – s ciljem, da bi dosegli umnost in zmernost. Mož, ki se je povsem predal hrani in pijači ali spolnosti, je veljal za šibkega. ... Za Grke je bil takšen odnos vse graje vreden, ker je vodil v sprejetje pasivne pozicije. Kaže nam človeka, ki se pasivno podredi – bodisi svojemu telesu ali telesu drugega, in to je bilo tisto, kar je bilo zanj osnovno zlo. V tem smislu lahko grški odnos razlagamo kot kultiviranje aktivnega, dominirajočega odnosa. Kasnejša katoliška morala je uvedla dve pomembni spremembi. Oblast je bila pod grožnjo kazni vsiljena od zunaj, s strani Boga in Cerkve, obenem z opredelitvijo tega, kar je bilo prepovedano. Cerkveni očetje ne samo, da so zahtevali zmernost, ampak kar popolno vzdržnost. Poleg tega je naraščal seznam spolnih aktivnosti, ki so bile zapovedane ali prepovedane (Verhaege 1999, 102).

Michel Foucault je v svojem delu *Zgodovina seksualnosti* ovrigel tezo, da so zahodne družbe od 17. stol. dalje zatirale spolnost, ter da je bila spolnost nekaj, o čemer ni bilo mogoče govoriti. *Zgodovina seksualnosti* je napisal v času, ko se je odvijala spolna

revolucija¹, ko se je razumelo, da je bila spolnost v preteklosti nekaj prepovedanega, in ko je bila popularna ideja psihoanalitika Wilhelma Reicha, po kateri mora posameznik osvoboditi svojo seksualno energijo, če želi ohraniti duševno zdravje.

Foucault pa je menil, da je zahodna kultura že dolgo osredotočena na spolnost – to osredotočenost imenujemo potlačitev. Različne razprave o spolnosti, ki so se razvila, pa so naredile spolnost povsod prisotno. To se ne bi zgodilo, če bi o spolnosti mislili kot o nečem povsem naravnem. Tako je sam koncept spolnosti rezultat različnih diskurzov.

Foucault je v svojih delih analiziral oblast v družbi – spolnost je primarna tehnologija oblasti in njega je zanimala zgodovina te oblasti. Ali kot pravi Anthony Giddens pri razlagi Foucaulta: »Civilizacija pomeni disciplino, iz discipline pa je razviden nadzor notranjih gonov, ki mora biti notranji, če naj bo učinkovit. Kdor pravi modernost, pravi nadjaz,« (Giddens 2000, 24). Moderno družbeno življenje je notranje povezano z vzponom »moči discipliniranja«, ki je značilna za institucije, kot so zapori in umobolnice, pa tudi druge organizacije – npr. tovarne, šole. Oblast nastopa kot omejujoča sila, a tudi kot mobilizirajoč pojav (Giddens 2000, 24). »Disciplina regulira človeška življenja tako, da vsiljuje določene oblike vedenja in zagotavlja razvrščanje človeške raznoterosti« (Foucault v Gavey 1993, 95). V tem smislu je oblast pozitivna, ker je produktivna in konstitutivna – proizvaja pomene, želje, vedenja, prakse itd. Disciplina je prisotna na več različnih načinov v celotnem »družbenem telesu«, deluje skozi »subtilno prisilo«, kar pomeni, da je izvajanje oblasti učinkovitejše (Foucault v Gavey 1993, 96). Seksualnost bi morali razumeti »kot posebno zgoščeno transferno točko za razmerja moči, kot nekaj, kar lahko izkoristimo kot žarišče družbenega nadzora prav s tisto energijo, ki jo poraja, ker ima moč« (Giddens 2000, 25).

Zgodovinsko gledano obstajata po Foucaultu dva velika postopka za proizvodnjo resnice o seksu. Po eni strani so se družbe, kot so Kitajska, Indija, arabsko–muslimanske družbe opremile z *ars erotico* – umetnostjo erotike, v kateri izhaja resnica iz samega »užitka, ki je vzet kot praksa in izbran kot izkušnja; užitek ni

¹ Tukaj je mišljena spolna revolucija na Zahodu v 60.-ih letih 20. stoletja, ki je pomenila spremembo spolnega vedenja in morale. To obdobje so zaznamovala številna gibanja – posebej močna so bila feministična in gejevka.

razumljen v odnosu do nekega absolutnega zakona dovoljenega in prepovedanega ... temveč najprej in predvsem v odnosu na samega sebe« (Foucault 2000, 61). Z drugimi besedami, seks je v teh družbah umetnost in posebna izkušnja, ne pa nekaj grdega in sramotnega. Je nekaj, kar mora ostati skrivnost, vendar samo zato, ker bi izgubilo moč, če bi spregovorili o njej (IPCE 2016).

V teh družbah lahko le imetnik skrivnosti – učitelj prenese skrivnost na ezoteričen način in v smislu posvetitve, v katero vodi učenčevo potovanje. »Naša civilizacija pa je ... nasprotno edina, ki vrši določeno scientia sexualis – znanost o spolnosti. Da bi povedala resnico o seksu, je razvijala postopke, ki se v glavnem uvrščajo v obliko oblasti–znanja, ki je v izrazitem nasprotju z umetnostjo posvetitve in z veličastno skrivnostjo: gre za priznanje« (Foucault 2000, 62).

Tukaj ne gre za priznanje v smislu krščanske spovedi, ampak bolj za potrebo govoriti o spolnosti. Obsedenost z iskanjem resnice o spolnosti se še poveča, resnica mora biti priznana, kot da spolnost ne bi obstajala, če ne bi bila priznana (IPCE 2016).

»Od tedaj smo postali družba, ki neprestano kaj priznava. Priznanje je na široko razširilo svoje učinke: v pravu, v medicini, v pedagogiki, v ljubezenskih zvezah, v najbolj vsakdanjem redu in v najbolj slovesnih obredih« (Foucault 2000, 63). Tako so se bile skupine strokovnjakov, seksologov in izbranih strokovnjakov pripravljene zakopati v skrivnost, ki so jo pomagale same ustvariti (Giddens 2000, 27). Michel Foucault v tem smislu tudi kritizira psihoanalizo, ki po njegovem predstavlja moderno znanstveno obliko priznanja. Psihoanaliza je po njegovem legitimacija spolnega priznanja. Vsa človeška dejanja se pojasnjujejo v smislu potlačene seksualnosti, psiholog pa je edini, ki jo pojasnjuje. Tako spolnost ni samo nekaj, kar ljudje skrivajo, ampak je skrita celo pred njimi samimi (IPCE 2016).

Razlog, da mora biti spolnost priznana, lahko najdemo v krščanskem pogledu na njo. V preteklosti spolnost ni bila dojeta kot močna, vidna sila tako kot v sedanosti, ampak kot nekaj varljivega, skritega, nekaj kar lahko odkrijemo le skozi natančen pogled v notranjost. Zato so vsako podrobnost razkrili skozi spoved, vsaka sled užitka je bila preiskana, da bi našli sledi greha. V tem iskanju podrobnosti leži vzrok, zakaj je spolnost v naši družbi tako zelo pomembna. Oznaka grešnega ni povzročila, da bi

spolnost izginila, ampak ravno nasprotno, spolnost se je okrepila in postala nekaj, kar je povsod prisotno (IPCE 2016).

Od začetka 18. stol. so se razvile štiri velike strateške celote, ki v zvezi s seksom razvijajo posebne mehanizme znanja in oblasti. Prva je hysterizacija ženskega telesa: »odkrili so obstoj ženske seksualnosti in jo takoj zatrli, ko so jo začeli zdraviti kot patološki vir hysterije« (Giddens 2000, 27). Druga je pedagogizacija seksa otroka – odkritje, da se skoraj vsi otroci predajajo seksualni dejavnosti in da je to v nasprotju z naravo, zato jih je treba pred tem obvarovati; tretja je socializacija plodilnih vedenj oz. reprodukcije: spolnost v zakonu je bila urejena na posebne načine, ekonomska socializacija je npr. z davčnimi merami spodbujala ali zavirala načrtovanje družine, politična socializacija jim je nalagala odgovornost do družbe, medicinska socializacija pa je potekala preko praks za kontrolo rojstev. Četrta strateška celota je psihiatrizacija sprijenega užitka (Foucault 2000, 109–110), kar pomeni, da so izdelali seznam perversnosti in opisali načine za njihovo zdravljenje (Giddens 2000, 28). Mešanica idej o rasti prebivalstva, spolnih boleznih in dednosti je ustvarila idejo, da je veliko oblik spolnega vedenja škodljivega. Zato Foucault poudarja, da cilj teh novih moralnih pravil ni bil izločiti vseh oblik seksualnosti, ampak ohraniti zdravje in reprodukcijo.

Za Foucaulta je bil izum seksualnosti del procesov, ki so oblikovali moderne družbene institucije (moderne države in moderne organizacije), ki so močno odvisne od nadzora prebivalstva v času in prostoru. Do takega nadzora je prišlo z razvojem »politične avtonomije človeškega telesa« (Foucault v Giddens 2000, 28). Cilj tehnologij upravljanja s telesom je bilo uravnavanje in optimiziranje telesnih zmogljivosti (Giddens 2000, 28).

Po Foucaultu sta proučevanje spolnosti in formiranje diskurzov o njej v 19. stol. pripeljali do tega, da so se razvili različni konteksti oblasti–vednosti: ko so npr. odkrili žensko in otroško seksualnost, so ju potem takoj morali zatreti in vzpostaviti nadzor nad njima (Giddens 2000, 27).

S tem, ko so različni eksperti identificirali spolne prakse in jih analizirali glede na to, ali so naravne in zdrave, so ustvarili koncept seksualnosti. Foucault namreč trdi, da

spolnost in spolno vedenje nista naravni kategoriji, ki bi imeli temelje v družbeni realnosti. Kot trdijo socialni konstrukcionisti, imajo kategorije obstoj le v zahodni družbi, in jih zato ne moremo enostavno aplicirati na druge družbe. Prav zato je spolnost več kot spolno vedenje, saj največji del njenega pomena leži v njeni kulturni konotaciji (IPCE 2016).

2.5 Giddensov pogled na Foucaultovo pojmovanje seksualnosti

Anthony Giddens se v svojem delu *Preobrazba intimnosti* uvodoma nasloni na Foucaulta in pravi: »Foucaultove odlične inovacije so odprle nekaj ključnih vprašanj tako, kakor se jih ni domislil še nihče pred njim.« Vendar pa, nadaljuje, so Foucaultovi spisi o seksualnosti hudo pomanjkljivi tako v filozofskih stališčih kot v zgodovinskih trditvah. (Giddens 2000, 23). Giddens opozarja, da so spolnost v viktorijanskih časih raziskovali, o njej se je še posebej veliko pisalo v medicinskih revijah in drugih publikacijah, te informacije in spoznanja pa niso bila dostopna širšim množicam, še posebej ne ženskam. Zato je bilo po njegovem mnenju »zapiranje spolnosti v arene tehnične razprave način dejanske cenzure« (Giddens 2000, 31). Tako Giddens ugotavlja, da je med seksualnostjo, kot jo razkriva viktorijanska literatura in seksualnostjo, o kateri pišejo danes številni članki, velikanska razlika. Foucault tudi ne omenja povezav med spolnostjo in romantično ljubeznijo – pojavom, ki je tesno povezan s spremembami v družini (Giddens 2000, 32).

V 19. stol. so je pojem romantične ljubezni, ki je najprej zajel meščanske skupine, začel širiti tudi med druge skupine, tako da zakonska zveza ni več temeljila le na ekonomskih koristih. S širjenjem idealov romantične ljubezni so poskušali zakonsko zvezo osvoboditi širših sorodstvenih vezi. »Nastal je 'dom' kot okolje, ki se je ločilo od delovnega okolja in ki je vsaj načelno postalo kraj, kjer so posamezniki lahko pričakovali čustveno podporo in ki je bil v nasprotju z instrumentalnostjo delovnega okolja.« (Giddens 2000, 33). Pojavila se je težnja, da bi omejili velikost družine, kar je pomenilo, da se je spolnost za množice žensk prvič ločila od neskončnega cikla nosečnosti in porodov (Giddens 2000, 33).

»Spolnost se je pojavila kot del progresivne diferenciacije seksa od potreb reprodukcije« (Giddens 2000, 34). Danes je ta diferenciacija popolna, saj lahko do reprodukcije pride tudi brez spolnega odnosa, kar pomeni, da lahko seksualnost v celoti postane last posameznikov in njihovih medsebojnih dogovorov. To po Giddensu pomeni izum **plastične seksualnosti** – seksualnosti, ki je odrezana od povezanosti z reprodukcijo, sorodstvom in generacijami, seksualnosti, ki predstavlja prvi pogoj za seksualno revolucijo zadnjih nekaj desetletij (Giddens 2000, 34).

2.5.1 Institucionalna reflektivnost

Foucault je trdil, da je diskurz konstitutiven za družbeno realnost, ki jo opisuje in pojasnjuje. To pomeni, da z nastankom novega jezika (diskurza) o spolnosti, začnejo misli, pojmi ter teorije, ki jih izražajo ti pojmi, pronicati v družbeno življenje ter ga pomagajo preurejati. Ta postopek je po Foucaultu »fiksni in enosmeren vdor "moči-vednosti" v družbeno organiziranost« (Giddens 2000, 35). Giddens pa po drugi strani opozarja, da je ta pojav institucionalen, ker je temeljni strukturni element družbene dejavnosti v modernih okoljih. Je pa tudi refleksiven, ker izrazi, ki jih vpeljuje (da z njimi opisuje družbeno življenje), rutinsko vstopajo v družbeno življenje – postanejo del okvirov delovanja, ki jih prevzamejo posamezniki ter skupine (Giddens 2000, 35).

Širjenje institucionalne reflektivnosti je posebna značilnost modernih družb – večja geografska mobilnost, množični mediji ter drugi dejavniki so spodrezali tradicionalne elemente v družbenem življenju. To vrzel pa zapolnjuje nenehna reflektivna inkorporacija znanja, ki tudi izziva spremembe, ki se hitro širijo med osebnimi ter globalnimi konteksti delovanja. Besedila ter raziskave, kot je Kinseyeva, ki so poročala, analizirala ter komentirala seksualnost v praksi, so potem, ko so razkrila dejstva, tudi vplivala nanje, odprla so nove kroge razprav in ponovno raziskovanje. Te razprave so postale del javne sfere, pri tem pa so spremenila tudi laične poglede na spolnost in partnerske zveze. Kot pravi Giddens, je ravno »znanstvenost« teh raziskav pomagala nevtralizirati moralno nelagodje glede primernosti določenih spolnih praks. Vendar pa ima to po njegovem mnenju kaj malo opraviti s Foucaultovo spovednico – terapija in psihoanaliza ne zagotavljata le »regulirane postopke za izpovedovanje o spolnosti« (Foucault v Giddens 2000, 37), saj je njuna naloga, da posameznik razreši

»čustvene blokade iz preteklosti, ki ga ovirajo, da bi razumel sebe in avtonomno deloval« (Giddens 2000, 37).

Tudi Foucaultova interpretacija razvoja jaza v modernih družbah, ki ga oblikuje posebna »tehnologija«, je po Anthonyju Giddensu pomanjkljiva, saj osebna identiteta postaja problematična v modernem družbenem življenju. »Temeljni značilnosti visoko reflektirane družbe sta "odprtost" osebne identitete in reflektivnost telesa« (Giddens 2000, 37). Tako je danes jaz reflektivni projekt – gre za nenehno izpraševanje preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. Prav tako kot seksualnost in jaz, je danes tudi telo pod vplivom reflektivnosti, na kar je temeljno vplival izum shujševalne kure v njenem modernem pomenu – kar je »povezano z vpeljavo "znanosti" o prehrani in tako z administrativno močjo v Foucaultovem smislu« (Giddens 2000, 39). Vendar posameznik reflektivno izbira hrano – tisto, kar jemo, pomeni namreč odločitev za določeni življenjski slog, na katero vpliva množica medicinskih razprav ter kuharskih knjig. Tako Giddens opozarja, da patologija našega časa ni več histerija, temveč so to motnje hranjenja. »Shujševalna kura namreč povezuje telesni videz, osebno identiteto in seksualnost v kontekst družbenih sprememb, ki jih posameznice skušajo obvladovati dan za dnem« (Giddens 2000, 39).

2.5.2 Zaton perverzности

Spolna dejanja, ki smo jih nekoč obsojali, t.i. perverzije, danes tako rekoč povsod prakticiramo. Premik od enega pola k drugemu je začel že Freud, ki je pokazal, da spolne poteze, ki so jih ljudje povezovali s perverznostjo, še zdaleč niso tako redke, temveč so splošne lastnosti seksualnosti, ki jih ima vsakdo. Izraz perverzija se je zdel nesprejemljiv tudi Havelocku Ellisu, ki je uporabil besedo »spolna deviacija,« (odklon), ki pa so ji pozneje ugovarjali tisti, ki so se zavzemali za družbeno sprejemljivost in zakonsko legitimnost homoseksualnosti. Spolna različnost se je tako postopoma preselila iz Freudovih zapiskov v vsakdanji družbeni svet (Giddens 2000, 40). Vzrok za začetno nadomeščanje perverzности s pluralizmom je po Giddensu le del niza sprememb, ki so sestavni del širjenja modernosti.

»Modernost je povezana s socializacijo naravnega sveta – s progresivnim nadomeščanjem struktur in dogodkov, ki so bili zunanji parametri človeške dejavnosti, z družbeno organiziranimi procesi. Družbeno organizirani sistemi ne

vladajo le samemu družbenemu življenju, temveč tudi tistemu, kar je bila prej narava« (Giddens 2000, 41).

Reprodukcija je bila nekoč del narave, njena žariščna točka pa je bila heteroseksualnost. Ko je spolnost kot pojav postala integralni del družbenih razmerij, heteroseksualnost več ni merilo, po katerem bi vse presojali, ampak se bliža točki, kjer bo predstavljala le še enega izmed »okusov« (Giddens 2000, 41).

3 SPOLNOST V SODOBNEM ČASU

3.1 Spremembe v ravnotežju med seksom in ljubeznijo po spolni revoluciji

»Seksualizacija ljubezni in erotizacija spolnosti« (Seidman v Wouters 1998, 228) sta procesa, ki sta se začela že v 19. stol., vendar so do druge polovice 20. stol. dominantne družbene norme v zvezi s spolnostjo še vedno predpostavljale le dve vrsti spolnosti. V moški spolnosti je imela glavno vlogo sla oz. poželenje, v ženski spolnosti pa romantična ljubezen oz. razmerje med partnerjema. Okoli leta 1950 je to »tradicionalno ravnovesje« bilo postavljeno pod vprašaj, saj je ženski spolni užitek dobil pomembno mesto v svetovalni literaturi s področja spolnosti. Ženske so lahko prvič v zgodovini prevzele aktivno vlogo v javnih razpravah o svojem spolnem poželenju in poskušale najti bolj zadovoljivo ravnovesje med željo po spolni zadovoljivosti ter željo po trajni intimnosti, kar se še danes mnogim ljudem, posebej moškim, zdi nedosegljivo (Wouters 1998, 228). Spremembe tako v individualnih, kot družbenih normah in idealih v zvezi z ljubeznijo in spolnostjo sovpadajo z naraščajočo napetostjo med tema dvema tipoma želja.

Cas Wouters je poskušal podati koherentno sliko družbenih in psihičnih sprememb, ki so se zgodile med ženskim in moškim spolom in tudi znotraj posameznega spola ter razkriti perspektivo, ki je inherentna konceptu »ravnotežja sle«. Ta koncept je v širšem smislu prvi uporabil Norbert Elias, z namenom da bi označil koncept »ekonomija poželenja«. Wouters uporabi ravnotežje sle, da bi razložil razmerje med ljubeznijo in seksom. To razmerje je polimorfno in večdimenzionalno: na doseganje ravnotežja vplivajo tudi druge želje, npr. želja po doseganju večjega družbenega statusa ali želja po otrocih. Avtor je pri svoji konceptualizaciji črpal empirične podatke iz člankov nizozemske feministične revije *Opzij*, nizozemskih svetovalnih priročnikov o spolnosti in socioloških ter seksoloških raziskav. Pri tem je dal večji poudarek ženskam in ženski seksualnosti. Skušal je odgovoriti na vprašanje, kdaj in znotraj kakšnega razmerja sta (kakšna) erotika in spolnost dovoljena in zaželena (Wouters 1998, 229).

3.1.1 Spolna revolucija

Izum kontracepcijske tabletki in razmerja na podlagi vzajemne privolitve, so povzročili, da so se strahovi v zvezi s spolnostjo zmanjšali do take mere, da je prišlo do pospešitve emancipacije spolnih čustev in impulzov. Številni moški so se naučili uživati v ženskem užitku, pa tudi ženske so se odprle spolnim fantazijam. Za oba spola postane »seks zaradi seksa samega« (sex-for-the-sake-of-sex) tolerirana in sprejemljiva alternativa. Okoli leta 1970 se je slogan v nizozemski svetovalni literaturi glasil: »Moški se morajo malo bolj obvladati, ženske pa morajo biti malo bolj drzne« (Röling v Wouters 1998, 230). Ideal ljubezni se je od viktorijanskega povzdigovanja zakonske sreče premaknil k individualni sreči in večjemu prostoru za oba partnerja, da se razvijata (Blom in drugi v Wouters 1998, 230).

Seks zaradi seksa samega se je najprej pojavil pri homoseksualcih, čeprav se je o daljnosežni liberalizaciji spolnosti znotraj homoseksualcev govorilo (hkrati z zavidljivim in hkrati s prestrašenim tonom) tudi zunaj njihovih krogov. Po mnenju J. E. Kool-Smitove pa – kar zadeva seksualno liberalizacijo – lezbične feministke predstavljajo model za ženske: v lezbičnih razmerjih so moški odstotni, emocionalno toplino dajeta obe partnerki in erotika je lahko razmejena od nadvlade (Kool-Smit v Wouters 1998, 231). Oba spola sta v iskanju ravnotežja sle krenila v nasprotnih smereh v skladu s svojo definicijo sle oz. poželenja: moški proti spolnosti, ki ji vlada sla, proti seksu brez obveznosti, ženske pa proti spolnosti, ki ji vlada odnos, in v kateri sta psihična in fizična ljubezen integrirani in ločeni od nadvlade moških. In kot so mnoge ženske in moški spoznali, je razmerje med spolnimi željami in hrepenenjem po trajni intimnosti vse prej kot enostavno, »vzdrževanje« trajnega razmerja pa je postalo v celoti bolj zahtevno (Wouters 1998, 231).

3.1.2 Od »spolne osvoboditve« do »spolnega zatiranja«

Po letu 1970 je spolno nasilje zavzelo prvo mesto v javnih razpravah. Termin spolno nasilje je zajemal posilstvo, pedofilijo, incest, pornografijo, kasneje pa še spolno nadlegovanje. »Večja seksualna odprtost in večje sprejetje spolnosti sta priklicali v ospredje vprašanje spolne zlorabe« (Schnabel v Wouters 1998, 232). Radikalne feministke so na heteroseksualnost gledale kot na družbeno konstruirano obliko moči. Vsa spolna dejanja, od spolnega nasilja do sporazumnih spolnih odnosov, so razumele v smislu moške nadvlade ter ženskega podrejanja. Rešitev so videle v zavrnitvi

heteroseksualnosti kot ideološke prakse, saj so heteroseksualnost definirale kot osnovo družbeno strukturirane moške nadvlade (MacKinnon v Schacht in drugi 1993, 121). Samo »mehka spolnost« – spolnost, ki ne cilja na spolni odnos, je bila deležna pozitivnega odnosa. Način, kako doseči ravnovesje med seksom in ljubeznijo, se je razdelil na dve smeri: tradicionalna je zagovarjala tezo, da ima lahko ženska spolne želje in fantazije le znotraj romantičnega razmerja, ki naj bi trajalo vse življenje; nasprotna pa je trdila, da je ženska seksualnost lahko potešena le zunaj takega razmerja, v anonimnem, trenutnem seksu (Wouters 1998, 233).

V drugi polovici 80.–ih so izbruhnili protesti proti pornografiji, ki so povečini poudarjali, da so samo moški dovzetni za tovrstno draženje čutov, in so zato tudi edini krivci za pornifikacijo medijev, reklamne industrije in množične literature (Wouters 1998, 233). Raziskave, ki so jih naredili sociologi in psihologi (W. A. Fisher, D. Byrne, J. Dekker, D. L. Mosher, B. B. White, J. R. Heiman in drugi) v 80.–ih in 90.–ih v zvezi s pornografijo, pa so kazale drugačno sliko: tako ženske kot moški se bolj vznurijo ob fantazijah in podobah naključnih spolnih odnosov, kot pa s spolnimi odnosi v zakonski zvezi ali tistimi na podlagi plačila (Fisher in drugi v Wouters 1998, 233). Prav tako so raziskave razkrile, da se ženske in moški vznurijo ob fantazijah, če je pri spolnem odnosu v dominantni vlogi oseba, ki je istega spola kot so sami (Heiman v Wouters 1998, 233). Rezultati raziskav so tako pokazali, da je razlika med spoloma v doživljanju pornografije relativno majhna, ter da bi pornografija vzbujala manj občutkov krivde in več spolnega vznurjenja pri ženskah, če bi le-te razvile bolj liberalno seksualno moralo (Sigusch in drugi v Wouters 1998, 234). Kasnejše raziskave pa so tudi pokazale, da se genitalno vznurjenje pojavi tudi v primeru, če je erotični stimulans ocenjen negativno ali vzbuja negativna čustva, in celo takrat, ko se posamezniku/–ici samemu/–i ne zdi, da je spolno vznurjen/–a. Manjšo razliko med subjektivnim in genitalnim vznurjenjem pa čutijo ženske, ki se samozadovoljujejo (Laan v Wouters 1998, 234), ali pa imajo pogostejše spolne odnose (Dekker v Wouters 1998, 234).

V drugi polovici 70.–ih je, poleg pornografije, tudi prostitucija postala predmet razprave, čeprav je žensko gibanje protestiralo bolj proti pornografiji, kot prostituciji. Žensko gibanje je v 80.–ih celo zagovarjalo prostitutke, čeprav lahko prostitucijo utemeljeno vidimo kot način, da družba ohranja ženske v podrejenem položaju.

Prostitucija je prav gotovo bolj tvegana kot pornografija v smislu, da je dogajanje med prostitutko in klientom bolj »nevarno« za prostitutko, kot pa za igralko v pornografskem filmu ali studiu; predvsem pa so prostitutke odsotne v reprezentacijah seksualnih fantazij v knjigah ali na slikah (Wouters 1998, 234). Sorazmerno malo ogorčenja proti prostituciji s strani ženskega gibanja lahko razložimo s sprejemanjem argumenta, da je le mala razlika med prodajanjem seksa v prostituciji in »prodajanjem« seksa v zakonski zvezi zaradi »ljubega miru« ali kot izraz hvaležnosti za novo obleko (Opzij v Wouters 1998, 234).

Protesti proti pornografiji so vzbudili presenečenje tudi zaradi tega, ker niso šli s tokom neformalizacije (informalization) – procesom, značilnim za drugo polovico 20. stoletja, ki se nanaša na porast vedenjskih in čustvenih alternativ ter na inherentno erotizacijo vsakdanjega življenja (Wouters v Wouters 1998, 235). Wouters zaključí, da je bilo antipornografsko gibanje izraz problemov, povezanih z emancipacijo spolnosti. Napad na (moško) pornografijo je tako izražal, kot skrival, strah pred svobodo – strah izkusiti in predstaviti samega sebe kot seksualni objekt (Wouters 1998, 235).

3.1.3 Seks za ceno ljubezni

Težave, ki so nastale z emancipacijo seksualnih občutkov, so se pokazale v tem, da je postal seks izoliran z ločitvijo seksualne intimnosti od ostalih oblik intimnosti. Povedano drugače, mesenih užitkov ni več potrebno brzdati, če hrepenenje po ljubezni radikalno zatremo. Cena, ki jo plačamo za takšen seks, pa je ljubezen (Wouters 1998, 235).

Velika študija spolnosti in razmerij, ki jo je leta 1989 objavila feministična nizozemska revija Opzij, je pokazala, da sta emancipacija žensk in emancipacija spolnosti povezani. Bralke naj bi postale bolj podobne moškim – maskulinizirane v smislu, da so bolj naklonjene ideji, da bi imele več razmerij hkrati, in da je seks za njih postal pomembnejši. Po drugi strani pa tradicionalna feminilnost, ki vključuje nežnost, predigro in strast, ni izginila, pač pa se je vse naštetu začelo pričakovati od moških partnerjev. Takšen proces revija Opzij poimenuje erotizacija feminilnosti (Opzij v Wouters 1998, 238).

Ker vse spremembe, ki jih opisuje Wouters, prikazujejo premike v isto smer, je bilo pričakovati, da bo od sredine 80.-ih naprej razlika med ženskami in moškimi – kar zadeva ravnotežje med seksom in ljubeznijo izginila na ravni idealov kot v praksi. To se ni zgodilo, kar na primer pokaže propad erotičnih revij za ženske, ki so prenehale izhajati po nekaj izvodih (Wouters 1998, 238).

3.1.4 Ponoven razcvet ljubezni in poželenja

Po letu 1990 je bilo zanimanje žensk za erotiko še vedno v vzponu. Zgodilo pa se je nekaj presenetljivega, seks brez vsakih čustvenih vezi oz. seks zaradi seksa samega, je postal staromodni (van Eijk v Wouters 1998, 239), seks je ponovno postal del razmerja (Kuitenbrouwer v Wouters 1998, 239). Najstniki niso izključili seksa brez čustvenih vezi, vendar je dolgoročno gledano pridobil na teži ideal ljubimcev, ki sta si zvesta tako v razmerju kot v postelji. To se je še posebej pokazalo pri anketah, kjer je vse večji odstotek mladih ljudi nezvestobo opredelilo kot vzrok za končanje razmerja. Temu trendu se je pridružilo tudi žensko gibanje, ženske so začele sodelovati z moškimi – kar so poimenovali »power feminism« (Wouters 1998, 239). »Gledano v celoti, so si ženske zaželele seks bolj pogosto, lažje so sprejele več spolne pobude in se naučile bolj sproščeno diskutirati o teh stvareh, medtem ko so se moški naučili povezovati zadovoljstvo v odnosu in seksualni užitek« (Steaver v Wouters 1998, 240).

Emancipaciji ženske seksualnosti in čustvenosti moške seksualnosti so utrli pot literatura (npr. feministične publikacije), protestniki (npr. proti spolnemu nasilju) ter spremembe v zakonodaji (npr. kriminalizacija posilstva v zakonu). Posledica tega procesa pa je bila »ujetost« moških med dvema poloma: prvi pol predstavlja hrepenenje po trajni intimnosti, ki je postajala vedno bolj podvržena možnosti ločitve oz. zapustitve, drugi pol pa predstavlja naraščanje odvisnosti moških od njihovih sposobnosti stimulacije ženske sle za zadovoljitev lastnih potreb (Wouters 1998, 240).

3.2 Zakonitosti v procesih integracije in civilizacije spolov

3.2.1 Strah pred poželenjem: socialna in seksualna bojazen pred »višinami« in »globinami«

Strah pred poželenjem (lust anxiety) je po Woutersu prva zakonitost, ki je povezana z mehanizmom identifikacije z obstoječim: identifikacija z neuravnoteženo močjo med spoloma deluje kot psihična ovira za ženske pri razvijanju bolj integriranega ravnotežja sle (lust balance) z več seksa. Mehanizem identifikacije povzroča pri ženskah strah pred poželenjem – strah pred svobodo. Ravno neravnotežje moči med ženskami in moškimi je še vedno glavna ovira za kontinuirano emancipacijo seksualnih impulzov in emocij pri ženskah. To oviro lahko konceptualiziramo kot strah pred socialnimi, psihičnimi in seksualnimi »višinami« (Wouters v Wouters 1998, 241). Kot nasprotje tej oviri lahko navedemo strah pred socialnimi, psihičnimi in seksualnimi »globinami«, ki ga občutijo moški, in je posledica izgube tradicionalnih virov moči in identitete ter strahu pred zapuščenjem. Ta strah preprečuje moškim, da bi si predstavljali ali celo uživali v bolj čustvenem spolnem odnosu z žensko. Ker o tej problematiki ni veliko podatkov, je nejasno, koliko moških trpi zaradi impotence ravno iz tega razloga (Wouters 1998, 241).

3.2.2 Razdvojenost in ambivalenca v intimnih razmerjih

»V oblikovanju identitete posameznika postaja vse bolj relevantno njegovo individualno urejanje in izražanje čustev« (Šadl 1999, 229). Wouters ugotavlja, da postaja individualen stil urejanja čustev pomemben kriterij medsebojnega razlikovanja ter doseganja in vzdrževanja posameznikovega statusa, ugleda in samopodobe (Šadl 1999, 229). Z uravnoteženjem moči med spoloma in s širjenjem idealov enakosti so intimitna razmerja postala odvisna od urejanja čustev kot procesa, ki ga izvajata oba partnerja. »Intimnost v poznomoderni dobi temelji na 'demokratizaciji čustev' med spoloma.« (Šadl 1999, 237). Ker naj bi bila partnerja drug drugemu pripravljena razkriti svoja lastna čustva, se o njih pogovarjati ter vzajemno reševati emocionalne težave (Šadl 1999, 237), na dan (lahko) »privrejo« vsi mogoči konflikti oz. konfliktne potrebe in interesi, okrog katerih se odvijajo pogajanja.

Glavni problem so postala pogajanja med partnerjema o tem, kako vzpostaviti odnos, ne da bi pri tem izgubila ljubezen in medsebojno spoštovanje ter zaupanje. V zvezah, ki so temeljile na tradicionalnih vrednotah, se konflikti med zakoncema niso porajali, saj so jih preprečevali občutki resigniranosti pri ženskah; če pa so se že pojavili, so le prevetrili odnos, niso pa sprožili bistvenih sprememb v razmerju. Od leta 1960 naprej pa se je uveljavila »umetnost« urejanja konfliktov, na plano so privreli vsi konfliktni interesi in potrebe, ki so bili do tedaj skriti; zakonska zveza in izvenzakonska zveza sta postali podvrženi vedno novemu vzpostavljanju ravnotežja (Mahlmann v Wouters 1998, 244).

Z uveljavitvijo egalitarnih pravil so moški in ženske postajali vedno bolj podvrženi razdvojenosti med novimi ter starimi ideali (tudi viri moči) in s tem povezanim občutkom ambivalence. Velika večina moških in žensk je egalitarnih le na 'površju', medtem ko ostajajo v »globini« zvesti tradicionalnim vrednotam. Večina moških se noče prilagoditi in razumeti bolj egalitarnega odnosa, kar jih usmerja v »strategijo spolov« (gender strategy), da bi ponovno »obudili« staro oz. tradicionalno žensko identiteto. Ali, kot pravi Ulrich Beck: Moški so osvojili retoriko enakosti, ne da bi njihovim besedam sledila dejanja. Ženske si po drugi strani prizadevajo utrditi novo oz. egalitarno identiteto (Beck 2001, 148). »Seks in ljubezen nista več dani dejstvi, ampak talenta, ki ju moramo uporabljati« (Schnabel v Wouters 1998, 244). Sodobne razprave o spolnem nadlegovanju, posilstvu, pornografiji lahko razumemo ravno v kontekstu ohranjanja intimnosti in hkrati tudi distance, ki morata biti sprejemljivi tako za ženske, kot moške (Wouters 1998, 244). Zaradi rahločutnosti in previdnosti, ki sta potrebni za ustvarjanje ljubezenskih in seksualnih razmerij, sta se razširili in okrepili erotična in spolna zavest – prav tako so se okrepili pritiski – vse to pa je stimuliralo nadaljno seksualizacijo ljubezni ter erotizacijo seksa.

Iskanje bolj vznemirljivega in zadovoljujočega ravnotežja v poželenju (pri tem pa se izogibati tako emocionalni neobzdanosti, kot emocionalni otopelosti) pomeni tudi večji občutek razdvojenosti in ambivalence. Kajti bolj zahtevno urejanje čustev je pri obeh spolih okrepilo tako spolne fantazije in hrepenenja po romantičnem, bolj intimnem razmerju, kot tudi hrepenenja po manj zahtevnem spolnem razmerju (razmerje za eno noč), v katerem razdvojenost ni prisotna. Arlie Hochschild iz univerze Berkely je pri proučevanju najbolj prodajanih priročnikov za ženske opazila

porast »preračunljivega« urejanja čustev in ga opredelila kot 'komercialni duh intimnega življenja'. Po njenih ugotovitvah namreč moderni svetovalni priročniki izpostavljajo en ideal – enakost, obenem pa zanemarjajo razvoj emocionalno bogatih družbenih vezi. Avtorica se naslanja na Webra, ko pravi: »Asketska samodisciplina, katero je zgodnji kapitalist posvetil svojemu bančnemu računu, je pri ženski v poznem 20. stoletju posvečena njenemu apetitu, njenemu telesu, njenemu denarju. Predanost 'poklicu' je zgodnji kapitalist namenil služenju denarja, sodobna ženska pa to predanost namenja 'imetju vsega'« (Hochschild v Wouters 1998, 246).

Ambivalenca, o kateri govori Cas Wouters in vedno bolj preračunljivo in zavestno urejanje čustev kot vir moči in (samo)spoštovanja, sta značilnost procesov padajoče segregacije in naraščajoče integracije tako spolov, kot družbenih razredov. Dokler se bodo ti integracijski procesi nadaljevali, lahko pričakujemo akumulacijo in krepitev teh ambivalentnih občutij in hrepenenj (Wouters 1998, 245). »Zato telesa, golota in seks postajajo tako vidna v medijih« (König v Wouters 1998, 245) – vsebujejo namreč oblubo harmonično sestavljene skrbi tako za duh kot za telo in intimno sfero. Wouters zato pričakuje, da se bodo z nadaljno integracijo spolov povečala pričakovanja in nasprotujoče si želje ter posledično tudi nezadovoljstvo, razen če se ljudje ne bodo naučili soočati se s temi nasprotji.

3.2.3 Spremembe pravil vedenja med moškimi in ženskami

Wouters je v primerjalni analizi različnih knjig s področja bontona, objavljenih med leti 1930 in 1985 na Nizozemskem, izpostavil temeljne spremembe v pravilih in idealih lepega vedenja med moškimi in ženskami. Na temelju te analize je opazil določene strukturne spremembe: dogajanje, ki ga lahko opišemo kot standardizacija neformalizacije, procesa, v katerem se prevladujoče oblike socialnega vedenja, ki simbolizirajo institucionalizirane odnose moči, nagibajo k večji ohlapnosti, različnosti in diferenciaciji (Wouters v Wouters 1987, 405). V procesu neformalizacije vertikalno mobilne družbene skupine kršijo prevladujoča pravila vedenja. Posledično njihove vedenjske alternative narastejo, prav tako tudi alternative drugih družbenih skupin (Wouters 1987, 406).

Proces neformalizacije pa je le del širših procesov demokratizacije in povečevanja družbene enakosti. Najbolj se je pokazal na začetku 20. stoletja, v 20.–ih in pozneje v

60.–ih in 70.–ih letih prejšnjega stoletja. Konec 70.–ih pa je postal prevladujoč proces formalizacija – dominantne oblike socialnega vedenja so se nagibale k večji striktnosti, hierarhiji in konsenzu (Wouters 1987, 406), kar kaže na to, da je del ljudi »iskal nov smisel v spremenjenem in spreminjajočem se svetu« (Wouters 1987, 406). V dvajsetih letih so bili zelo popularni bonton, vendar nam to ne pove, kako so se ljudje dejansko obnašali, ampak kakšno je bilo idealno obnašanje. V 70.–ih so se začeli pojavljati priročniki za emancipacijo in samo–uresničitev, ki so svetovali, kako pridobiti (samo)spoštovanje. V 80.–ih pa se je ponovno pojavilo zanimanje za bonton. Cilj teh knjig pa ni bila več emancipacija, ravno nasprotno, izražale so hrepenenje po tradicionalnih formalnih pravilih (Wouters 1987, 408).

3.2.4 Procesa neformalizacije in formalizacije

V letih od 1930 do 1966 je v priročnikih za zakonce kot ideal bil naveden figurativni ideal harmonične neenakosti (Van Stolk in drugi v Wouters 1987, 408). Glava družine – moški je odločal in varoval družino ter materialno preskrboval njene člane, medtem ko ga je žena podpirala z ljubečo vdanostjo. Analiza teh knjig je pokazala, da so pravila vedenja za odnose med moškimi in ženskami v glavnem slonela na komplementarnih funkcijah, ki so jih opravljali drug za drugega. V zameno za varovanje pred posilstvom, revščino in izgubo družbenega ugleda so ženske moškim nudile nego in spolnost. Tudi zunaj zakona so odnosi med moškimi in ženskami sloneli na vodstvu moških in moškem varovanju ženskih teles, imetja in ugleda (Wouters 1987, 409).

V 60.–ih se je vedno več žensk, pa tudi moških, začelo zavedati neenakosti v medsebojnih odnosih, neenaka razmerja niso več razumeli kot harmonična. V priročnikih za samo–uresničitev in osvoboditev so bila formulirana nova pravila in novi ideali, ki so ponujali rešitev. Ker so bili ljudje materialno preskrbljeni, so se pojavile nematerialne skrbi: dvomi o kvaliteti življenja, negotovost glede medosebnih odnosov in psihološkega blagostanja (van Stock in drugi v Wouters 1987, 410).

V 70.–ih so priročniki in bonton skušali stara pravila vnesti v nova razmerja, ki so se oblikovala, pri tem pa so se njihovi avtorji zavedali, da »zdaj namesto nespremenljivih pravil potrebujemo fleksibilne smernice, ki si jih lahko vsak razlaga odvisno od situacije« (Grosveld v Wouters 1987, 412), kar kaže na novo etiko

diferenciacije odnosov in situacij (Wouters 1987, 410). Tudi ton zapisanega je v bontonih prežet s toleranco. Družbeno kontrolo je nadomestila samokontrola: »Včasih smo bili vljudni, ker je to od nas zahteval bonton, zdaj smo vljudni, ker sami tako hočemo« (van Eijk v Wouters 1987, 416). Vsak lahko deluje na način, ki ga sam izbere, pri tem ga ne ovirajo drugi ali »zunanja« pravila, čeprav notranja pravila »skrivajo« tudi zunanja pravila. Ravnanje po pravilih, ki si jih posameznik sam postavlja, pa izraža večjo stopnjo samokontrole (Wouters 1987, 416).

Po letu 1980 so stagnacija gospodarstva ter s tem povezan dvig brezposelnosti ter manjša družbena mobilnost povzročili, da se je veliko ljudi znova počutilo odvisnih od nadrejenih, zato so se bolj trudili, da so svoje vedenje prilagodili pravilom trgovskih in menedžerskih elit (povečano zanimanje za japije in stare bogate družine). Ženske (in moški) so spet začeli ceniti tradicionalno zaščito, ki so jo moški nudili, pa tudi tradicionalne oblike skrbi, ki so jo ženske nudile moškim (Wouters 1987, 425).

V tradicionalnih razmerjih so možnosti in meje odnosov med spoloma določala vedenjska pravila in ideali, ki so temeljili na zaščiti žensk s strani moških. Danes pa so tako ženske, kot moški prisiljeni in vabljeni k pogajanju (s samimi sabo ter drug z drugim) o postavljanju meja svojega teritorija oz. zasebnosti, o nihanju med formalnim in neformalnim ter med zunanjim in intimnim (Wouters 1987, 418).

Spremembe v predpisanih pravilih vedenja kažejo, da se ljudje bolj identificiramo drug z drugim, in da smo razvili večjo rahločutnost in fleksibilnost, vrlini, ki ju vedno bolj potrebujemo v vseh družbenih interakcijah (Wouters 1987, 420). Naraslo je prepričanje, da ljudje ne smemo več zadrževati »nepomembnih« in nevarnih čustev, kot so to zahtevala tradicionalna pravila, ampak jih moramo biti sposobni obvladati ali preusmeriti, odvisno od situacije. To lahko z drugimi besedami imenujemo tudi vzajemno pričakovano samoobvladovanje (Wouters 1987, 422).

Čeprav je konflikt med tradicionalnimi in »novimi« pravili vedenja še vedno prisoten, tako v posameznikih samih kot v relacijah med njimi, je analiza knjig in priročnikov s področja etike pokazala, da je veliko neformalnih pravil povezanih v čvrstejšo celoto vedenjskih standardov, ki je prešla v formalno obliko (Wouters 1987, 422). Dolgoročni proces neformalizacije pa po napovedih Casa Woutersa še ni končan.

3.2.5 Emancipacija in družbene spremembe v heteroseksualnih razmerjih

Potem, ko smo ponotranjili liberalni diskurz, ki je v 60.–ih in 70.–ih pometel z večino seksualnih tabujev, smo se znašli sredi diskurza o enakih pravicah, že pridobljenim pozicijam pa smo dodali idejo samoodločanja (Weeks v Schmidt 1995, 8). Rezultat tega so nova pravila vedenja, ki napeljujejo k organiziranju spolnosti po mirni, komunikativni, predvidljivi, razumni, pravični in enakovredni poti. Kampanje proti spolnemu nasilju v vseh oblikah so zaradi medijev prvič v zgodovini v središču pozornosti v tako velikem obsegu. Vprašanje, na katerega je Gunter Schmidt želel odgovoriti, je: kako javna skrb glede spolnega nasilja vpliva na vsakega posameznika in kako se le–ti obnašajo oz. mislijo, da se morajo obnašati do svojih partnerjev? »Seks se kot téma pojavlja povsod, vendar ga ponavadi dojemamo kot potencialno ali dejansko nevarnega, izkoriščevalskega in ponižujočega« (Schmidt 1995, 9). Zdi se, da nevarnosti spolnosti prežijo povsod, in dajejo ženskam občutek ogroženosti, moškim pa občutek, da so nevarni (Schmidt 1995, 9).

Javna zaskrbljenost glede spolnega nasilja, glavnega vprašanja gibanja za enake pravice, je pripomogla k temu, da se bolj zavedamo, kako sovražna in represivna je lahko spolnost, ter katere so njene temne strani. Posledica tega je, da je večina žensk in moških postala bolj pazljiva in previdna, z več samokontrole in omejitvev, pa tudi, da za pravilno vedenje v zvezi s spolnostjo veljajo novi predpisi in značilnosti, ki pomagajo vsem, da se lažje soočijo z občutki zaskrbljenosti (Schmidt 1995, 10).

Namesto spolne morale lahko danes govorimo o morali interakcij ali morali pogajanj. Bistvo te morale je v eksplicitni verbalni privolitvi, zato je spolno vedenje postalo nekaj, kar moramo odobriti. Danes več tako ne presojava določenega spolnega vedenja ali prakse, ampak kako je do tega vedenja prišlo (Schmidt 1995, 10). »Sodobni postmoderni diskurz se zavzema za toleranco. Vse je dovoljeno, če le imamo soglasje in vsakdo, ki ni normalen, velja za paranormalnega« (Verhaege 1999, 111).

Ni pomembno, ali smo homo–, bi–, hetero– ali transeksualni, saj vse naštetu predstavlja le enega izmed mnogih spolnih življenjskih stilov. Kar je pomembno, je

spolnost, do katere pridemo s pravilnimi pogajanjmi. »Le tiste spolne preference, ki so inherentno v nasprotju z novimi pravili enakih pravic – pedofilija, na primer, z neravnovesjem moči med moškim in otrokom – so ostale ožigosane kot perverzности in so še bolj vztrajno preganjane in obsojane, kot so bile« (Schmidt 1995, 10).

3.3 Čisto razmerje

»Čisto razmerje« po Anthonyju Giddensu je moderni tip razmerja, ki se prilagaja novim okoliščinam. Takšno razmerje nima podpore od zunaj, razviti se mora na temelju intimnosti (Giddens 2000, 142). Za čisto razmerje je značilna sotočna ljubezen. Giddens jo opisuje kot dejavno ljubezen, ki predpostavlja enakost pri čustvenem dajanju in prejemanju (Giddens 2000, 67). Sotočna ljubezen prvič vpelje *ars erotico* v jedro zakonskega razmerja. Ključni element pri tem, da razmerje obstane, je to ali si partnerja nudita medsebojni spolni užitek.

»Sotočna ljubezen se razvija kot ideal v družbi, kjer ima skoraj vsak priložnost, da se spolno realizira« (Giddens 2000, 68), prav tako pa »predpostavlja model čistega razmerja, kjer je osrednjega pomena, da poznamo lastnosti drugega. To je različica ljubezni, pri kateri je posameznikova seksualnost eden izmed dejavnikov, ki ga moramo s pogajanjmi sprejeti za del razmerja« (Giddens 2000, 69).

Partnerja sprejemata razmerje kot nekaj, kar obema daje dovolj, da se jima zdi vredno nadaljevati. Čisto razmerje ni povezano niti s heteroseksualnostjo niti z monogamijo (Giddens 2000, 69), oba partnerja morata namreč razviti kar nekaj veščin, da si zagotovita – četudi začasno – občutek, da se počutita dobro, zato je bistveno, da se znata pogajati drug z drugim (Schmidt 1995, 11). Pomembno je zaupanje v partnerja oz. v njegovo zmožnost, da bo deloval dosledno in pošteno. Zaupanje je eden od razlogov, da so spolna razmerja pogosto diadna (drug razlog je nezavedna želja, da bi obnovili občutek izključnosti, ki ga dojenček doživlja ob materi), saj zaupanja ne moremo neomejeno širiti (Giddens 2000, 142).

Gunter Schmidt opozarja, da je Giddensova formulacija ta tip razmerja nenamerno transformirala v nek ideal oz. etični program za prestrukturiranje zasebnega življenja ali celo program za demokratizacijo vsakdanjega življenja. S tem se Giddens približa

raziskovalcem spolnosti, ki nedavne spremembe v seksualnosti interpretirajo na normativni način (Schmidt 1995, 12).

3.3.1 Spremembe v razmerjih med spoloma

Spremembe v javnih razpravah se ne pojavijo same od sebe, vedno so pogojene z zgodovinskimi in materialnimi dejavniki. Družbeni razlogi za spremembe v spolnem vedenju ležijo v globokih spremembah razmerij med spoloma (Schmidt 1995, 12). V 19. stol., ko je fevdalizem izrinila industrializacija, so se ženske začele pomikati iz odvisnosti od zasebne sfere – kar sta U. Beck in E. Beck–Gernsheimova poimenovala »polovična modernost« (halved modernity), saj so še vedno prisotni nekateri elementi fevdalnih institucij (Beck in drugi v Featherstone 1998, 4) – k večjemu obsegu individualnega delovanja v drugi polovici 20. stol. V tej »refleksivni modernosti« se lahko ženske vidijo bolj kot posameznice in uživajo večjo avtonomijo ter možnosti pri oblikovanju svojih biografij (Featherstone 1998, 4). Beck na primeru družine ugotavlja, da se v njej dogajajo strukturne spremembe, ki povzročajo individualizacijo družbenih akterjev, kar pomeni, da se moramo sami odločati o tem, kdaj in s kom se bomo poročili, imeli otroke, kakšna je naša spolna usmeritev – posamezniki refleksivno konstruiramo svoje biografije (Beck v Švab 2000, 213). Avtonomno delovanje posameznikov je odziv na družbene razmere zunaj zasebnosti. Spreminja pa se tudi narava intimnih odnosov, ki jih danes vodi zavezanost, okoli katere se je treba pogajati in ki jo vodi etika življenja iz dneva v dan (Švab 2000, 213).

Med leti 1970 in 1990 se je v zahodnih evropskih državah nenehno dvigoval delež žensk, zaposlenih izven doma, in se tako izenačeval z deležem zaposlenih moških. Seveda ne moremo zanemariti dejstev, da so ženske v številnih zahodnih družbah pogosteje zaposlene za polovični delovni čas (Slovenija je tu izjema), in da za enako delo prejemajo nižjo plačo od moških. V tem obdobju je prav tako narasla stopnja ločitev, nezakonskih rojstev, delež enostarševskih družin in samskih ljudi, zmanjšalo pa se je število rojstev in porok (Schmidt 1995, 14). Po Schmidtovem mnenju »polovična modernost« izginja preprosto zato, ker je družbeno nefunkcionalna, pomeni – ekonomsko gledano – razmetavanje talentov (Schubert v Schmidt 1995, 13). Ni več potrebno, da ženske še vedno skrbijo za druge v smislu neplačanega dela, saj reproduktivno delo – gospodinjska dela, skrb za otroke, starejše in bolne ter delo doma na kmetiji za potrebe gospodinjstva – postaja čedalje bolj donosen del

gospodarstva (Düring v Schmidt 1995, 14). V obdobju »čistih razmerij«, ko zakonska zveza ne ponuja več (ekonomske) varnosti v tradicionalnem smislu, pa tudi zaradi vse manjšega števila otrok ter velike izbire gospodinjskih aparatov, je »nespametno«, da se ženska »specializira« le za gospodinjstvo in skrb otrok (Ott v Schmidt 1995, 14). Pa tudi moški so začeli »tekmovati« z ženskami za (gospodinjska) opravila, ki nudijo emocionalno zadovoljstvo – npr. skrb za otroke. Vse to je spremenilo heteroseksualna razmerja tako, da vedno bolj povezujejo nezasebni družbeni prostor moških in žensk, še posebej v izobraževalni sferi in poklicnem življenju. Zato vedno več enako neodvisnih in enako kvalificiranih posameznikov in posameznic dela skupaj (Schmidt 1995, 14). Wouters pravi, da je naraščajoče prepletanje moških in ženskih življenj v javni sferi premaknilo meje šokantnega in nadležnega – čustva in strasti moramo pozorno nadzirati (morala pogajanj); spolni impulzi in erotična znamenja so bolj pogosto pod kontrolo (Wouters v Schmidt 1995, 15).

Podatki različnih raziskav (Dannecker v Schmidt 1995, 16) kažejo, da se heteroseksualni svet hitro deseksualizira. Ljudje imajo manj spolnih partnerjev, izvenzakonskih razmerij, posledično pa tudi manj spolnih odnosov. Ljudje se srečujejo v savnah, pri tem pa strogo nadzorujejo vsakršno »kukanje«, mladostniki po zabavi spijo v istem prostoru, ne da bi celo pomislili na spolno zблиževanje. Kot pravi Martin Dannecker smo dosegli to, o čemer so asketi le sanjali: »Gibamo se po morju seksa, brez občutkov, nekoč znanih kot spolno poželenje, ne da bi ogrozili naš čut za spodobnost in brez kakršnegakoli boja proti skušnjavi« (Dannecker v Schmidt 1995, 16).

Raziskave mladostnikov (Schmidt in drugi v Schmidt 1995, 17) so pokazale svojevrsten paradoks: po eni strani nova pravila vedenja, po drugi strani pa znaki spolne agresije proti ženskam. Fantje v puberteti danes ne čutijo takšne »nuje« po spolni zadovoljivosti, kot njihovi vrstniki pred dvajsetimi leti, lažje sprejemajo in spoštujejo meje, ki jih postavljajo dekleta. Po drugi strani pa številna dekleta pri svojih 16–ih ali 17–ih letih doživijo nasilen spolni odnos. To lahko razložimo s povečano senzibilnostjo za odkrivanje nasilnega in izkoriščevalskega vidika spolnosti, ter z racionalizacijo naših seksualnih reakcij, kot to zahtevajo nova pravila. Prav tako kot so moški začeli izgubljati svoje stare privilegije, vloge in pravice, so ženske opustile svojo vlogo pri vzdrževanju stare hierarhije. Kultura, ki je slonela na

neenakosti spolov, se je znašla na prelomu. Vsi ti dejavniki stojijo za moško tendenco, da bi »udarili nazaj« z mešanico nasilnega upora in spolne zbeganosti (Schmidt 1995, 17). »Stare teorije o seksu in Erosu so danes označene kot nespodobne, strokovnjaki pa še niso izoblikovali novih« (Schmidt 1995, 17) – tudi zato se ljudje danes v spolnosti počutijo negotove in nemočne.

3.4 Spremembe v spolnem vedenju študentov: longitudinalna študija v Zahodni Nemčiji

V letih 1966, 1981 in 1996 je Oddelek za raziskave spolnosti na Hamburški univerzi izvedel longitudinalno študijo, da bi pridobil podatke o družbeni zgodovini spolnosti v preteklih treh desetletjih za izobražene pripadnike srednjega razreda v Zahodni Nemčiji. V prvi raziskavi so želeli odkriti razlike med tradicionalno moralo in dejanskim vedenjem. Odkrili pa so, da so se že na začetku študentskih gibanj mladi oddaljili od tradicionalnih norm in praks v spolnem življenju (Schmidt in drugi 1998, 158). Leta 1981 so študijo delno ponovili, pri čemer se je pokazalo, da so študenti pred ostalo populacijo, kar zadeva spremembe v spolnosti. Raziskava 1981 je pokazala, kako daleč je prišel proces liberalizacije, in kako velike so spremembe v načinu, kako ljudje »upravljajo« svoje ljubezensko življenje (Schmidt in drugi 1998, 158). Študijo so ponovili čez petnajst let, ko je feministično gibanje izgubilo že precej vehemence, nekateri teoretiki pa so začeli govoriti o »postmodernih seksualnih zgodbah«, drugi pa so opazili vrnitev konvencionalnega vedenja in drže (Schmidt in drugi 1998, 158).

3.4.1 Heteroseksualne izkušnje in partnerji

Leta 1981 so v primerjavi z letom 1966 opazne precejšnje spremembe, medtem ko spremembe med leti 1981 in 1996 tako za ženske kot za moške niso tako velike. V prvem opazovanem obdobju se je starostna meja, pri kateri so imeli anketiranci prve spolne odnose, premaknila občutno navzdol, pri čemer je leto 1970 predstavljalo pomemben mejnik (Schmidt in drugi 1998, 162). Prav tako je v tem obdobju naraslo število spolnih (heteroseksualnih) partnerjev – čeprav je leta 1996 v primerjavi z letom 1981 opaziti majhen upad, posebej pri ženskah – in pogostnost spolnih odnosov. Od sedemdesetih dalje imajo dekleta spolne odnose prej, kot študentke imajo tudi več spolnih odnosov in spolnih partnerjev kot moški (Schmidt in drugi 1998, 162).

3.4.2 Pogostost heteroseksualnih spolnih odnosov

Rezultati anket so pokazali, da je bilo v letu 1966 število spolnih odnosov najvišje pri poročenih parih, v letih 1981 in 1996 pa pri študentih oz. študentkah, ki so imeli stalnega partnerja–ico, ne glede na to, ali so bili poročeni ali ne (Schmidt in drugi 1998, 164). Oster padec v številu spolnih odnosov je zaznati pri poročenih parih, kar je verjetno posledica dejstva, da se študenti in študentke, če sploh, kasneje v življenje poročijo, kar pomeni, da so danes tisti, ki so poročeni, že dalj časa skupaj, kot so bili leta 1966, s časom trajanja razmerja pa pogostost spolnih odnosov pada – po podatkih te raziskave se število spolnih odnosov v prvih petih letih prepolovi (Schmidt in drugi 1998, 164).

Leta 1996 so anketiranci ne glede na to, ali so poročeni, samski ali pa so v resni zvezi, manj spolno aktivni, kot pa so bili njihovi vrstniki leta 1981, čeprav sami ocenjujejo, da so s svojo spolno aktivnostjo zelo zadovoljni. 90 odstotkov študentk in študentov je svoj zadnji spolni odnos opisalo kot zelo zadovoljujoč. Ti podatki razkrivajo tendenco, da merilo za ocenjevanje ljubezenskega odnosa ni več samo število spolnih odnosov (Schmidt in drugi 1998, 164).

Kar zadeva samske študente in študentke, se v celotnem opazovanem obdobju ni kaj veliko spremenilo, število spolnih odnosov je pri tej kategoriji od vseh najnižje, pri čemer je v letu 1981 višje kot v letih 1966 in 1996. V vseh treh obdobjih je bilo 90

odstotkov vseh spolnih odnosov znotraj stalnega partnerstva (Schmidt in drugi 1998, 164).

3.4.3 Istospolna spolna privlačnost in izkušnje

Predvsem pri ženskah je opazen premik v obdobju med leti 1966 in 1981 pri spolni privlačnosti do istega spola. V prvem obdobju je samo 1 odstotek anketirank odgovorilo, da čuti privlačnost do žensk, v drugem obdobju je odstotek narasel na 4 odstotke, v tretjem pa je rahlo padel na 3 odstotke. Od dveh tretjin do štirih petin študentov in študentk se je leta 1981 in 1996 opredelilo kot izključno heteroseksualnih, pri čemer je odstotek žensk nekoliko nižji kot pri moških (od 20 do 30 odstotkov žensk se je opredelilo kot večinoma heteroseksualne; moški od 10 do 20 odstotkov). Kategorija »večinoma heteroseksualnih« je imela pogosteje stike z istim spolom, kot izključno heteroseksualni. Ostale kategorij od biseksualnih do ekskluzivno homoseksualnih, je od 2 do 3 odstotke. Odstotek tistih, ki se imajo za »monoseksualne« (so ali samo hetero – ali samo homoseksualni) je leta 1996 višji kot leta 1981 (moški: 79 odstotkov leta 1981, 85 odstotkov leta 1996; ženske: 67 odstotkov leta 1981, 73 odstotkov leta 1996), kar kaže na tendenco k bolj fiksnemu in manj fleksibilnemu vedenju (Schmidt in drugi 1998, 166). Delež tistih, ki so v letu pred anketo imeli biseksualne spolne izkušnje, je leta 1981 najvišji (pri moških 3,4 odstoten, pri ženskah 2,7 odstoten), pri čemer leta 1996 upade, obratno pa je pri homoseksualnih izkušnjah, saj je njihov odstotek leta 1996 najvišji – 3 odstotki moški, 1 odstotek ženske (Schmidt in drugi 1998, 166).

3.4.4 Stalne zveze

Med študenti heteroseksualne zveze predstavljajo od 97 do 99 odstotkov vseh zvez. V letih 1981 in 1996 sta dve tretjini študentov in študentk v stalni zvezi. Čeprav v raziskavi manjkajo nekateri podatki, lahko trdimo, da so leta 1966 študentke in študenti imeli stalne zveze kasneje, le-te pa so trajale dlje kot danes. Vrednotenje zvestobe kot nujnosti za stalno zvezo strmo naraste leta 1996 (60 odstotkov moški in 70 odstotkov ženske), čeprav odstotek z naraščanjem starosti pada (Schmidt in drugi 1998, 167). Študenti ter študentke si pod idealnim partnerstvom predstavljajo dolgo in zvesto razmerje, ter so tudi bolj zvesti kot leta 1981. Redko imajo avanture, prav tako njihovi partnerji. Te avanture so navadno enkratne, kratkotrajne – gre za zveze za eno noč, študenti in študentke pa jih tudi obžalujejo. Zaupanje v partnerje je veliko

(Schmidt in drugi 1998, 168). Dejstvo, da imajo študentje in študentke danes manj spolnih partnerjev, je lahko posledica visokega vrednotenja zvestobe. To pa še ne pomeni, da razmerja dejansko trajajo dlje in so bolj odporna. Če primerjamo leti 1981 in 1996, opazimo, da je število spolnih partnerjev naraslo pri ženskah, medtem ko pri moških ostaja enako. Razmerja so (posebej za ženske) krajša. Lahko rečemo, da so študenti in študentke serijsko monogamijo pripeljali še korak dlje – zdaj so razmerja še malo bolj »serijska« in bolj monogamna (Schmidt in drugi 1998, 169). Iz podatkov lahko sklepamo, da si anketiranci zvestobo predstavljajo kot začasno stanje, ki ni samo po sebi vezano na neko osebo, ampak na občutek, za katerega pričakujejo, da bo trajal tako dolgo, dokler partnerja v razmerju čutita zadovoljstvo. Lahko bi rekli, da gre za zvestobo znotraj Giddensovega čistega razmerja. Seveda pa ne gre za povratek k konvencionalnosti in k obliki zvestobe, kot jo najdemo pred petdesetimi leti (Schmidt in drugi 1998, 169).

3.4.5 Samozadovoljevanje

Med leti 1966 in 1996 je opaziti velike spremembe v pogostosti samozadovoljevanja in dojemanju le-tega. Samozadovoljevanje je danes bolj pogosto kot kadarkoli prej, in je verjetno dobilo tudi nov pomen – osvobodilo se je negativnega slovesa, da je le nadomestilo za »pravo stvar« ter postalo samostojna oblika spolne aktivnosti. To se je začelo nekako leta 1981, čeprav so vseskozi velike razlike med ženskami in moškimi (Schmidt in drugi 1998, 169). Danes začenjajo fantje in dekleta s samozadovoljevanjem prej kot leta 1981 ali leta 1966, samozadovoljujejo pa se tudi bolj pogosto in ne glede na to, ali imajo (redne) spolne odnose, so samski ali v partnerski zvezi. Lahko rečemo, da je danes samozadovoljevanje zraven seksa prisotno v razmerjih bolj kot pred petnajstimi ali celo tridesetimi leti.

»Le manjšina čuti potrebo, da upraviči samozadovoljevanje s pomanjkanjem seksa s partnerjem, štiri petine anketiranih namreč izjavlja, da je to samostojna oblika spolnosti« (Schmidt in drugi 1998, 170). To kaže na nov odnos, ki vrednoti samozadovoljevanje kot lahko dostopno avtonomno obliko seksa, ki ni tako zapletena in zahtevna kot spolni odnos s partnerjem–ico (Schmidt in drugi 1998, 170).

3.4.6 Kvalitativni podatki

Raziskava vsebuje tudi kvalitativne podatke, in sicer so v letih 1981 in 1996 vprašali študente in študentke, kaj jim seks pomeni, in na katerem mestu se nahaja v njihovem življenju. Leta 1981 je veliko žensk pa tudi moških poudarilo, da je za njih zelo pomembno, da spolni odnosi vključujejo ljubkovanje in nežnost. Biti ljubeč je pomenilo imeti dober seks. Danes pa dober seks tako za moške kot ženske pomeni predvsem zabavo oz. predstavlja razvedrilen dogodek. »Dajati in prejemati užitek ter doživljati nekaj razburljivega je to, kar šteje ...« (Schmidt in drugi 1998, 170). Mogoče je, da gre samo za površinski seks, kjer niso dovoljena čustva, za neko vrsto športa, osvobojeno iskanja skritih pomenov (Schmidt in drugi 1998, 171).

3.4.7 Zaključki

Rezultati potrjujejo, da so trendi, ki jih je začela seksualna revolucija, še vedno prisotni. Spremembe v družbenih vzorcih, ki so vzdrževale in stopnjevale (kljub krizi, ki jo je povzročila epidemija AIDS in fundamentalističnim gibanjem v nekaterih državah – posebej v ZDA) liberalizacijske procese v zahodnih industrijskih družbah lahko opišemo v nekaj stavkih: nepomembnost morale odrekanja v tržnih (k presežkom orientiranim) potrošniških družbah; družbeni procesi individualizacije in pluralizacije; post–paradigmatska družba in post–tradicionalni red; neupoštevanje tradicionalnih spolnih vlog in emancipacija spolov; seks v medijih in seksualizacija javnega življenja (Beck in drugi v Schmidt in drugi 1998, 172).

Kljub vsem liberalnim tendencam so heteroseksualni spolni odnosi še vedno fiksni in ne variirajo. Kot pravi Edward O. Laumann: »Pari, ki so predani trajnim čustvenim razmerjem, prevladujejo na področju spolnosti« (Laumann v Schmidt 1998, 172). Avtorji raziskave so v zadnjih dvajsetih oz. petnajstih letih odkrili tendence, ki jih imenujemo »postmodernizacija spolnosti« (Simon in drugi v Schmidt 1998, 172). To vključuje: prakticiranje in izpopolnjevanje serijske monogamije, ki ustreza čistemu razmerju; izginjanje tradicionalnih razlik med spoloma v heteroseksualnem vedenju; oba spola dojemata »monoseksualnost« (biti izključno heteroseksualen ali izključno homoseksualen) manj rigidno; poudarjanje, da naj bo spolnost zabavna, samostojen status samozadovoljevanja, ki je prisotno v spolnem življenju para in ga partnerja sprejemata kot posebno obliko seksa (Schmidt in drugi 1998, 172).

3.5 Spolno vedenje Slovencev in Slovenk

Slovenija kot naslednica socialistične države Jugoslavije spada v krog postsocialističnih družb, kjer je posamezna družbena področja močno omejevala dominantna vloga političnega podsistema, ki je poskušal obvladovati in usmerjati druge družbene podsisteme. Vendar je bila spolnost ena od redkih družbenih sfer, kjer so spremembe tekle bolj ali manj spontano in neodvisno od omejitev, s katerimi so se ljudje v socialističnih družbah sicer srečevali pri svojih izbirah in delovanjih (Bernik in Klavs 2011, 31–34). Tako v »vzhodnih« kot »zahodnih« tipih družb je prišlo do strukturnih sprememb, ki so odprle prostor za transformacijo spolnosti, uporabo tega prostora pa je omogočila predvsem spremenjena kulturna atmosfera. V zahodnih družbah pa so bile spremembe na področju spolnosti vendarle »glasnejše, bolj javne in diskurzivne kot v socialističnih družbah« (Starke in Weller v Bernik in Klavs 2011, 34).

V slovenskih množičnih medijih je dokaj razširjeno prepričanje, da je izstopajoča značilnost spolnega vedenja Slovencev in Slovenk in njihovega odnosa do spolnosti predvsem to, da so v prijateljski družbi »glasni in potentni, v praksi (pa) nesamozavestni in prestrašeni« (Life Style Špil v Bernik in Klavs 2011, 177).

Podatki raziskave, izvedene leta 2000 o spolnem življenju v Sloveniji, ki sta jo izvedla Ivan Bernik in Irena Klavs, pa v nasprotju z zgornje citiranim prepričanjem, ne kažejo, da bi se spolno življenje Slovencev in Slovenk pomembno razlikovalo od spolnega življenja prebivalcev držav zahodnega sveta (Bernik in Klavs 2011, 177).

Glede družbene organiziranosti spolnega življenja so Slovenci in Slovenke močno podobni zahodnoevropskim prebivalcem. Kljub temu, da je spolnost izven partnerskih zvez čedalje manj stigmatizirana, tudi v Sloveniji večina spolnih odnosov poteka v partnerskih zvezah; pogostost spolnih odnosov je podobna kot v drugih zahodnoevropskih državah, vsaj pri mlajšem delu slovenskega prebivalstva pa se je serijska monogamija uveljavila kot prevladujoč način organiziranosti spolnega vedenja. Starost pri prvem spolnem odnosu se je v zadnjih letih postopoma zniževala, tako pri najmlajši generaciji moških in žensk ni več razlike v starosti ob prvem

spolnem odnosu. Na prvem mestu med najpogostejšimi heteroseksualnimi spolnimi praksami je vaginalni spolni odnos, sledi mu oralni spolni odnos in draženje spolnih organov z roko, medtem ko je z analnim spolnim odnosom – v primerjavi z nekaterimi drugimi evropskimi državami – imel izkušnjo razmeroma velik delež prebivalstva (Bernik in Klavs 2011, 178–179).

Odstotek anketiranih, ki so potrdili homoseksualne izkušnje in privlačnost, je bil nižji kot v drugih evropskih državah. Vzrok za ta rezultat Bernik in Klavsova pojasnita z zadržanostjo pri poročanju o homoseksualnih spolnih odnosih zaradi razmeroma velike distance do homoseksualnosti v Sloveniji, kar še posebej velja za moške (Štulhofer in Rimac v Bernik in Klavs 2011, 179). Sodeč po nizkemu odstotku moških, ki so navedli spolne izkušnje z moškimi, bi lahko sklepali, da se Slovenci čutijo bolj izpostavljeni pritisku heteronormativnosti kot ženske (Bernik in Klavs 2011, 92).

Podatki tudi kažejo, da Slovenija spada med tiste evropske države, za katere je značilno zmerno tvegano spolno vedenje, povprečna osveščenost o zdravstvenih tveganjih, povezanih s spolnostjo, in zdravstvo, ki ni zelo učinkovito pri odkrivanju spolno prenesenih okužb. Visoko soglasje o nesprejemljivosti spolne nezvestobe v vseh partnerskih zvezah pa kaže, da je norma monogamnosti ohranila svoj pomen in ima ključno vlogo v družbeni in kulturni organiziranosti spolnosti. Spolno ekskluzivne partnerske zveze so v vseh generacijah, z veliko prednostjo pri ženskah in z nekoliko manjšo pri moških, prva izbira (Bernik in Klavs 2011, 180).

Spreminjanje spolnega vedenja in z njim povezanih stališč v Sloveniji v zadnjih treh desetletjih prejšnjega stoletja bi lahko opisali kot postopno racionalizacijo (tudi) tega družbenega področja. Poleg tega je na družbeno in kulturno organiziranost spolnosti vplivala tudi težnja k povečevanju enakosti med spoloma. V osrčju teh sprememb je bilo predvsem povečevanje možnosti avtonomnega oblikovanja osebnih spolnih življenjskih stilov, ki pa nimajo vsi enake družbene teže in legitimnosti (Bernik in Klavs 2011, 181).

3.6 Postmoderna »raba« spolnosti

Seks, erotika in ljubezen so področja, ki so povezana, pa tudi ločena, nimajo jasno začrtanih mej, zato so tudi diskurzi v zvezi z njimi pogosto pomešani in nejasni (Bauman 1998, 19). Seks je, po besedah Octavia Paza, (...) najmanj »človeški« od vseh treh. Je naravni, ne kulturni produkt, saj ga delimo z drugimi živimi bitji. V svoji naravni obliki, »neomadeževan« s strani kulture, je seks vedno enak. Tisto, kar je neskončno variabilno, je erotična sublimacija seksa, fantazij in njegovih substitutov. Zato lahko rečemo, da je zgodovina seksa »zgodovina kulturne manipulacije seksa« (Bauman 1998, 19). Bitja, ki se spolno razmnožujejo, imajo večje količine spolne energije in zmožnosti za spolna srečanja, kot to zahteva reprodukcija. Ta presežek pomeni »povabilo« h kulturni iznajdljivosti, zato ga lahko imenujemo kulturna stvaritev. Erotika tako pomeni nadgradnjo spolnega odnosa s presežno vrednostjo nad reprodukcijsko funkcijo. Zato ljudje ne bi mogli biti erotična bitja, če ne bi bili najprej spolna bitja (Bauman 1998, 20).

Erotika izhaja iz reprodukcije, vendar le–ta pomeni tudi oviro za erotiko, zato obstaja med njima nenehna napetost. V zgodovini je obstajalo več strategij upravljanja s to napetostjo. Zygmunt Bauman omenja dve, ki sta se v moderni dobi borili za prevlado. Prva je strategija utrjevanja mej, ki jih postavlja reprodukcijska funkcija seksa nad svobodo erotičnih fantazij – presežek spolne energije je odrinila h kulturno zatirani in družbeno degradirani sferi pornografije, prostitucije in izvenzakonskih razmerij. To strategijo so podpirali tako država, kot cerkev ter šolstvo (Bauman 1998, 20). Druga strategija je bila romantična – trgala je vezi med erotiko in seksom ter jih ponovno vzpostavljala med erotiko in ljubeznijo (Bauman 1998, 20).

Pri prvi strategiji je bila erotika koristna v smislu reprodukcije, ljubezen pa je bila le odvečen »okras«. »Seks je bil 'kulturno nem' – ni imel svojega jezika, ki bi bil prepoznan javno ali s sredstvi množičnega komuniciranja« (Bauman 1998, 21). V drugi strategiji je bila ljubezni dana izključna legitimizacijska moč, erotika pa je bila le v vlogi služabnice ljubezni, medtem ko je njena povezava s spolnostjo reducirana na nepomembno. Obe strategiji sta imeli strategijo zavezništva (erotika je iskala sidro zunaj svojih meja), saj sta predvidevali, da bi – prepuščena sama sebi – erotična

iznajdljivost ušla izpod kontrole in uničila krhko tkivo človeških odnosov. Zato je potrebna avtoritativna in zaščitniška oblast, da jo zadrži znotraj sprejemljivih meja in ohrani pred njenim destruktivnim potencialom (Bauman 1998, 21).

V primerjavi s tem je pozno moderna oz. postmoderna interpretacija erotike brez primere. Ne povezuje se niti z reprodukcijo niti z ljubeznijo, ampak se ima za samosvoj vzrok ter namen. Samozadostnost erotike in iskanje spolnih užitkov zaradi njih samih je naraslo na raven kulturnih norm. Danes je erotika dosegla vrednost, ki je prej ni mogla sama nositi, obenem pa tudi površnost in bežnost. »Biti erotika 'brez obveznosti', nevezana, nebrzdana, spuščena – postmoderna erotika je prosta, da vstopi in zapusti katerokoli prikladno zvezo, predstavlja pa tudi lahek plen silam, ki želijo izkoristiti njene moči zapeljevanja« (Bauman 1998, 21).

Družbene vede za spolno revolucijo krivijo »sile trga« (market forces), Bauman pa pravi, da lahko »sile trga« krivimo le za brezvestno izkoriščanje virov, ki so na voljo, medtem ko jih vodi le tržni potencial, pri tem pa se ne zmenijo za druge. Potrebno pa je več kot le pohlep za dobičkom, svobodna konkurenca ter premetenost oglaševalskih medijev, da bi dosegli osvoboditev erotike od reprodukcije in ljubezni (Bauman 1998, 22). Avtor zato poišče druge povezave med erotično revolucijo in drugimi pojavi nastajajoče postmoderne kulture, kjer posebej izpostavi dva pojava. Prvi je kolaps panoptičnega modela varovanja in vzdrževanja družbenega reda. Ta model je opisal Michel Foucault kot univerzalno rešitev pri uveljavljanju discipline in zagotavljanju zaželenih vrst vedenja pri večji množici ljudi. Ta nadzor je po Jeremyju Benthamu skriti nadzor, kjer se objekti opazovanja zavedajo, da so lahko opazovani, vendar ne vedo, kdaj so opazovani. Tovarne, šole, zapori, bolnišnice so bile skozi moderno dobo tudi »tovarnarji« reda, kar je bila njihova latentna, vendar najvažnejša funkcija (Bauman 1998, 22).

Najpomembnejši panoptični instituciji sta bili naborniška vojska in tovarna – moški, ki niso služili vojaškega roka ali bili zmožni delati v tovarni, so bili označeni kot deviantni. Moderna medicina je to opisala kot »nezdravo«. Sodobne družbe pa več ne potrebujejo ne naborniških vojsk ne množične industrije, zato tudi panoptična moč slabi kot glavna vez družbene integracije. Velika večina ljudi je danes integrirana bolj preko zapeljevanja, kot pa nadzora, oglaševanja kot pa indoktriniranja, ustvarjanja

želja, kot pa normativne regulacije. »Večina nas je družbeno in kulturno vzgojena in oblikovana kot iskalci vznemirjenja in kopicenja (stvari), ne pa kot pridelovalci in vojaki« (Bauman 1998, 23).

Danes je pojem čilost (fitness) nadomestil pojem zdravja, pomeni pa, da moramo biti pripravljeni na vedno nove količine stimulansov, vedno v gibanju, vedno fleksibilni. Čilost se prepleta z neozdravljivim hrepenenjem in je neuničljivi vir samograje in jeze na samega sebe (Bauman 1998, 23). Ker jo doživljamo subjektivno skozi občutke, čilost ne more biti objektivno izmerjena in primerljiva z izkušnjami drugih. Zato iskalci čilosti nikoli ne morejo biti prepričani, kako daleč so že in kako daleč še morajo iti. Prisotno je tudi neskladje med telesom, ki je »zbiralec« užitkov, in »lastnikom«, trenerjem telesa. Prva vloga namreč zahteva poglobitev in samo-prepustitev, druga pa diametralno nasprotno – distanco in trezno presojo. Vse to producira tesnobo (anxiety) – specifično bolezen v postmodernej družbi – ki zaradi diametralno nasprotnih zahtev ne more biti ozdravljena (Bauman 1998, 24).

Spolna naslada se nahaja na vrhu čutnega vznemirjenja, po splošnem konsenzu se vsi drugi občutki primerjajo z njo. Vse, kar velja za življenjsko strategijo zbiranja užitkov na splošno, velja tudi za specifično postmoderno interpretacijo erotike, za kulturno »predelavo« seksa. V postmodernej »izvedbi« je spolna aktivnost osredotočena le na orgazem, njena naloga je zagotavljati vedno močnejše, neskončno variabilne, nepredstavljive doživljaje. Nobena spolna izkušnja zato ne more biti resnično zadovoljiva, da ne bi potrebovala nadaljnjih izboljšav, nasvetov, receptov, zdravil ali naprav (Bauman 1998, 24).

Ljudje smo edini, ki se zavedamo, da smo primorani umreti, to spoznanje pa leži za dinamiko človeških kulturnih izumov, ki naj bi pomagali človeški vrsti, da bi se izognila minljivosti. Seks je materialna podlaga za kulturno produkcijo nesmrtnosti ter metafora za trud, da bi presegli individualno umrljivost (Bauman 1998, 25). Ljubezen, ki je locirana na drugo stran erotike, predstavlja emocionalno/intelektualno superstrukturo, na kateri je kultura zgradila spolne razlike in njihovo ponovno spolno združitev. Tudi ljubezen je polna hrepenjenja, saj se nahaja na tanki črti, ki ločuje naravno od nadnaravnega. Ljubezen do drugega »smrtnika« je ena od glavnih kulturnih tveganih potovanj v nesmrtnost. V ljubezni sta upanje in obljuba večne

ljubezni umeščena v telo, ki ni nesmrtno. »Ljubljena oseba je ljubljena, kot da je nesmrtna, ljubljena je s strani minljive osebe na način, ki je dosegljiv samo nesmrtnim bitjem« (Bauman 1998, 26).

Postmoderna kultura želi zavarovati neodvisnost erotične aktivnosti od omejitev, ki jih nalagata reproduktiven potencial spolnosti ter zahteve ljubezni po lojalnosti. Erotika se je zato osvobodila vezi, ki so jo vezale k produkciji fizične ali duhovne nesmrtnosti. Ta spektakularna osvoboditev ni bila edina: sledila je univerzalnim trendom, ki so v enaki meri prizadeli umetnost, politiko, življenjske strategije in vsa ostala kulturna področja (Bauman 1998, 26). Nova postmoderna predstava nesmrtnosti pomeni živeti v tem trenutku in uživati tukaj in zdaj. Postmoderna »dekonstrukcija nesmrtnosti«, ki predstavlja tendenco trganja vezi sedanjosti s preteklostjo in prihodnostjo, je vzporedna z ločevanjem erotike od spolne reprodukcije in ljubezni. To daje erotičnim fantazijam tolikšno svobodo v eksperimentiranju, ki je doslej še niso uživale.

Praznina, ki jo je ustvarila odsotnost zunanjih omejitev, pa mora biti ponovno zapolnjena, kajti nova neomejenost je podlaga za brezmejno svobodo, je pa tudi vzrok za ekstremno negotovost in zaskrbljenost. Ni več avtoritativnih navodil, po katerih se ravnati, vse mora postati predmet takojšnjih novih in novih pogajanj (Bauman 1998, 27). Erotika ima danes pomembno vlogo v postmodernejši konstrukciji identitete, ki jo še vedno oblikujemo ljudje sami, vendar ni več trdna, ampak fleksibilna – vse strukture morajo biti mobilne, da se lahko že v kratkem času preuredijo, spremenijo, skratka, da so prilagodijo hitro in nepredvidljivo spreminjajočem se svetu. Seks, prost reproduktivnih in emocionalnih pritiskov, ne omejuje svobode eksperimentiranja. Taka erotika teži k oblikovanju identitete, ki je, kot vsi drugi postmodernejši produkti, naravnana k maksimalnemu vplivu in takojšnjemu zastaranju (Steiner v Bauman 1998, 27). Je pravzaprav to, kar Giddens imenuje »'plastična seksualnost', odrezana od svoje starodavne povezanosti z reprodukcijo, sorodstvom in generacijami« (Giddens 2000, 34). (Družbeni) spol kot en vidik identitete, več ni dan za zmeraj – je nenehno odprt za spremembe, nepopoln, negotov in zato tudi vir hrepenenja in iskanja (Bauman 1998, 28).

Tudi v medsebojnih odnosih ima erotika pomembno vlogo. Foucault v *Zgodovini seksualnosti* opiše, kako seksualnost služi mehanizmom oblasti in družbene kontrole. Medicinske in izobraževalni diskurzi so skonstruirali fenomen otroške spolnosti, kar je pomenilo, da so otroke nenehno nadzorovali z namenom, da bi preprečili »nevarnost« samozadovoljevanja (Bauman 1998, 28). To je imelo posledice v razmerjih med starši in otroci v moderni družini, saj je opravičevalo vsiljivo vmešavanje staršev v življenje otrok.

Danes pa je ravno seksualnost otrok postala vzrok za rahljanje vezi in večanje distance med otroci in starši. Na otroke danes gledamo kot na spolne objekte in potencialne žrtve svojih staršev, ker imajo starši pozicijo moči, lahko njihova spolnost vodi v zlorabo moči (Bauman 1998, 29). Zato so v postmodernejši erotični revoluciji odnosi med starši in otroci – tako kot vsi drugi odnosi – vselej v procesu ocenjevanja in pogajanja. Tako kot vsi drugi odnosi, so »očiščeni« tudi najmanjših seksualnih podtonov. Človeški odnosi so »osvobojeni« vsake intimnosti in čustvenosti, kar hromi naše želje, da bi vstopali vanje in jih ohranjali. Na vsakem koraku smo namreč pozorni na to, ali je v naših odnosih seksualni podton, ali smo spolno nadlegovani oz. zlorabljeni, ali pa smo tisti, ki spolno nadlegujemo oz. zlorabljammo druge (Bauman 1998, 29). To situacijo lepo ponazarja koncept posilstva v zakonski zvezi, saj spolne usluge niso več zakonska »dolžnost«. Ker pa zelo težko interpretiramo vedenje nekoga popolnoma nedvoumno, je težko določiti, ali gre za pristanek ali zavrnitev, še posebej zato, ker presoja, ali je šlo za posilstvo, sloni samo na ramenih enega partnerja (Bauman 1998, 31). Ravno jasnost in neproblematičnost pravic v zakonu sta včasih spodbujali pare, da so imeli raje zakonsko kot pa izvenzakonsko spolnost. Danes pa ravno spolnost v zakonski zvezi dojemamo kot nekakšno past, zato pa vedno manj povezujemo zadovoljevanje erotičnih želja z zakonsko zvezo, še posebej, ker je zadovoljstvo brez obveznosti tako lahko doseči tudi drugod (Bauman 1998, 32). Postmoderna kultura opeva navdušenje nad seksualnostjo in vzpodbuja ljudi, da dajejo vsemu erotični pomen, in da razvijejo potencial spolnega subjekta. Po drugi strani pa ta ista kultura prepoveduje, da druge tretiramo kot spolne objekte. Problem je v tem, da smo pri vsakem srečanju tako subjekti kot objekti poželenja, še posebej je erotično razmerje tisto, v katerem morata partnerja prevzeti obe vlogi. Ta situacija povzroča nevrose, kajti nič več ni jasno, kaj so norme in katera konformnost lahko te nevrose ozdravi (Bauman 1998, 32).

Bauman opozarja, da »instant« zadovoljevanje potreb, stremljenje k permanentnemu zadovoljstvu ter iskanje idealnega življenjskega sloga vodi k menjavanju identitet posameznikov, ki spominjajo na menjavo oblek za različne priložnosti. Iskanje zgledov, smernic in nasvetov vodi v zasvojenost. Neskončne alternative, ki jih ima posameznik na voljo, pa svobode ne širijo, temveč posameznika zaslužnjujejo (Košir Godina 2003, 86).

3.7 Mladi in postmoderna spolnost

»Mladina, ki se je preobrazila v pomembno družbeno skupino, je naravnost eksplodirala, očarala in s svojo podobo zapolnila ves sodobni razviti svet« (Ule in Kuhar v Pevec 2004, 71). Po ugotovitvah raziskave Mirjane Ule, so rezultati kulta mladega telesa kot estetske zapovedi družbena obsedenost s treniranjem in estetiziranjem telesa, kult zdravja in optimizma, kult potrošnje in zabave, razvoj izobraževanja in komuniciranja ter prevlada urbanega življenja (Pevec 2004, 71). Vrednote mladinskih kultur: seksualna osoboditev, individualna svoboda v izražanju, oblačenju, iskanje zadovoljitev, oblikovanje svetovnega nazora in verovanj, so prešle v javno zavest (Ule in Kuhar v Pevec 2004, 71).

Življenje je postalo za mlade življenjski projekt – pomembno je to, da nekaj naredijo iz sebe, zato mladi največji pomen pripisujejo razvijanju lastne osebnosti, samouresničevanje je postalo kategorični imperativ. »V sodobni družbi smo obsojeni na individualizacijo, na vsaki točki življenja imamo nešteto možnosti, vendar zaradi izgube trdnih socialnih norm prej doživljamo stres individualizacije kot njene osvobajajoče možnosti. Na nek način nimamo izbire pred izbirami. Gradnja lastne identitete je projekt, ki ni nikoli končan, in se pravzaprav nikoli ne sme končati« (Ule in Kuhar v 2004, 71).

Mladim je bolj kot kdajkoli prej dovoljeno eksperimentiranje s partnerji, pa tudi pari danes ne delujejo več po principu »skupaj bova do smrti«, temveč tako dolgo, kot bodo »stvari šle dobro«. Zato razmerje, v katerem partnerja živita občasno skupaj in hkrati vsak za sebe – t.i. 'together–apart', postaja vedno bolj sprejemljiva in razširjena oblika življenja (Ule in Kuhar v Pevec 2004, 72).

Analize spolnosti srednješolcev in podatkov o prvem spolnem odnosu (spolni iniciaciji) so lahko dragocen vir informacij tako o prevladujočih družbenih normah glede spolnega vedenja, kot o spremembah vzorcev v spolnem življenju v celotni populaciji. Mladi namreč predstavljajo del populacije, kjer vsaka sprememba spolnega vedenja postane kmalu očitna (Schmidt v Bernik in Hlebec 2004, 298).

Ker je bila Slovenija pred letom 1991 del socialistične Jugoslavije, je ta družbeni sistem prav gotovo pustil posledice v vseh družbenih sferah – tudi v spolnem vedenju mladih. Analizo rezultatov raziskave vzorcev mladostniškega spolnega vedenja v postsocialističnih državah sta opravila Ivan Bernik in Valentina Hlebec, ki menita, da je lahko analiza mladostniške spolnosti pomemben vir informacij o prevladujočih družbenih normah na področju spolnega vedenja in o spremembah v vzorcih spolnega življenja v celotni populaciji. Hitre in korenite spremembe, ki so jih doživele socialistične dežele po letu 1990, so prav gotovo pustile posledice tudi na področju spolnega vedenja. Napačno bi bilo trditi, da se je na področju spolnega vedenja vse tako korenito spremenilo kot v drugih družbenih sferah – npr. v politiki in ekonomiji, tudi zaradi dejstva, da spolno vedenje kot del zasebnega življenja ni bilo popolnoma pod političnim in ideološkim nadzorom (Bernik in Hlebec 2004, 298). Zato lahko upravičeno domnevamo, da se je tudi v času socializma permisivnost do mladostniške spolnosti povečala.

Piotr Sztompka pa opozarja, da to še ne pomeni, da so bile spremembe v spolnem vedenju mladostnikov časovno in vsebinsko skladne s spremembami v zahodnih družbah. V socialističnih družbah so skoraj vse družbene sfere imele moderne in postmoderne poteze. Sztompka to označuje kot »fake modernity« (Sztompka v Bernik in Hlebec 2004, 298), nanaša pa se na dejstvo, da so bile v socialističnih državah moderne oblike družbene organizacije premalo podprte z modernimi kulturnimi standardi. V tem smislu liberalizaciji spolnega vedenja v socialističnih družbah niso sledile ustrezne spremembe v normah in vrednotah, ki organizirajo spolno življenje, še posebej ni narastel refleksivni odnos do spolnih aktivnosti. To tezo potrjuje tudi raziskava spolnega vedenja mladostnikov, ki jo je izvedel Gunter Schmidt v Vzhodni Nemčiji po padcu socialističnega režima – vzorce spolnega vedenja med anketiranimi bi lahko opredelili kot »zapoznena modernost«, kar pomeni, da je spolno vedenje

anketirancev bilo bolj podobno spolnemu vedenju mladih v Zahodni Nemčiji v 60.–letih kot pa v 80.–letih 20. stoletja (Schmidt v Bernik in Hlebec 2004, 299).

Ivan Bernik in Valentina Hlebec sta analizirala rezultate anket, ki so bile izvedene leta 1997 med mladostniki v glavnih mestih Bolgarije, Hrvaške, Poljske, Slovaške, Jugoslavije, Češke (tudi Brno) in Slovenije (tudi Koper in Maribor). Analiza se je osredotočila na nekatere značilnosti prve heteroseksualne izkušnje anketirancev oz. spolne iniciacije (Bernik in Hlebec 2004, 300). Zbrani podatki kažejo, da je odstotek mladostnikov, ki so že imeli prvi spolni odnos, ni niti približno enak v opazovanih državah. Največ mladostnikov je že imelo prvi spolni odnos v Bolgariji in Sloveniji (57,1 odstotkov in 53 odstotkov), najmanj pa v Slovaški in Hrvaški (35 odstotkov in 26,7 odstotkov). Tudi če upoštevamo starost anketirancev, ko so imeli prvi spolni odnos, so bili le-ti najmlajši v Bolgariji in Sloveniji. Slovenija in Bolgarija sta – če upoštevamo delež mladostnikov, ki so že imeli spolni odnos in njihovo mladost – najbolj spolno permissivni državi med opazovanimi. Hipoteza, da je v vseh postsocialističnih državah relativno visok delež mladostnikov, ki so že imeli spolni odnos, ne drži. Avtorja menita, da bi poglobljena analiza spolne iniciacije v postsocialističnih državah morala iskati razloge za odsotnost podobnosti med temi državami.

4 MNOŽIČNI MEDIJI

V globalni družbi poteka komuniciranje med drugim tudi na ravni množičnega komuniciranja, kjer so množični mediji: množični informativni tisk, radio, televizija in drugi mediji. Komunikacijski tok je usmerjen k široki javnosti, množično občinstvo pa je heterogeno, anonimno, ni povezano med seboj in ni strukturirano. Pri množičnih medijih je tudi najmanjša možnost za vzratni tok (Vreg 1990, 34).

4.1 Funkcije množičnih medijev

Funkcije množičnih medijev delimo na funkcije, ki so imanentne množičnim medijem, na funkcije, ki jih množični mediji opravljajo kot socialne funkcije skupaj z drugimi institucijami v družbi, ter funkcije, ki izhajajo iz človekovih družbenih dejavnosti (Vreg 1990, 51).

4.2 Imanentne medijske funkcije

Informacijska funkcija je osrednja funkcija množičnih medijev. Prenos informacij po množičnem komuniciranju je oblika posrednega stika človeka z okoljem. Množični mediji opravljajo selekcijo informacij in ustvarjajo medijsko konstrukcijo stvarnosti (Vreg 1990, 52).

»Množični mediji konstruirajo realnost in njene reprezentacije« (Košir 2003, 75). Mediji ne odsevajo družbene stvarnosti, vendar so s konstruiranimi podobami o stvarnosti odločilni oblikovalci naših vrednot in življenjskih slogov. Mediji naša stališča oblikujejo s stereotipi in s klišeji, in sicer tako, da predpostavljajo določene modele ravnanj, jih legitimizirajo in postavljajo okvir za prav in za dobro. Danes se po mnenju konstruktivistov ne zabavamo in informiramo iz lastnih izkušenj, pač pa iz medijskih podob, ki predstavljajo stvarnost drugega reda. Ker nam množični mediji dajejo smernice, kako naj govorimo in kako naj ravnamo, lahko rečemo, da imajo v naših življenjih izjemen pomen (Košir 2003, 75).

Selekcijska politika postaja danes kolektivni fenomen; vzorec izbire je determiniran s svetovnonazorsko in vrednostno opredelitvijo določene družbe (Schulz v Vreg 1990, 53). Mnenjska in orientacijska funkcija pomenita, da množični mediji z novinarskimi

in uredniškimi mnenji, interpretacijami in komentarji omogočajo razumevanje dogodkov, problemov in procesov v družbi. To sta funkciji, ki so jih tradicionalni teoretiki označili kot nadzor nad družbo in odzivanje na okolje (Vreg 1990, 53).

Funkcija družbene akcije se deli na funkcijo podeljevanja statusa – množični mediji podeljujejo status oz. pozornost določenim osebam, dogodkom, organizacijam in interesnim skupinam, in funkcijo vsiljevanja družbenih norm – »publiciteta lahko vsili družbene norme posameznikom in skupinam« (Vreg 1990, 53).

4.3 Socialne funkcije

Socializacijsko funkcijo poleg staršev, šole, cerkve, organizacij ..., izvajajo tudi množični mediji, s tem da je v postindustrijskih družbah socializacijski vpliv množičnih medijev izjemno okrepljen (Vreg 1990, 55). Vpliv in moč štirih tipičnih socializatorjev med množičnimi mediji – tiska, radia, televizije in filma – temelji na njihovi periodičnosti in kontinuiteti (Ronnenberger v Vreg 1990, 55).

»Medijsko socializacijo lahko po Ronnenbergerju razumemo kot posredovanje (raznolikih, včasih celo nasprotujočih) vodilnih medijskih simbolnih osebnosti, vrednot in norm kakor tudi posredovanje miselnih in vedenjskih vzorcev, ki šele omogočajo življenje v kompleksno organiziranih družbenih sistemih in hkrati služijo ohranitvi in razvoju družb« (Vreg 1990, 55).

Funkciji socialne interakcije in integracije pa omogočata razvoj socialne empatije, vzpostavljanje stikov, komunikacijsko interakcijo in pomoč pri igranju socialnih vlog (Vreg, 1990, 34). McQuail še posebej omenja funkcijo oblikovanja osebne identitete, kar pomeni krepitev osebnih vrednot, pridobitev modelov vedenja ter identifikacijo z vrednotami drugih v medijih (McQuail v Vreg 1990, 56).

4.4 Vpliv množičnih medijev na spolnost

Reprezentacije spolnosti so v množičnih medijih vedno bolj pogoste. Čeprav je bilo o vplivu množičnih medijev narejeno sorazmerno malo raziskav, le-te kažejo, da imajo mediji vpliv na spolnost, saj so mediji tisti, ki ohranjajo spolno vedenje v središču javnega diskurza. Medijski portreti spolnosti krepijo relativno konsistentno celoto

spolnih norm, ker pa so vsakomur dostopni, se ljudje preko njih učimo spolnega vedenja (Brown 2002, 42). Analiza vsebine televizijskih programov v ZDA je pokazala, da je bila spolnost (od spogledovanja do spolnega odnosa) prisotna v dveh tretjinah programa v sezoni 1999/2000 (Kunkel in drugi v Brown 2002, 42), prav tako je dve tretjini holivudskih filmov prepovedanih za mlajše od 16 let, ker prikazujejo vsebine, povezane s spolnostjo (Greenberg v Brown 2002, 42). Beseda seks je danes najbolj priljubljena in iskana beseda na internetu (CyberAtlas v Brown 2002, 42). Tudi najstniške in ženske revije namenjajo veliko prostora spolnosti, pri tem pa velika večina oglasov in člankov postavlja v ospredje načine, kako naj ženske dobijo oz. zadržijo partnerja (Walsh–Childers in drugi v Brown 2002, 43).

Čeprav v javnosti zaskrbljenost zaradi (pre)zgodnje spolnosti in nezaščitenih spolnih odnosov narašča, pa večina množičnih medijev le redko poudarja tri sestavine odgovornega spolnega vedenja: kontracepcijo, zaupanje in zavedanje posledic (Brown 2002, 43). Samo eden od desetih televizijskih programov, ki prikazuje spolne vsebine, omenja, da je potrebna zaščita pred nosečnostjo in spolno nalezljivimi boleznimi (Kunkel in drugi v Brown 2002, 43).

Vendar pa na vpliv medijev ne smemo gledati enostransko, saj mediji različno vplivajo na različne družbene skupine. Vsi ljudje namreč ne vidijo v medijih enakih seksualnih sporočil, nekateri ta sporočila namerno iščejo, drugi jih vidijo več kot ostali, spet drugi pa so jim samo izpostavljeni (Brown 2002, 43).

Ko ljudje spremljajo in interpretirajo seksualno vsebino medijev, jo sočasno tudi ovrednotijo ter skupaj s tem kar vidijo, lahko tudi umestijo v lastno razumevanje spolnosti. Še vedno je bilo izvedenih premalo raziskav o tem, kako spolne vsebine v medijih vplivajo na spolno vedenje ljudi. Po klasični znanstveni družboslovni metodi je kot idealni test za preverjanje učinkov, ki jih imajo spolne vsebine v medijih na ljudi, omenjena longitudinalna raziskava ali pa določitev obsega spolnih vsebin v medijih. Te raziskave bi pomagale ugotoviti, kaj je bilo prej: ali izpostavljenost medijem ali pa vedenje samo; prav tako pa bi lahko ugotovili, katere vrste medijskih vsebin povzročajo katere vrste vedenja (Brown 2002, 43).

Rezultati nekaterih raziskav kažejo na to, da mediji vplivajo na vedenje ljudi na tri načine, tako da:

1. je spolno vedenje s pomočjo medijev vedno znova v javnih in zasebnih razpravah;
2. mediji krepijo relativno konsistentne norme glede o spolnosti in razmerjih;
3. redko v svoje vsebine vključijo odgovorno spolnost (glej Brown, 2002: 44).

Teorije, ki podpirajo te rezultate so naslednje: teorija prednostnega tematiziranja (Agenda-setting Theory), kultivacijska teorija (Cultivation Theory) ter kognitivna teorija (Cognitive Theory).

4.5 Teorija prednostnega tematiziranja

Teorijo sta zasnovala Max McCombs and Donald Shaw leta 1968. Ta teorija trdi, da mediji ljudem povedo, kaj je pomembno v svetu okoli njih, in kaj naj si mislijo o dogodkih in ljudeh, ki jih obkrožajo (Kosicki v Brown 2002, 44).

Teme in podobe, ki se pogosto prikazujejo v medijih, so teme, za katere javnost meni, da so pomembne. Množični mediji so v poziciji, da pripravijo ljudi k razmišljanju o določenih stvareh, medtem ko lahko tudi preprečijo, da določene stvari pridejo v javnost, kar je t.i. funkcija vratarja (gatekeeper) (Brown 2002, 44).

Model prednostnega tematiziranja se torej ne osredotoča na učinke medijev pri spreminjanju stališč ali vedenja, pač pa na graditev družbene zavesti o bolj ali manj privilegiranih temah, pri čemer velja, da so dogodki in zadeve, ki so deležne največ medijske pozornosti, tudi najpomembnejše v očeh državljanov (Splichal 1999, 26).

Množični mediji z izbiranjem in oblikovanjem dogodkov nedvomno vplivajo na ljudi, tudi tako, da narekujejo, kaj je primerno in neprimerno vedenje v neki kulturi (Iyengar v Brown 2002, 44).

4.6 Kultivacijska teorija

Po tej teoriji ima televizija največjo moč pri oblikovanju »zgodb«, pri ponavljanju mitov in ideologij, ki legitimirajo družbeni red. Veliko gledanja televizije čez čas deluje kot gravitacijska sila, ki vleče k namišljenemu centru. Rezultat tega so skupni koncepti in pričakovanja o realnosti med različnimi gledalci (Gerbner in drugi v

Brown 2002, 2). Dokazi za podkrepitev te teorije izhajajo iz dolgoletne analize vsebine ameriške televizije, in kažejo, da je realnost, kar se tiče družine, dela in spolnih vlog, staranja, smrti in umiranja, izobraževanja ter nasilja, konsistentno popačena (McQuail 1987, 283). Pri širjenju in »absorbiranju« te televizijske realnosti gre v bistvu za kultivacijski proces (Hawkins in drugi v McQuail 1987, 284). Raziskave mnenj in vedenja občinstva podpirajo tezo, da večja izpostavljenost televiziji prinaša podoben pogled na svet, kot je na televiziji (McQuail, 1987, 284).

Dve raziskavi sta pokazali povezavo med gledanjem televizije in pogostostjo spolnih odnosov na populaciji srednješolcev. Vendar pa raziskovalci niso mogli ugotoviti, ali je televizija vplivala na spolno vedenje, ali pa so srednješolci, ki so smatrali spolnost za bolj pomembno, spolne vsebine tudi iskali. Prav tako je mogoče, da so spolne vsebine na televiziji vzpodbudile spolno aktivnost. Dokler ne bo izvedenih več longitudinalnih raziskav, ne bo mogoče nedvoumno interpretirati vpliva medijev na spolno vedenje (Brown 2002, 44).

4.7 Kognitivna teorija

Kognitivno socialna teorija učenja meni, da ljudje posnemajo vedenja drugih, kadar so le-ti nagrajeni oz. niso kaznovani za svoje vedenje. Posnemanje bo bolj pogosto, če so vzorniki privlačni in podobni gledalcem oz. bralcem, in če je to vedenje izvedljivo, prevladujoče, preprosto, pozornost zbujujoče in ima neko funkcionalno vrednost (Bandura v Brown 2002, 45). Ta teorija tako predvideva, da ljudje, ki v medijih opazijo slike oz. opise privlačnih ljudi, ki uživajo v spolnih odnosih, ne da bi trpeli kakršnekoli posledice, tudi sami posnemajo takšno vedenje. Podobna je tudi ideja, da mediji nudijo kognitivne skripte za spolno vedenje, ki ga ljudje nikjer drugje ne morejo videti (Gagnon in drugi v Brown 2002, 45). Ljudje, ki nimajo veliko izkušenj v spolnost, lahko preko medijev pridobijo informacije o spolnosti in spolnih scenarijih (npr. kako poljubiti drugo osebo na koncu zmenka). V spolnih scenarijih, ki se pojavljajo v medijih manjka omemba negativnih posledic, ki jih spolnost lahko prinaša. Analize vsebine so pokazale, da se iz medijev njihova publika najverjetneje nauči, da je spolnost brez posledic, redko načrtovana in bolj stvar poželenja kot pa ljubezni (Kunkel in drugi v Brown 2002, 45).

4.8 Oblast in mediji

Po Foucaultu je oblast izvrševana nad člani družbe, ki lahko sami sprejemajo odločitve, pri tem je ta oblast usmerjena k nadzoru odločitev (Foucault v Gadsden 2000, 49). Mediji omogočajo tistim, ki imajo oblast, da lahko kontrolirajo odločitve drugih, kajti mediji krepijo dominantno kulturo ter omogočajo članom družbe, ki imajo dostop do medijev, da preko njih prikažejo svoj pogled na svet kot normalen, druge poglede pa kot deviantne (Gross in drugi v Gadsden 2000, 50). Mediji tudi regulirajo spolnost v javnih diskurzih. Foucault je to povezal z nadziranjem spolnosti preko javnih diskurzov. Dober seks na primer predstavljajo le prakse heteroseksualnih, belih parov, ki so povečini pripadniki srednjega ali višjega družbenega razreda (Foucault v Gadsden 2000, 50). »Vzorniki« v medijih sporočajo, da lahko ljudje oz. pari uživajo v spolnosti le, če so poročeni ali vsaj monogamni, če so v »pravih« letih, če je seks zaseben, ter če je njegova posledica rojstvo heteroseksualnega otroka, ki bo reproduciral ves sistem. Če se člani družbe (posebno ženske) ne držijo teh »normalnih« modelov, če so npr. v homoseksualnem ali sadomazohističnem odnosu, jih družba stigmatizira (Fine in drugi v Gadsden 2002, 50).

Mediji odražajo obstoječe strukture moči v družbi in krepijo percepcije »normalnih« spolnih vlog in spolnosti. Spolni užitek in spolne želje ne obstajajo v vakuumu, ustvarjajo jih tisti, ki imajo moč v družbi (Foucault v Gadsden 2002, 51).

4.9 Vloga medijev

Mediji na splošno odražajo dominantne vrednote in pričakovanja družbe, prav tako pa sočasno vplivajo na vrednote v družbi. Nekateri teoretiki menijo, da mediji navadno kažejo podobo kapitalistične, moško orientirane družbe kot pozitivno stvar, s tem to družbo želijo prikazati kot najboljši obstoječi sistem (Magezis 1996, 95). Moč medijev se nahaja v njihovi zmožnosti, da ustvarjajo in kontrolirajo informacije in reprezentacije v medijih. Znane so študije o podobah žensk v medijih, ki so konsistentne z vlogo žensk v družbi. S feminističnim gibanjem se sčasoma spreminjajo tudi podobe žensk v medijih, seveda pa tudi vloge žensk v družbi (Magezis 1996, 95).

5 EMPIRIČNI DEL

5.1 *Opredelitev metode*

Za analizo moških in ženskih revij sem izbrala metodo kvantitativne in kvalitativne analize vsebine. Pri analizi življenjsko stilnih revij sem najprej uporabila kvantitativno metodo štetja posameznih člankov o spolnosti in fotografij s spolno konotacijo v vsakem izvodu revije, vključenem v vzorec. Rezultate sem prikazala v grafih tako, da sem primerjala enako revijo v desetletnem časovnem obdobju ter da sem primerjala moške in ženske revije.

Značilnosti kvalitativne analize sta majhno število enot analize in njihova izčrpna vsebinska obdelava. Za razliko od pozitivistične ravni opazovanja zvez med spremenljivkami, tovrstna analiza vsebine išče vzroke pomenskih pojavov (Malnar 2000, 42).

Enota analize je pri tej metodi praviloma besedilo kot celota (npr. članek, govor), pri čemer vzorčenje praviloma ni sistematično, enot pa je sorazmerno malo. Zato pa je sama analiza intenzivna oz. globinska (Malnar 2000, 49). Pri analizi vsebine nas praviloma zanima odkrivanje širših in latentnih pomenskih struktur besedila (diskurz), analiza družbenih mitov kot latentne podlage površinskega besedila in vzročno pojasnjevanje teh struktur s širšo družbeno (politično, simbolno) strukturo (Malnar 2000, 49). Pri kvalitativnem raziskovanju ni zahteve po standardizaciji, uporablja se pojmovno kodiranje – vrednosti spremenljivk izražamo z besedami, cilj analize pa je analitična indukcija spoznanj iz nekaj zelo značilnih primerov (Malnar 2000, 52).

5.2 *Sestava vzorca analiziranih revij*

Med številnim revijami, ki so v zadnjih nekaj letih prisotne med drugimi tiskanimi mediji na našem tržišču, sem za svojo analizo izbrala ženske revije *Cosmopolitan*, *Eva* in *Ženski svet* ter moške revije *Playboy*, *FHM* in *Mars*. Da bi dobila čim bolj jasno sliko, ali življenjskostilne revije v času spreminjajo svoje reprezentacije spolnosti, sem se osredotočila na primerjavo v desetletnem obdobju 2004—2014, pri čemer sem v primeru revije *Mars* analizirala le letnik 2001—2002 (poleti 2002 preneha izhajati) in pri reviji *Ženski svet* letnik 2014 (začne izhajati leta 2013). Iz

vsakega letnika sem vzela revijo v mesecu januarju, marcu, maju, juliju, septembru in novembru.

V prvi vzorec za leto 2004 so bile vključene revije Cosmopolitan, Eva, Playboy in FHM ter MARS v letih 2001 – 2002 (izhajal je samo v tem obdobju). V drugi vzorec za desetletje kasneje – torej 2014 pa sem vključila Cosmopolitan, Evo, Playboy ter FHM iz leta 2012 (revija je v letu 2013 namreč prenehala izhajati). Vzorčila in analizirala sem skupno 58 življenjsko–stilnih revij: 30 izvodov ženskih (Cosmopolitan 12 izvodov, Eva 12 izvodov in Ženski svet 6 izvodov) ter 28 izvodov (Playboy 12 izvodov, FHM 10 izvodov, Mars 6 izvodov) moških revij.

6 ŽENSKÉ IN MOŠKE REVIJE

Za svojo raziskavo sem izbrala t.i. življenjskostilne (lifestyle) revije, to so revije, ki združujejo več funkcij, izobražujejo, zabavajo in prodajajo aktivni življenjski stil (Vendramin 2002, 78). V Sloveniji so se na tržišču najprej pojavile ženske revije, ki spadajo v to kategorijo, kasneje pa še revije za moške.

Ženske in moške revije lahko umestimo med izdelke popularne kulture, zato jih moramo upoštevati v njihovih različnih dimenzijah: ideološki, vsebinski in ekonomski (Vendramin 2002, 81). »Nadaljnje izhodiščne točke so: da ti izdelki vzpostavljajo različico sveta in v tem svetu ponujajo orientacijo in socializacijo; da imajo svoje konkretne, čeprav ne nujno neposredne učinke; da zrcalijo družbena razmerja moči/oblasti; da pa seveda ni mogoče trditi, da jih prejemniki ali prejemnice razumejo na uniformen način oziroma da jih sprejemajo nekritično« (Vendramin 2002, 81).

Oblike popularne kulture so pomembne zaradi tega, kar so same po sebi, pa tudi tega, kar ljudje z njimi počnemo, pomembne so za naše vsakdanje življenje: za oblikovanje spolne identitete, za konstrukcijo zavedanja o spolni razliki in za razumevanje odnosov v družbi (Vendramin 2002, 81). Tako v ženskih kot v moških »lifestyle« revijah gre za promocijo trenutno veljavnih družbenih standardov telesa in lepote, ki jih te revije povezujejo s srečo, ljubeznijo in uspehom – vse te možnosti so predstavljene kot dosegljive in realne (Vendramin 2002, 81).

Revije življenjskega stila tako kot tudi drugi množični mediji definirajo spolno privlačnost. Na nek način določajo kdaj, kje, s kom in kako se bomo vedli v spolnosti. Povejo nam, kako moramo izgledati in kako se moramo obnašati, da bi dosegli zadovoljstvo v spolnosti ali da bi zadovoljili partnerja–ico, in kako pomemben je seks za nas (Krassas in drugi 2001, 751).

6.1 Ženske revije

Ženske lifestyle revije kot produkt množične kulture imajo v javnosti velikokrat prej negativno kot pozitivno podobo. Tako so tudi bralke teh revij označene kot »neumne«. Naomi Wolf opozarja, da je tako mnenje napačno, saj se bralke teh revij

dobro zavedajo, »da gre v teh revijah za sporočanje najslabših vidikov lepote mita« (Wolf v Vendramin 2002, 79). Razlog, da ženske kljub temu te revije kupujejo, Tania Modleski navaja teorijo o potencialno osvobajajoči vlogi teh revij, ki vsebujejo tudi elemente simbolne zadovoljitve, obračajo se na ženski užitek in željo, ponujajo sanje o identiteti in užitkih, ki so lahko tudi družbeno nesprejemljivi, načenjajo pa tudi probleme iz vsakdanjega življenja (Modleski v Vendramin 2002, 79). Naomi Wolf meni, da so ženske revije pozitivno vlogo odigrale tudi pri populariziranju feminističnih idej, čeprav je to opazno bolj pri izboru tematike, kot pa pri ženskem bralstvu, ki še vedno sprejema tradicionalno podobo ženskosti (Vendramin 2002, 79). V ženskih revijah vedno znova naletimo na protislovje: teme, pa naj bodo feministične, družbenoaktualne ali izobraževalne preveva lepotni mit, ki ga te revije deklarativno kritizirajo, a kljub vsemu ohranjajo. Te revije, kot izdelki množične kulture, oblikujejo naše predstave o svetu okoli nas in ga pomagajo oblikovati, podajajo in oblikujejo vlogo in podobe žensk, odnose med spoloma, »povejo«, katere izdelke ženske moramo imeti, da bi bile zaželeni, ljubljene in srečne. Pri tem gre za nekakšen vstop v porabniško kulturo in podlago za zdravorazumsko dojetje vsakdanjega življenja (Vendramin 2002, 80).

Ženske življenjsko–stilne revije pritegnejo bralstvo z vzpostavljanjem nekakšne neosebne ženske solidarnosti, z uporabo psevdointimnega jezika, ki vzbuja občutek pri bralkah, da so posvečene v neko intimno vednost (Coward v Vendramin 2002, 80). Rosalind Coward izpostavlja, da življenjsko–stilne revije ženskam nenehno ponujajo užitek: užitek v tem, da shujšajo, da kupijo kakšno novo stvar, da skuhamo kaj dobrega (Coward v Vendramin 2002, 82). Tovrstni mediji ponujajo neke neobstoječe ideale ter normirajo žensko telo in videz. »Moški delujejo in ženske se kažejo« (Berger v Vendramin 2002, 82). S to izjavo je hotel Peter L. Berger povedati, da ta vizualni vidik ne določa samo razmerja med moškim in žensko, temveč tudi odnos do ženske do same sebe. Ženska se po njegovem mnenju mora nenehno opazovati (Berger v Vendramin 2002, 82). To nenehno opazovanje žensk in njihov nadzor nad njimi samimi je razložil že Michel Foucault z uporabo koncepta disciplinske moči. Koncept disciplinske moči nam pomaga razumeti, kako lahko ženske prepričamo v očitno sodelovanje pri lastni nadvladi skozi regulacijo in normalizacijo lastnih subjektivitet in vedenj. V ponazoritev Foucault ponudi Panopticon, kjer je nadzor stalen, moč pa je obenem vidna in nevidna. Ženska, ki jo vedno skrbi lasten videz, teža, obnašanje, je

podobno kot zaporniki v Panopticonu podvržena lastnemu samonadzoru, ki je oblika podložnosti patriarhatu (Bartky v Gavey 1993, 96).

»Z analizo ženskih medijev je iz raznih načinov naslavljanja mogoče razbrati načine družbene konstrukcije bralke in (re)produkcije stereotipnih delitev družbenih vlog« (Legan 2002, 93). Ženske revije naslavljajo bralke v različnih vlogah: kot mater, poslovno žensko, gospodinjo, emancipiranko ... Ne glede na to, pa jo vedno razumejo kot estetski spol – kot privlačno žensko, ki mora nenehno skrbeti zase (Legan 2002, 93). Vedno večja komercializacija medijev vpliva tudi na ženske revije, ki so postale predvsem zaradi prikritega oglaševanja kar ženske oglaševalske revije. Tako Ellen McCracken meni, da med drugim tudi ženske revije igrajo pomembno vlogo pri razvoju potrošniške družbe (McCracken v Legan 2002, 96).

6.1.1 Revija Cosmopolitan

Slika 6.1.: Naslovnica revije Cosmopolitan

Vir: Cosmopolitan (2015).

Revija *Cosmopolitan* spada med mesečnike in je v Sloveniji prisotna že od leta 2001. Je licenčna revija, ki jo izdaja družba *Adria Media*, tako kot *Playboy*. *Cosmopolitan* je ena izmed »globalizacijskih« revij, ki izhajajo po vsem svetu, zato ima revija nek »univerzalen okvir«, ki je enak v vseh državah, temu pa doda še teme, ki so relevantne za lokalno okolje (Vendramin 2002, 83). V slovenski izdaji *Cosmopolitana* so tako na naslovnici vedno tuje ameriške zvezde, vedno ženske, ki so znane filmske igralkе, fotomodeli, voditeljice. Tudi slikovni material v reviji sestoji pretežno iz tujih zvezdnic, čeprav se pojavljajo tudi osebe iz slovenske osebe iz javnega življenja.

Za analizo vsebine sem izbrala šest izdaj in sicer januar, marec, maj, julij, september in november 2004 ter januar, marec, maj, julij, september in november 2014. Revija je v letu 2014 izhajala na od 138 do 154 straneh, pri čemer je velik del revije namenjen oglaševanju. Oglasi in članki se včasih tako močno prepletajo, da ni razvidno, ali gre za reklamno sporočilo, ali za članek, pri čemer gre velikokrat za prikrito oglaševanje. Na naslovnici je v vsaki izdaji najbolj poudarjen naslov, ki omenja oz. namiguje na spolnost, npr.: 100 seks idej leta, Naj seks na svetu, 50 super porednih – zbirka seksi prijemov, ki bodo njegovo telo spravili v stanje visoke napetosti, Moški seks tabuji ...

Cosmopolitan je imel v letu 2004 naslednje stalne rubrike: Zgodbe z naslovnice, *Cosmo* zvezde, O moških, moda, Lepota, Gorita srce in telo, Za potešitev radovednosti, Zame, zate, zanjo, Vikend, Stalnice; izhajal pa je na od 146 do 186 straneh.

V letu 2014 pa je imela revija 9 stalnih rubrik, in sicer: Zgodbe z naslovnice, *Cosmo* ta hip, Moda, Lepota, Zate&Zanjo, Strastno, Zdrava&seksi, Vikend ideje, Vedno v *Cosmu* oz. Stalnice.

Teme oz. elementi v člankih se tesno prepletajo, npr. spolnost z modo, moda s kariero, romanca s spolnostjo (Vendramin 2002, 84).

Že v uvodnikih glavna urednica omenja spolnost, in sicer v nekaj stavkih predstavi teme, ki se pojavljajo v posamezni številki. V uvodnikih je spolnost povečini povezana z razmerji, npr: moški se čutijo zavrjnene, če se nam ne ljubi pogovarjati ali ljubiti se z njimi, ker smo preutrujene (*Cosmopolitan* 2002, 14).

6.1.2 Revija Eva

Slika 6.2.: Naslovnica revije Eva

Vir: Eva (2015).

Revija Eva je tako kot Cosmopolitan namenjena mladim ženskam, ki jih zanima »skrb zase«, samopodoba ter življenje znanih oseb (Legan 2004, 26). Revija s svojim pozitivnim pogledom na življenje bralke seznanja z novimi svetovnimi trendi iz sveta mode in lepote ter jih hkrati tudi sama ustvarja. Prav tako pa jih odkrito in brez tabujev seznanja z aktualnimi spoznanji o odnosih in seksu. Revija »predstavlja zvezdnike z vseh zornih kotov, izbira slovensko usodno žensko in ji podeli naslov femme fatale ter skrbi za svoje bralke, da so več kot samo lepe ...« (Delo Revije 2009 v Šmitek, 12). Ciljna publika revije so ženske med 18. in 35. Po mnenju urednikov je namenjena razgledanim in aktivnim bralkam (Legan 2004, 126).

Junija letos je družba Media24, prej Krater Media, prenehala izdajati revijo Eva oz. jo je preimenovala v Fatalna, saj je Bojan Požar postal novi lastnik nekdanjega podjetja Delo revije. Njegovo podjetje Lanaka Media je od NKBM namreč kupilo 44 blagovnih znamk. Požar pa z nakupom blagovnih znamk ni dobil arhiva, tipografije in

baze naročnikov. Te pripadajo družbi Media24, saj so to kupili iz stečaja (Kolar 2015).

6.1.3 Revija Ženski svet

Slika 6.3.: Naslovnica revije Ženski svet

Vir: Ženski svet (2015).

Revijo Ženski svet izdaja Aritmija Media d.o.o., ki ima sedež v Sveti Trojici. Istoimenska revija je že izhajala v dvajsetih letih 20. stoletja v Trstu, v njej pa so ustvarjalke revije hotele obuditi narodno zavest in utrjevati materni jezik. Revija je bila namenjena meščanskim ženam, gospodinjam, kmeticam, delavkam, brale pa so ga tudi izobraženke (Bole 2010, 11). Sodobna revija Ženski svet pa je kot Cosmopolitan in Eva življenjsko–stilna revija, namenjena mladim ženskam.

Podjetje Aritmija Media za svojo revijo pravi, da »predstavlja zanesljiv vir informacij s področij, ki jih ženske želijo dodobra poznati. Ženski svet je vse, kar potrebuje

ženska, ki živi tu in zdaj« (Ženski svet 2015). V letu 2014 je revija izhajala na 100–124 straneh in stalnimi rubrikami Zalogaji, Svet lepote, Svet zdravja, Svet psihologije, Svet mode in svet življenjskega sloga, ki tudi predstavljajo vsebino revije. Prva številka je izšla junija 2013 in se je kljub močni konkurenci obdržala do danes, ko ima naklado 15.000 izvodov, leta 2014 pa je izhajala v nakladi 14.000 izvodov.

6.2 Moške revije

Moške revije so se na trgu pojavile v ZDA v zgodnjih 80. letih 20. stoletja kot kulturni odziv na družbene spremembe, ujete med zavedanjem o razpadanju starih patriarhalnih odnosov in željo po ponovni določitvi odnosov moči med različnimi spoli in seksualnostmi (Stevenson in drugi 2000, 374).

Položaj množkih doma in na delovnem mestu se je spremenil zaradi ekonomskih in družbenih sprememb. S poudarjanjem »življenjskega stila« se moške revije prikrito ukvarjajo s trenji med domom (tradicionalno dojetim kot ženskim) in moškim poslovnim življenjem. Moški berejo moške revije zaradi nasvetov za stil, videz in dobro telesno formo, vendar pa se od teh nasvetov distancirajo, da jih ne bi jemali prereno. »Pravilno« branje moških revij tako pomeni, da se njihove vsebine ne jemlje prereno (Stevenson in drugi 2001, 142).

Moške življenjsko–stilne revije nagovarjajo kot homogeno skupino in jim ponujajo skupne pomene. Gre za ustvarjanje gotovosti, jasnega in enotega občutka identete ali ideologije z izključevanjem nejasnosti ali zapletenosti (Beck v Rogers 2005, 179). Svoj tržni uspeh naj bi moške revije dolgovale simbolični razrešitvi teh nasprotij, ki ponuja obliko »konstruirane gotovosti« (po Ulrichu Becku gre za odziv na vedno večjo negotovost in tesnobo sodobnih moških, ki jim revije dajejo občutek gotovosti)(Stevenson in drugi 2001, 147). Na to kaže značilna raba ironičnega humorja, s katerim bralce distancirjo od kakršnekoli resne vpletenosti v osebne ali družbene spremembe. Kot take imajo moške revije potencial za pomembne spremembe v spolnih razmerjih ali identitetah, hkrati pa potrjujejo tradicionalne oblike moškosti (Stevenson in drugi 2001, 157).

V poznih 90. letih 20. stoletja je britanski FHM presegel prodajo prodajo ženske revije Cosmopolitan in postal najbolj prodajan mesečnik v Britaniji (Crewe 2003, 1). Stalne teme t.i. »lad mags« oz. moških tabloidov so bile nogomet, pitje, zabave in ženske, njihov jezik pa je bil značilno politično nekorekten in ironičen, kar je še posebej prisotno v reviji FHM (Carter in Steiner v Perinčič 2009, 9). Revija FHM ima tudi na slovenskem trgu članke napisane v politično nekorektnem jeziku, še posebej pri komentarjih oz. odgovorih na vprašanja bralcev in bralk.

Ciljno občinstvo moških revij je v enaki starostni kategoriji kot ciljno občinstvo ženskih revij: to je med 18. in 35. letom. Kot poroča Ben Crewe, so prispevki v reviji FHM kratki in lahkotni, a hkrati polni praktičnih nasvetov o spolnosti, razmerjih, počitnicah, zdravju, telesni pripravljenosti in modi. Humor v reviji preprečuje, da bi bralcem med branjem revije postalo dolgčas ali neprijetno. Njihov moto je postal »zabavno, seksi, uporabno« (Crewe 2003, 52).

6.2.1 Playboy

Slika 6.4.: Naslovnica revije Playboy

Vir: Playboy (2015).

Kot piše na spletni strani slovenskega Playboya, je:

Playboy je vse, kar moške zabava. Hedonisti spremljajo zanimive članke o hrani, športnih avtomobilih, predolgih jahtah in potovanjih po vsem svetu. In kajpada ženskah. Domačih in tujih, razgaljenih in čudovitih. Kot je čudovito življenje. Izhaja od leta 2001. Svetovno poznana in uveljavljena revija poleg privlačnih fotografij, tipičnih zanjo, ponuja tudi kakovostno branje, pri čemer so prav gotovo omembe vredni odmevni intervjuji z uspešnimi in zanimivimi predstavniki moškega spola (Adriamedia 2015).

Playboy je svetovno znana licenčna revija, ki je začela izhajati v zgodnjih petdesetih letih 20. stoletja. Je v bistvu prvo, na kar povprečni moški pomisli, ko omenimo moške revije. V Sloveniji je začela izhajati maja 2001 v nakladi 12.800 tisoč izvodov. Revija izhaja pod okriljem družbe Adriamedia, naklada v letu 2014 je bila 5.800 izvodov.

6.2.2 MARS

Slika 6.5.: Naslovnica revije MARS

Vir: MARS (2001).

Revija Mars je začela izhajati julija 2001, izdajale so jo Delo revije, odgovorni urednik je bil Igor Savič. Kot je ob napovedi izhajanja nove moške revije takrat poročale novinarke časnika Financ na portalu finance.si, naj bi bil Mars

... namenjen predvsem izobraženim, mladim, ambicioznim, dobro situiranim "mestnim" moškim, v njem pa naj bi novinarji odkrivali zanimive zgodbe in ljudi. Revija naj bi postregla s praktičnimi nasveti in strokovnimi članki s področja mode, zabave, zdravja, športa in še česa. In kot v vsaki pravi moški reviji ne bo manjkalo lepotic in hitrih avtomobilov. V promocijski zgibanki Mars obljublja, da bo odkrival moške skrivnosti, ki bodo neustavljivo privlačne tudi za ženske (Špeh in Bogataj 2001).

Lastnik Motomedie, ki je leta 2001 izdajala licenčni reviji Playboy in Men's health, je dejal, da Mars za njih ne bo pomenil konkurence ter da je trg moških revij v Sloveniji že tako zaseden, da Mars po njegovem mnenju nima velikih možnosti (Špeh in Bogataj 2001). Njegove besede so se uresničile, kajti leto kasneje, julija 2002 – po samo 12 številkah – je Mars nehal izhajati, med tem ko je Playboy na trgovskih policah še danes.

6.2.3 FHM

Slika 6.6.: Naslovnica revije FHM

Vir: FHM (2012).

Mariborsko podjetje Videotop je marca 2004 izdalo prvo številko revije FHM (For Him Magazine) v slovenski različici. Mesečnik za moške originalno izdaja britansko podjetje Emap Consumer Media, leta 2004 pa je izhajal še na 20 trgih (glej Bogataj, 2004). Del besedil in člankov v reviji je reproduciran iz mednarodnih izdaj FHM.

Kot so ob izdaji zapisali na spletni strani podjetja:

FHM je revija za vse moške. Tipični bralec FHM-ja ni obseden z modo, vendar spremlja najnovejše trende. Ponavadi ima željo po pustolovščinah in zabavi, istočasno pa želi konkretne in praktične informacije, brez ovinkarjenja. Ob odločitvi za nakup je zanj najpomembnejša praktična uporabnost ter kakovost izdelka/storitve. Primarna ciljna skupina so moški 18—35 let, povprečna starost bralca slovenske izdaje FHM pa je 27 let (Videotop 2012).

V Sloveniji je leta 2004 izšlo 8 številok – v analizo sem vključila marec, maj, julij, september in november letnik 2004 ter januar, marec, maj, julij, september 2012 – novembrska številka tega leta ni izšla. Marca 2013 je revija prenehala izhajati.

7 KVANTITATIVNA ANALIZA IN ANALIZA VSEBINE

V analizi življenjsko–stilnih revij sem se osredotočila na primerjavo med moškimi revijami Playboy, FHM ter Mars in ženskimi revijami Cosmopolitan, Eva in Ženski svet v desetletnem obdobju 2004—2014. Popolni vzorec za omenjeno obdobje sem lahko naredila le za revije Playboy, Cosmopolitan in Eva, Mars je prenehal izhajati leta 2002, FHM pa 2013, revija Ženski svet pa je leta 2013 šele začela izhajati.

Iz letnikov 2004 in 2014 revij Playboy, Cosmopolitan in Eva sem vzela vzorec iz zimskega, pomladnega, poletnega in jesenskega obdobja, torej številke za naslednje mesece : januar, marec, maj, julij, september in november.

Kot sem že omenila, je Mars je izhajal le od julija 2001 do julija 2002 (izdanih je bilo 12 števil), tako da sem v analizo zajela naslednje številke: 2001 – september in november ter 2002 – januar, marec, maj in julij.

Revija FHM je leta 2004 izdala le 8 števil – v analizo sem vključila marec, maj, julij, september in november, marca 2013 pa je prenehala izhajati. Tako sem analizirala številke letnika 2012 za mesece januar, marec, maj, julij, september – novembrska številka tega leta ni izšla.

V vzorec revije Ženski svet sem zajela izvode letnika 2014 za naslednje mesece: januar, marec, maj, julij, september in november.

Tabele 7.1.– 7.4. natančno prikazujejo analizirane izvode po letnikih in mesecih:

Tabela 7.1 – izvodi analiziranih revij po mesecih leta 2004

2004/revija	januar	marec	Maj	julij	september	november	Skupaj 2004
Cosmopolitan	1	1	1	1	1	1	6
Eva	1	1	1	1	1	1	6
Playboy	1	1	1	1	1	1	6
FHM	*	1	1	1	1	1	5
SKUPAJ	3	4	4	4	4	4	23

*FHM januarja 2004 ni izšel

Tabela 7.2. – izvodi analiziranih revij po mesecih leta 2001—2002

2001–2002/revija	Januar	Marec	Maj	julij	september	november	Skupaj 2001– 2002
2001 – MARS					1	1	2
2002 – MARS	1	1	1	1**			4
SKUPAJ	1	1	1	1	1	1	6

**MARS dvojna številka julij–avgust 2002

Tabela 7.3. – izvodi analiziranih revij po mesecih leta 2012

2012/revija	januar	marec	Maj	julij	september	november	Skupaj 2012
FHM	1	1	1	1	1	*	5
SKUPAJ	1	1	1	1	1	*	5

***FHM je oktobra 2012 nehal izhajati, zato ni novembrske številke

Tabela 7.4. – izvodi analiziranih revij po mesecih leta 2014

2014/revija	januar	marec	maj	julij	september	november	skupaj
Cosmopolitan	1	1	1	1	1	1	6
Eva***	1	1	1	1	1	1	6
Ženski svet	1	1	1	1	1	1	6
Playboy	1	1	1	1	1	1	6
SKUPAJ	4	4	4	4	4	4	24

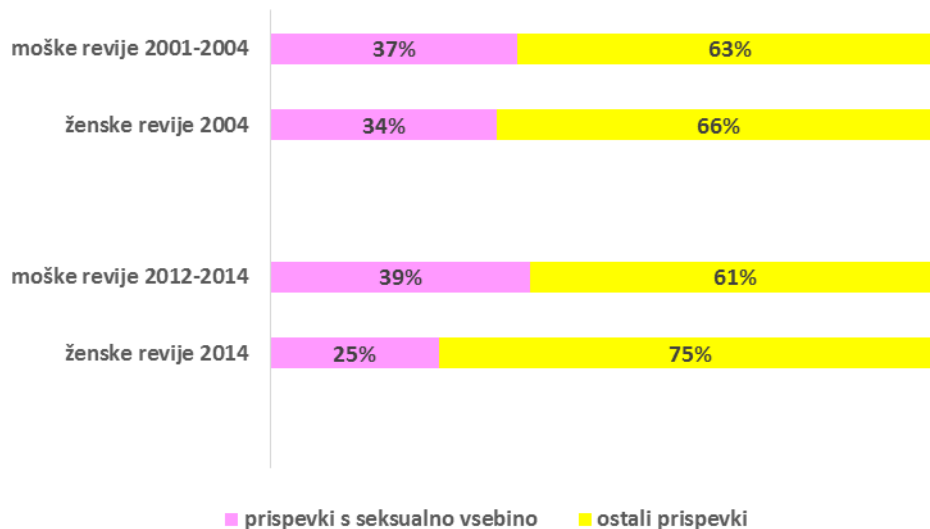
****Eva letnik 2014 – izhajala je kot dvojna številka v mesecih december–januar, februar–marec, april–maj, junij–julij, avgust–september in oktober–november

*****Ženski svet – dvojna številka avgust–september 2014

Vzorčila in analizirala sem skupno 58 življenjsko–stilnih revij: 30 izvodov ženskih (Cosmopolitan 12 izvodov, Eva 12 izvodov in Ženski svet 6 izvodov) ter 28 izvodov (Playboy 12 izvodov, FHM 10 izvodov, Mars 6 izvodov) moških revij.

V analizo sem vključila vse strani vseh vzorčenih revij, na katerih je bil objavljen članek o spolnosti ali fotografija s seksualno konotacijo. Graf 7.1 prikazuje delež (%) strani s spolno tematiko v ženskih (Cosmopolitan, Eva, Ženski svet) in moških revijah (Playboy, FHM, Mars) v opazovanem desetletnem razmaku:

Graf 7.1.: Delež strani s seksualno konotacijo v moških in ženskih revijah v letih 2001—2004 in 2012—2014

V letu 2004 je bilo vseh strani s seksualno tematiko v ženskih revijah skupno 635, kar predstavlja 34 odstotkov od skupnih 1706 strani. V moških revijah v obdobju 2001—2004 je bilo takih strani 818, kar predstavlja 37 odstotkov strani od skupnih 2220 strani.

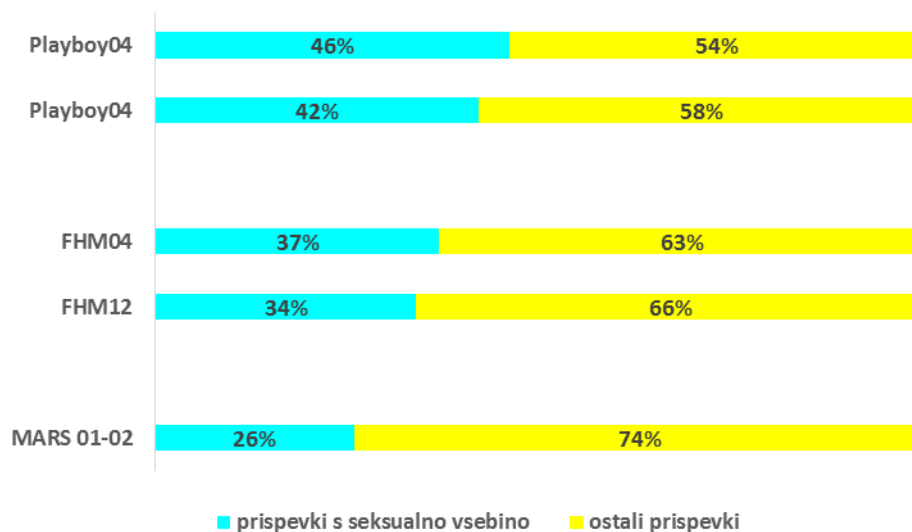
V letu 2012—2014 je delež strani s spolno tematiko pri moških revijah narasel za dve odstotni točki na 39 odstokov – takih strani je bilo 554 od skupnih 1434 – med tem ko strani s seksualno konotacijo v ženskih revijah v letu upadejo za 9 odstotnih točk na 25 odstotkov vseh strani oz. 560 strani od skupnih 2186.

Tabela 7.5. – število strani s seksualno konotacijo po posameznih letnikih ženskih in moških revij

revije	strani s seksualno konotacijo	vse strani	
2012–2014			
moške			delež strani s spolno konotacijo
FHM	199	580	34%
Playboy	355	854	42%
ženske			
Cosmopolitan	314	898	35%
Eva	149	600	25%
Ženski svet	97	688	14%
2001–2004			
moške			
FHM	245	660	37%
Mars	188	720	26%
Playboy	385	840	46%
ženske			
Cosmopolitan	426	988	43%
Eva	209	718	29%
Skupaj	2567	7546	

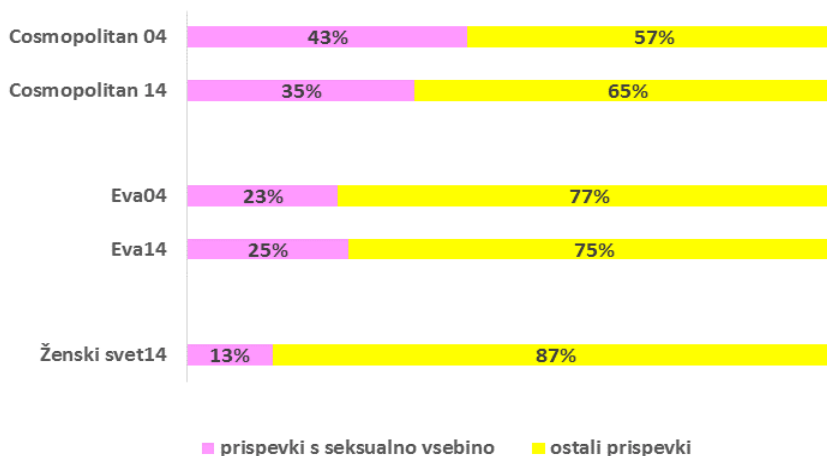
Graf 7.2 prikazuje deleže strani s seksualno konotacijo po posameznem letniku revije – tako vidimo, da je delež takih strani največji v Playboyu iz leta 2004, vendar pa je leta 2014 upadel za štiri odstotne točke; po največjem deležu spolnih vsebin je na drugem mestu FHM letnik 2004 – vendar je prav tako leta 2012 opaziti upad člankov in fotografij o spolnosti za 3 odstotne točke. Mars je v tem sklopu edini predstavnik nelicenčne, slovenske revije z namanjšim deležem strani, posvečenih spolnosti – leta je v letih 2001–2002 znašal 26 odstotkov izmed vseh izdanih strani.

Graf 7.2.: Delež strani s seksualno konotacijo v moških revijah

Med ženskimi revijami je prvo mesto zasedel Cosmopolitan letnik 2004 z največjim deležem strani – kar 43 odstotkov, posvečenih spolnosti. V letu 2014 ta delež upade za 8 odstotnih točk. Sledi Eva, ki v letu 2014 celo poveča delež člankov o spolnosti in fotografij s spolno konotacijo v primerjavi z letom 2004 za 2 odstotni točki. Revija Ženski svet pa ima najmanjši, le 13 odstotni delež vsebine namenjen spolnosti.

Graf 7.3 : Delež strani s seksualno konotacijo v ženskih revijah

8 KATEGORIZACIJA ČLANKOV

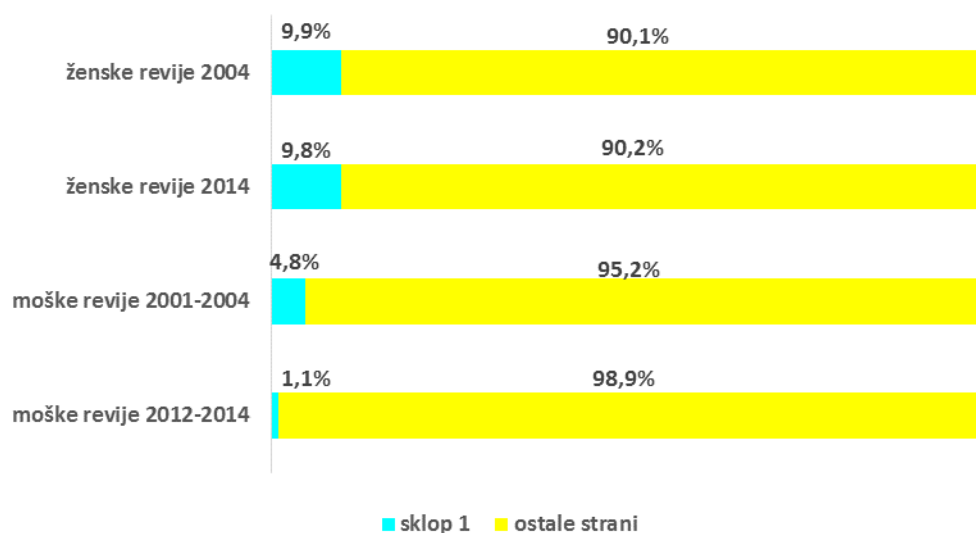
Članke oz. prispevke in fotografije s spolno kontacijo v revijah – skupaj jih je bilo natisnjenih na 2567 straneh – sem razdelila na 8 tematskih sklopov oz. kategorij:

1. Članki oz. predlogi, kako popestriti spolno življenje.
2. Članki, ki se dotikajo družbenih problemov in spolnosti (posilstva, homoseksualnost, kontracepcija, širjenje spolnih bolezni, prostitucija, neželene nosečnosti).
3. Članki, ki razlagajo vedenje, čustvovanje, razmišljanje in spolno vedenje nasprotnega spola.
4. Nasveti strokovnjakov na vprašanja v zvezi s spolnostjo in partnerstvom.
5. Fotografije s seksualno konotacijo.
6. Članki, ki svetujejo kako poiskati in obdržati partnerja/partnerico oz. nasveti, kako prekiniti razmerje.
7. Zgodbe, ki jih prispevajo bralci in bralke moških in ženskih revij o lastnem spolnem življenju.
8. Članki, v katerem znane osebe iz glasbene, filmske, športne scene oz. estrade razkrivajo lastno spolno življenje in mišljenje glede spolnih praks.

8.1 Članki oz. predlogi, kako popestriti spolno življenje

V ženskih revijah članki, tudi do tehničnih podrobnosti, opisujejo načine in tehnike, ki jih morajo ženske izvajati, da bi dosegle čimvečji spolni užitek. Ti članki se osredotočajo bolj na fizično raven doživljanja spolnosti, ženske in moške revije izključijo čustva, intimnost ter prikažejo partnerja–ico kot osebo, ki pomaga pri doseganju čim večjih užitkov. Logiko iz sveta športa prenesejo v svet spolnosti, kjer bralkam oz. bralcem sugerirajo, da več treninga daje boljše rezultate oz boljši seks.

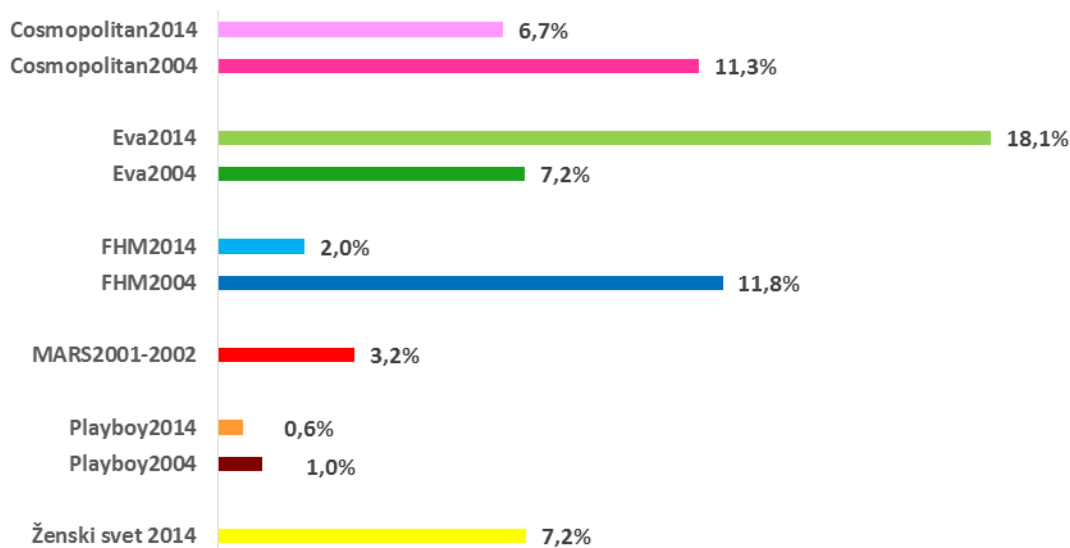
Graf 8.1.: Delež strani s članki oz. predlogi, kako popestriti spolno življenje

Iz Grafa 8.1. je razvidno, da je največ člankov za popestritev spolnosti moč najti v ženskih revijah. Delež se v letu 2014 v primerjavi z letom 2004 skoraj ne spremeni. V moških revijah pa je v skupnem seštevku opazen večji upad teh člankov, in sicer je v letu 2014 manjši za 3,7 odstotne točke v primeravi z letom 2004.

Revija Eva letnik 2014 ima največji delež teh člankov, sledi pa FHM iz leta 2004 (glej Graf 8.2.), vendar v letu 2012 delež člankov v FHM–ju upade za 9,8 odstotne točke. Prav takoštevilo takih člankov upade v Cosmopolitanu iz 11,3 odstotnega deleža v letu 2004 na samo 6,7 odstotnega v letu 2014. Podoben delež objav (7 odstotkov) ima revija Ženski svet. Playboy pa je na dnu lestvice z najmanjšim deležem objav v vseh analiziranih obdobjih.

Graf 8.2.: Delež strani v posamezni reviji s članki oz. predlogi, kako popestriti spolno življenje

Za vsebine člankov v tem sklopu navajam nekaj primerov: tako novinarka Lea Vodušek v članku *Šport + seks = zelo zadovoljen moški* v Cosmopolitanu marca 2004 svetuje: »Kateri dve stvari ima moški najraje? Šport in seks. Dajte mu oboje in postal bo vaš največji občudovalec« (Vodušek v Cosmopolitan 2004, 74). Analizirani članki izpostavljajo velik pomen spolnosti za razmerje samo, v revijah je največ prispevkov na temo, kako osvežiti spolnost v daljšem razmerju ter predstavljanja različnih spolnih praks – npr. analni seks, oralni seks.

V članku *Oralni seks od A do Ž in nazaj do O (O kot orgazem)* novinarka poroča: »Raziskava kaže, da se 42 odstotkov žensk po oralnem seksu počuti še bolj samozavestno« (Cosmopolitan 2014, 119).

Revija FHM je v letu 2004 objavljala *Pisma z Lesbosa*, v katerih je FHM–jeva seks–strokovnjakinja Athena Douris, sicer urednica ameriškega lezbičnega časopisa dajala nasvete o ženskih užitkih – saj pravi »kot lezbijka sem dobra poznavalka ženskih užitkov« (FHM 2004, 34). Podobno kot ženske revije, FHM pred 12 leti objavlja številne članke, kako popestriti spolnost oz. ugoditi partnerici – npr. maja 2004 v članku *Najboljša masaža* objavi nasvete »naših izbranih deklet«, kako masirati žensko telo od glave do peta – ali pa, kako jo pripraviti do tega, da bo moškimi ne bo »treba

zavreči ženske, v katero si vložil čas in denar« (FHM 2004, 92). Kljub temu je uvodnik seksističen, pa v nadaljevanju beremo nasvete dr. Garyja Schubacha, ki pravi, da pravi »porniči« niso za ženske, kajti ženskam je vseč umetniški pristop in hitrejša menjava scen. Tako omenjeni strokovnjak namesto klasične moške pornografije predlaga film *Divja orhideja* z Mickeyjom Rourkom kot klasični primer tega, kar je vseč ženskam, ker se seks dogaja na zanimivih in inovativnih krajih (FHM 2004, 92). Vendar pa v moških revijah naletimo tudi na nasvete, ki presenetijo: »Daj ji vedeti, da je ljubljena. Da je prava ljubimka iz mesa in krvi, ki ima prednost pred kakršnim koli tiskanim ali celuoidnim pripomočkom.« (Brice v FHM 2004, 92).

Za dober spolni odnos je potrebno tudi dobro poznavanje lastne anatomije, zato ženske revije bralkam podrobno razložijo, kako so »sestavljene« njihovi intimni organi (predvsem se osredotočajo na klitoris), kako funkcionirajo in kaj z njimi početi, da dobimo najboljši možni rezultat, ki je v tem primeru orgazem. Pri tem je očitna implicitna predpostavka, da ženske ne poznajo (dovolj) svojih intimnih organov, zato jih je treba dodatno spodbuditi k odkrivanju užitka, še več, potrebno jim je dati tudi čimbolj natančna navodila. Za moške, denimo, takih nasvetov ni. Zelo močno je priporočena masturbacija, ki je dovoljena tudi pri spolnem odnosu. Za tovrstne članke je značilna tudi odsotnost romantičnih izrazov, prevladuje bolj strokoven, skoraj že medicinski jezik (klitoris, genitalije, erekktivno tkivo). Tak besednjak da članku pozicijo objektivne, znanstvene resnice, čeprav je o tem mogoče dvomiti. Za ponazoritev navajam članek *Niso vse enake* novinarka Katarine Štular v Evi marca 2004, ki pravi: »Ožja vagina je boljša, ker je sinonim za boljši seks. Ne samo za moške, v seksu bolj uživajo tiste ženske, ki imajo ožjo vulvo.« (Eva 2004, 58)

Pri analizi vsebine sem bila presenečena, da so si bila besedila, ki svetujejo ženskam in moškim, kako v spolne odnose vnesti spremembe po njihovem okusu, precej podobna. Tako bralcem in bralkam svetujejo, kaj vse morajo narediti, da bi se njihovi partnerji ravnali po njihovih željah. Pri tem članki razkrivajo, kaj vse je nasprotnemu spolu vseč, kaj jih spolno vznemirja, in kako naj to bralke in bralci revij vključijo v spolne odnose. Seznanjajo z anatomijo moškega oz. ženskega telesa in njegovimi erogenimi conami. Pri tem je razmerje med partnerjema ponovno odrinjeno na »stranski tir«, »nasveti« se dotikajo t.i. tehničnih podrobnosti, kot so vrsta spodnjega

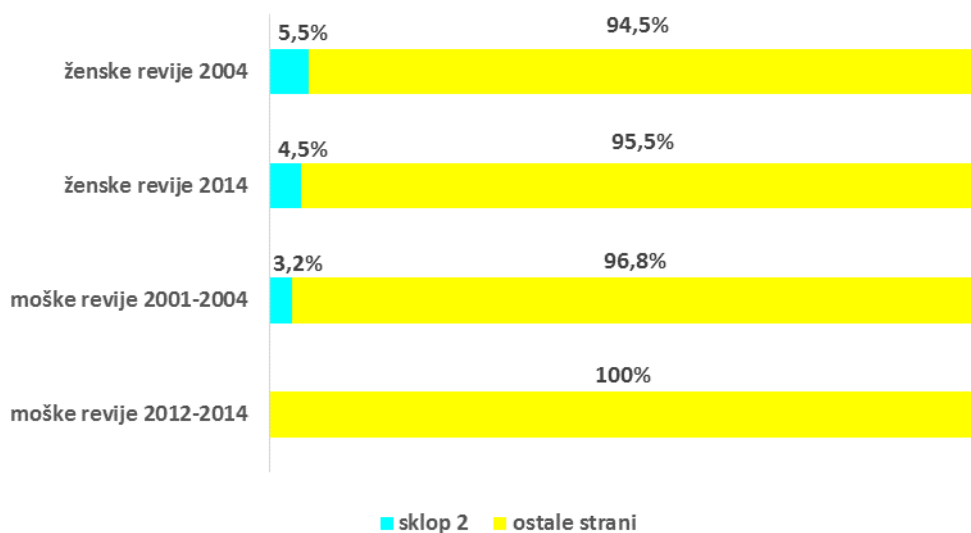
perila, spolni položaji, spolne igrice. Zanimivo je, da ti nasveti dajejo tudi ženskam aktivno vlogo, svetujejo jim, kako »vzeti stvari v svoje roke«, da bodo dobile najboljši možni rezultat – užitek obeh partnerjev. Videti je, da so tradicionalne spolne vloge na področju spolnosti nekako izginile: spolnost je dojeta kot zabava, ki vključuje oba partnerja, na kar so opozarjali že avtorji raziskave spolnosti med nemškimi študenti (Schmidt in drugi 1998, 172). Lahko rečemo, da gre za t.i. proces seksualizacije ljubezni pri ženskah, kot pravi Stephen Seidman (Seidman v Wouters 1998, 228). Ženske revije bralke pozivajo, naj v partnerski odnos vnesejo strast in poželenje, naj se pri tem »ne držijo nazaj«, naj dajo svoji domišljiji prosto pot. Pomembno je tudi, da ne gledajo le na lasten užitek, saj so v člankih tudi nasveti, kako čim boljše zadovoljiti partnerja. Moške naj bi vzburjale »prepovedane« stvari: spolnost na nenavadnih krajih, grobost (vendar ne sadomazohizem), novi spolni položaji, opolzke besede, skratka vse, kar naj bi imelo status nenavadnega, nedovoljenega, grešnega. Vsako ravnanje od zgoraj naštetega bi presenetilo partnerja v pozitivnem smislu in popestrilo spolnost v dalj časa trajajoči zvezi. Po drugi strani pa tradicionalna feminilnost, ki vključuje nežnost, predigro in strast, ni izginila, pač pa se je vse naštetu začelo pričakovati od moških partnerjev. Moške revije so kljub svojemu značilnemu besedišču – na prvi pogled izrazito seksističnemu – podobne ženskim revijam precej bolj, kot sem pričakovala. Navsezadnje v FHM–ju preberemo nasvet: »V svoje spolno življenje vnesi več čutnosti.« (FHM 2004, 96).

8.2 Članki, ki se dotikajo družbenih problemov in spolnosti (posilstva, homoseksualnost, kontracepcija, širjenje spolnih bolezni, prostitucija)

Analiza člankov je v skladu z mojo hipotezo pokazala, da ženske in moške življenjsko–stilne revije ne namenjajo veliko pozornosti širšim družbenim problemom, povezanih s spolnostjo. Tako v letih 2012–2014 moške revije tej problematiki niso posvetile niti strani. Najslabše se je pri tem odrezal FHM, ki je v opazovanem obdobju to tematiko skoraj povsem ignoriral.

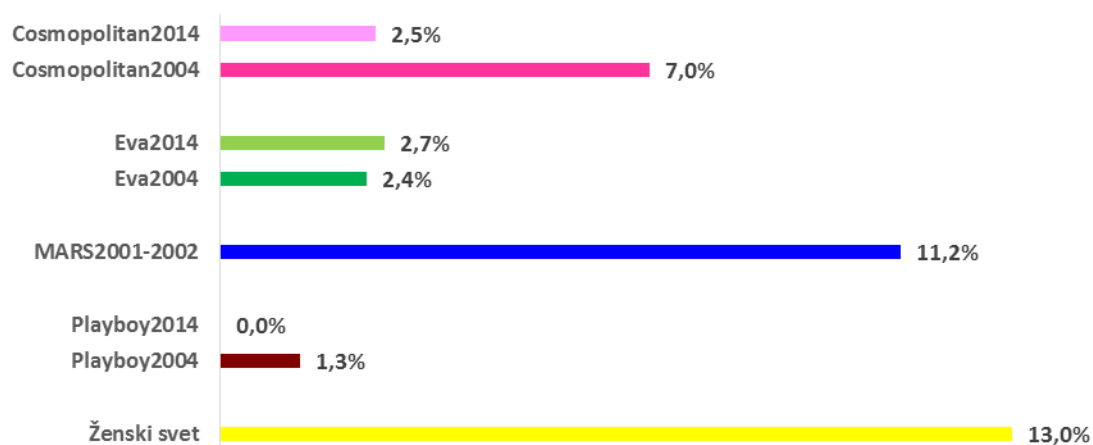
Gledano v celoti, je delež objav, ki v ospredje postavljajo problematiko posilstev, prostitucije in z njo povezano trgovino z ljudmi, sprejetje homoseksualnosti, pomembnost kontracepcije in širjenje spolnih bolezni v ženskih revijah presenetljivo v letu 2014 manjši za odstotno točko kot desetletje prej, v moških pa v obdobju 2012–2014 izgine.

Graf 8.3.: Delež strani s članki, ki se dotikajo družbenih problemov in spolnosti

Kot prikazuje Graf 8.4., imajo nelicenčne slovenske revije večjo družbeno odgovornost pri osveščanju svojih bralcev in bralk o družbeno problematičnem vidiku spolnosti. Največji delež člankov sta tako objavila Ženski svet in Mars, čeprav je tudi Cosmopolitan tej tematiki v letu 2004 namenil 7 odstotni delež objav.

Graf 8.4. : Delež strani v posamezni reviji s članki, ki se dotikajo družbenih problemov in spolnosti

Ženske revije so namenjene mladim, uspešnim ženskam, ki se nekako nahajajo med dvema poloma: tradicionalno vpetostjo v družino in feministično neodvisnostjo ter enakopravnostjo. Zato te revije objavljajo tudi članke, ki obravnavajo t.i. družbeno problematiko, kot so posilstva, nestrpnost do homoseksualcev, boj za enakopravnost. Avtorice teh člankov so po večini ženske, v članke pa vključijo tudi intervjuje ali odlomke iz knjig strokovnjakinj iz tega področja.

Taki članki dajejo lifestyle revijam priložnost, da se dotaknejo in komentirajo različne problematike, vendar še vedno ostanejo v polju družbeno sprejemljivega. Ženske revije so bolj odprte do tovrstnih tematik kot moške.

Spolne bolezni:

O spolnih boleznih Cosmopolitan septembra 2014 seznanja bralke na šestih straneh v prispevku z naslovom: *Tvoj priročnik za SPB: Kaj moraš vedeti, da boš ostala varna*. V članku so našteje vse najbolj pogoste spolno prenosljive bolezni ter navedeni rezultati ankete med moškimi: skoraj 50 odstotkov moških ne bi končalo odnosa zaradi spolno prenosljivih bolezni. Bralke pozivajo, naj razkrijejo partnerju, da imajo bolezen, opisani so simptomi in zdravljenje (Cosmopolitan 2014, 116).

Novinarka Monika Kambič pa v *Ženskem svetu* v članku *Poletne težave 'tam spodaj'* opisuje tako spolno prenosljive bolezni, kot pravilno higieno v morju in bazenih.

Članek je namenjen priktitemu oglaševanju izdelkov za krepitev naravne zaščite nožnice in higienskim tamponom (Kambič v Ženski svet 2014, 44). Presneča me tolikšna odsotnost člankov o spolnih boleznih, kajti le-te ostajajo v Sloveniji pereča problematika. Po podatkih Inštituta za javno zdravje Republike Slovenije je bilo stanje leta 2014 v Sloveniji sledeče:

Število okuženih s HIV v Sloveniji narašča. Skupno je bilo v obdobju zadnjih desetih let, od 2004 do 2013 in do vključno 18. novembra letos, prepoznanih 450 okužb s HIV, medtem ko je umrlo 23 bolnikov z aidsom. Na Nacionalnem inštitutu za javno zdravje smo v letošnjem letu do 18. novembra, prejeli podatke o 43 novih diagnozah okužbe s HIV. Moški, ki imajo spolne odnose z moškimi, so najbolj prizadeta skupina. Povečano letno število novih diagnoz okužbe s HIV po letu 2003 je predvsem posledica porasta novih diagnoz v tej skupini (Klavs in drugi 2014).

Homoseksualnost – lezbijke/geji:

Homoseksualnost pa ni prezrta le pri spolnih boleznih, ampak tudi v analiziranih življenjsko–stilnih revijah. Da so lezbijke družbeno veliko bolje sprejeteo kot geji, kaže pozitiven prikaz lezbištva. Lezbištvo je celo zaželeno kot popestritev spolnosti v heteroseksualnem razmerju. Tako članek *Bitka med spoloma tudi pri varanju* novinarke Mire Čirović v Evi poljubljanje z žensko na zabavi, čeprav je le-ta v resni zvezi z moškim, ne definira kot nekaj nenavadnega ali celo kot varanje:

»Še sami ne veste, kako je prišlo do tega, a vaše ustnice se nenadoma bojujejo s seksi mladenko, ki ste jo spoznali na zabavi. Vaši moški prijatelji seveda navijajo na ves glas. Varanje? Tudi tukaj je najpomembnejši dogovor med partnerjema. Če vaš dragi sanjari o vročih trenutkih z dvema deklinama, vam tovrstne popestritve prav gotovo ne bo zameril. Če mu tovrstna razuzdanost ni pogodu, pa se bo odločil drugače.« (Čirović v Eva 2014, 57). V članku je opazen seksističen izraz »deklina«, ki ima slabšalen pomen. Cosmopolitan septembra 2004 pri popestritvi spolnosti svetuje, da si par omisli fotografijo »fatalne ženske« – da si predstavljata, da se jima v spolnosti pridruži ženska (Cosmopolitan 2004, 68).

Slovenska manekenka Iris Mulej na vprašanje FHM–ja, katerih pet ljudi bi povabila na sanjsko orgijo, odgovori: »Če bi se že zgodilo kaj takšnega, bi bil zraven en moški,

drugo pa raje ženske. O imenih pa raje ne bi, da ne bi kdo česa narobe razumel.« (FHM 2004, 37).

Tako ženske kot moške revije se omembi gejev izogibajo, tudi pri nasvetih o popestritvi spolnosti s t.i. trojčkom je vedno mišljena kombinacija »dveh žensk in moškega«, niti ženske revije ne omenjajo npr. »dveh moških in ene ženske«, medtem ko je spolnost med geji v revijah popolnoma prezrta.

Ženska telesa so v zahodni družbi definirana in skrajno izpostavljena, so nosilci seksualnih in družbenih pomenov. Moški pa so se po drugi strani izognili množičnemu definiranju seksualnega, njihova telesa in seksualnost imamo za samoumevna in jih ne pregledujemo. »Moški, ki nadzorujejo pogled, so sebe izvzeli iz slike; kajti definirano telo je nadzorovano telo« (Coward 1989, 205). S tem ko so moški proglasili ženske za estetski spol, so jih obenem proglasili za podrejeni spol. Heteroseksualni moški imajo v naši kulturi odklonilen odnos do homoseksualcev, ne pa tudi do lezbijk zato, ker se bojijo, da bi se na njih gledalo kot na objekt želje, na zaželeno telo. »Gnus, ki ga občutijo moški, najbrž izvira iz strahu, da bi bili nemočni pred aktivnim in močnim poželenjem koga drugega« (Coward 1989, 205).

Spolna zloraba, posilstvo:

Da je vsakršno nasilje nesprejemljivo, opozarja Cosmopolitan že leta 2004 z naslovom *Za nasilje ni opravičila! Za nasilje niste krive ve! Nasilje je kaznivo dejanje!* Novinarka Vesna Fister v članku poroča o izsledkih okrogle mize, ki jo je pripravil zavod Ema v sodelovanju s Centrom za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij na temo Zločin in kazni – Spolno nasilje in sodstvo. Izpostavi problematiko obravnave žrtev spolnega nasilja, ki so v dolgotrajnih sodnih postopkih še enkrat »posiljene« (Cosmopolitan julij 2004, 103).

Tudi Eva na nasilje v razmerju opozarja v članku *Iskreno o gospodu jeznem*, kjer novinarka Dunja Strašek spregovori tudi o čustvenem, verbalnem in fizičnem nasilju nad ženskami ter o nesprejemljivosti le-tega. Bralkam svetuje, naj se obrnejo na SOS telefon za žrtve nasilja (Eva 2004, 99).

Tematika je še zmeraj aktualna deset let kasneje – v novembrski številki *Cosmopolitana* je objavljena kolumna o spolni zlorabi, kjer avtorica Anamarija Lukovac zapiše, da se spolno nadlegovanje začne ob prvem neprijetnem občutku žrtve in da se je odstotek žensk in deklet, ki so bile pravnočno posiljene in se tega niti ne zavedajo, s hrljivo visok ter nadaljuje: »Prav je, da se zavedamo prisotnosti spolnega nasilja tako med mladimi kot tudi med starejšimi.« (Cosmopolitan 2014, 26).

Ženski svet pa v marčevski številki v članku *Seksi dopisovanje* izpostavi t.i. sekstanje oz. seksi sporočila, ki jih najstniki pošiljajo po spletu: »Če je seksi sporočilo z žgečkljivo vsebino poslano naprej, so lahko družbene ali čustvene posledice za mnoge najstnike katastrofalne.« (Ženski svet 2014, 73).

Playboy se v članku *Kazen za flirt* dotakne problematike spolnega nadlegovanja na delovnem mestu. V njem izpostavi primere spolnega nadlegovanja v tujini in v Sloveniji ter tudi, da so žrtve le-tega lahko tudi moški. V nadaljevanju pa tudi: »Ste kdaj uščipnili ali potrepeljali sodelavko, morda celo po riti? Skoraj zagotovo, saj to, sodeč po anketah, doživi na delovnem mestu vsaka sedma ženska. Ali pa ste ... izsilili objem ali poljub na proslavi obetnice, novega leta, fiskalnega leta in podobnih kadrovske zabave? To se namreč zgodi kar vsaki 16. ženski, med tem ko tako »nastrada« le vsak 83. moški!« (Playboy 2004, 62).

Ženske revije osveščajo bralke in bralce o nesprejemljivosti kakršnegakoli nasilja in s tem kažejo svojo družbeno odgovorno plat. Moške revije pa z ignoriranjem perečim tematikam pomagajo pri ohranjanju statusa quo.

Prostitucija:

Revija Mars je objavila članek *Striptiz med gorami*, v katerem na osmih straneh novinar Uroš Škerl podrobno opiše prostitucijo v Sloveniji, in sicer iz lastnih izkušenj oziroma lastne terenske raziskave. Podrobno opiše svoje pogovore s prostitutkami, kakšne so se mu zdele vizualno in karakterni, pri tem pa ne problematizira same prostitucije in trgovine z ljudmi. Lokacije striptiz klubov so po avtorjevih besedah skrite, dekleta pa povprečna. Navaja tudi cene storitev in anketo agencije Ninamedia, ki so jo izvedli na vzorcu 300 oseb, starejših od 18 let. V rezultatih je navedeno, da

striptiz bare moški obiskujejo dvakrat pogosteje kot ženske, v povprečju so obiskovalci stari med 46 in 60 let in so višje izobraženi (Škerl v Mars 2002, 40).

Monogamija/poligamija

Revija Mars se je v nasprotju s Playboyjem in FHM-jem lotevala tudi resnejših tem. Ena izmed njih je poligamija. Jože Plešnar v septembrski številki opisuje mormone v Utah-u v ZDA in navaja razvoj poligamije skozi zgodovino, pri čemer navede tudi primer poliandrije – Katarino Veliko, ki naj bi zamenjala najmanj 3000 ljubimcev. V članku novinar izpostavi tudi feministične teorije, pa tudi primer mormonke v Sloveniji, ki poligamijo obsoja, pravi pa tudi, da je to kliše in da sodobni Mormoni poligamije ne prakticirajo. Dodatek k članku pa je tudi intervju s dr. Zoranom Kandučem iz Pravne fakultete v Ljubljani, ki pravi: »Človek je mnogo bolj promiskuiteten kot katera koli žival in vztrajati pri enem spolnem partnerju nikakor ni preprosta zadeva. ... Partnerju preprečujemo spolne stike z drugimi, ker imamo občutek, da nas potem ne bo več ljubil. Kar seveda sploh ni res. Lahko gre samo za 'fuk' in nič drugega. Pa tudi če gre za ljubezen – človek lahko ljubi več ljudi naenkrat.« Ob opisu moškega, ki v Ljubljani živi z dvema ženskama in ima otroka pa: »Država bi morala poskrbeti, da so tudi tisti, ki živijo drugače, pravno zavarovani.« (Kanduč v MARS 2001, 41).

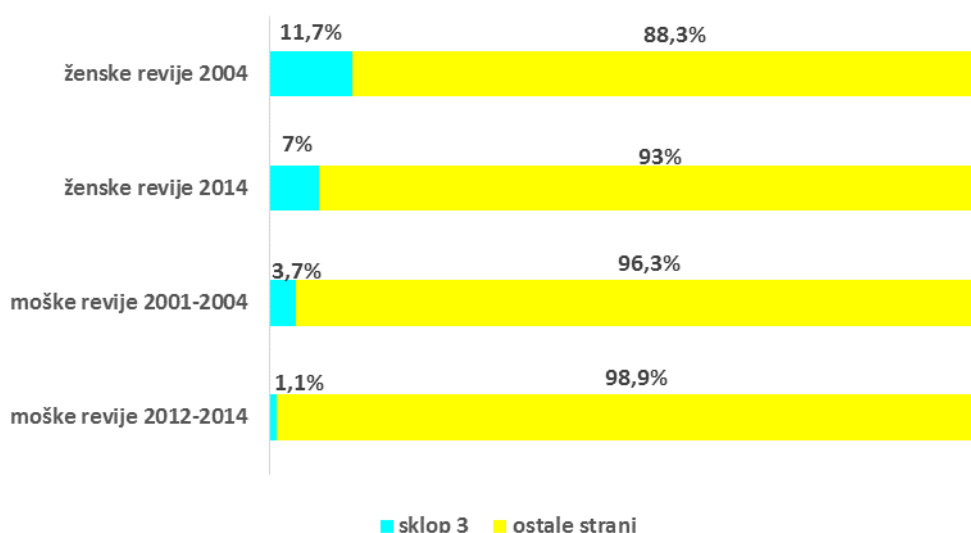
Del članka je tudi anketa Ninamedie, v kateri je 16,3 odstotka vprašanih odgovorilo, da bi imeli več žena/mož, nasproti 82,5 odstotka, ki jih ne bi imeli. Med tem ko je delež tistih, ki bi imeli ljubimca/ljubimko večji – 21,9 odstoten. Delež anketiranih, ki so že imeli ljubimca/ljubimko poleg stalnega partnerja–ice je podoben: 18,7 odstoten. (MARS 2001, 41).

8.3 Članki, ki razlagajo vedenje, čustvovanje, razmišljanje in spolno vedenje nasprotnega spola

Večino člankov o tem, kaj moški premišlujejo, kaj želijo oz. pričakujejo od žensk in kaj lahko ženske pričakujejo od njih, je bilo včasih moč zaslediti le v ženskih revijah, vendar pa tudi moške revije pozornost posvečajo tovrstnim temam.

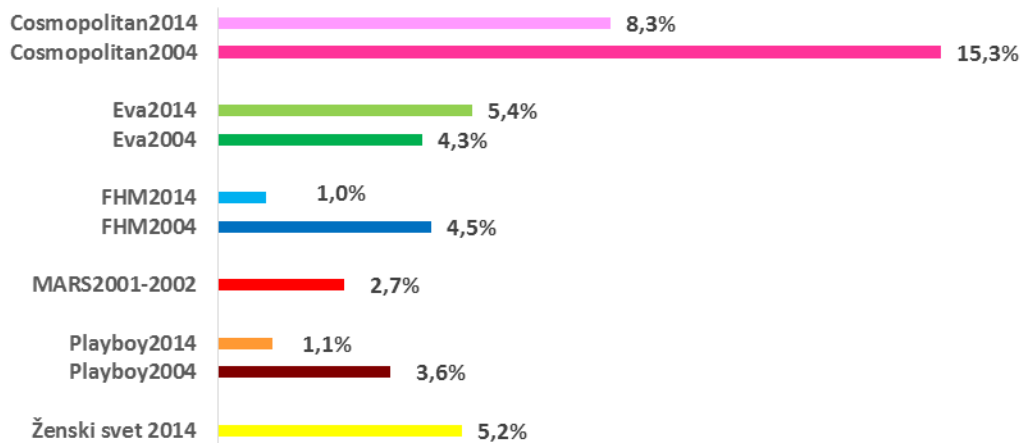
Kot prikazuje spodnji graf, je bila ta tematika najbolj zastopana v obdobju 2001—2004 tako pri ženskih, kot moških revijah in pri obojih deset let kasneje opazno upade.

Graf 8.5.: Delež strani s članki, ki razlagajo vedenje, čustvovanje, razmišljanje in spolno vedenje nasprotnega spola

Največji upad v desetletnem obdobju je zaznati pri Cosmopolitanu – za 7 odstotnih točk, padec tovrstnih prispevkov je očiten tudi pri FHM–ju in Playboyu, med tem ko revija Eva edina beleži porast strani za dobro odstotno točko.

Graf 8.6.: Delež strani s članki, ki razlagajo vedenje, čustvovanje, razmišljanje in spolno vedenje nasprotnega spola po posameznih revijah

Podatki, ki jih članki navajajo, so pogosto kontradiktorni, npr. da je moškim najbolj pomemben seks brez čustev, in da monogamija ni »naravna« za moške, po drugi strani pa, da tudi moški želijo verjeti, da resnična ljubezen obstaja, in da lahko tudi čisto povprečen moški osvoji lepo dekle.

V Cosmopolitanu januarja 2014 v rubriki *Moški priznam* »bralec« Vlado piše o novi privlačni sodelavki, da je tudi on »samo« moški in so se njeni čari dotaknili tudi njega. In v nadaljevanju: »Punca je začutila, da sem z mislimi daleč stran. Rad jo imam in bi zanj naredil vse, hrepenim pa po čisto novih občutkih, ki jih v meni prebujata sodelavka.« (Cosmopolitan 2014, 35).

V Playboyju je leta 2004 je moške poglede na spolnost in razmerja razkrival Tadej Golob: »Vem, da ni najbolj plejbojevsko, ampak najbrž gre v veliki meri za to, da človek ... v dekletih, ki bi jih rad spravil na zadnji sedež svojega unota, nekako išče dolgotrajnejšo življenjsko sopotnico. Saj gre samo za fuk, je stavek, ki si ga lahko ponavljamo do onemoglosti, a se je vendarle nekako težko plaziti po nekom, do katerega ti nič ni.« (Golob v Playboy 2004, 30).

FHM v letu 2004 objavi kar nekaj člankov s to tematiko, npr. v rubriki Seks zaupno članek Dekleta s kavča. V njem tri dekleta s slovenskimi imeni odgovarjajo na

vprašanja o spolnosti: katere spolne prakse so jim najbolj všeč, kaj je najbolj seksi stvar, ki jo je fant naredil zanje in podobno (FHM 2004, 38). V julijski številki v članku *Bori se kot ženska!* pa neznani avtor razkriva, kako naj moški v razmerju reagira v sporih s partnerico: »Ko pride do tega, kdo bo zmagal v prepiru s tvojo staro, pomeni, da se moraš boriti tako kot ona umazano, nepošteno in popolnoma hladnokrvno.« (FHM 2004, 72).

Luka v reviji *Eva* letnika 2004 v rubriki *Njegovo mnenje* razkriva moške poglede na žensko spolnost in vedenje. V kolumni *Osvobodite svoje prsi* razlaga o tem, kako ženske z velikim oprsjem zlobno komentirajo ženske z manjšim oprsjem. Bralke »potolaži«, da je v manjši raziskavi za kolumno večina njegovih kolegov na vprašanje, kakšno žensko oprsje jim je všeč, odgovorilo: ravno pravo. Kot piše v nadaljevanju: »Ne glede na to, kako velike so, vaše so. In mi jih bomo pogledali. Četudi so samo bio jabolka. Lahko pa so zapeljive, strastne, nagajive ...« (Eva januar 2004). V julijski številki pa o velikosti penisa: »Naše moško premoženje je naša samozavest. In ker to vemo, nikoli ne svinjamo o velikosti ženskega zaklada. O globinah, širinah in podobno. Pa so luknje in luknjice. In če je velika luknja, od tega nimam nič. Pa če bi imel trikrat večjega, ne bi nič čutil« (Eva 2004, 72).

Kot pravi Zygmunt Bauman, gre za osvobojenost erotične aktivnosti od zunanjih omejitev, kar je podlaga za brezmejno svobodo, je pa tudi vzrok za ekstremno negotovost in zaskrbljenost (Bauman 1998, 27). V člankih odseva notranji konflikt, ki ga čutijo sodobni moški: ujeti so med hrepenenjem po intimnosti na eni strani, na drugi strani pa ravno zaradi večje zahtevnosti emocionalnega menedžmenta hrepenijo tudi po razmerju za eno noč, ki vzbuja manj negotovosti in strahu (Wouters 1998, 241).

Članki s to vsebino nenehno bralke opozarjajo, da morajo biti previdne, potrpežljive, razumevajoče v odnosu z moškimi. Nekako so postavljene v vlogo matere, pa tudi moški so mestoma prikazani kot otroci. »Najprej ne smemo pozabiti, da so moški, tako kot majhni otroci, nagnjeni k pretiravanju ...« (Cosmopolitan 2003, 98). S tem, ko postavimo moške v vlogo otroka, jim odvzamemo odgovornost za njihova dejanja. Ženske naj bi z njimi ravnale kot z otroci, jih pohvalile, če naredijo kaj koristnega, in

jih grajale (vendar ne preveč, da ne bi omajale njihovega ega), kadar naredijo kaj narobe.

Velikokrat je za razlago moške spolnosti in vedenja uporabljena sociobiološka teorija, ki razlaga vsako obliko seksualne ureditve skozi pojme naravnih instinktov. »Moški se preprosto ne more uglasiti z družbeno veljavnimi pravili monogamnih razmerij – tisti trenutek, ko ugleda privlačno in zapeljivo predstavnico nasprotnega spola, so njegove misli že zašle čez mejo 'uradno' dovoljenega« (Cosmopolitan 2003, 100).

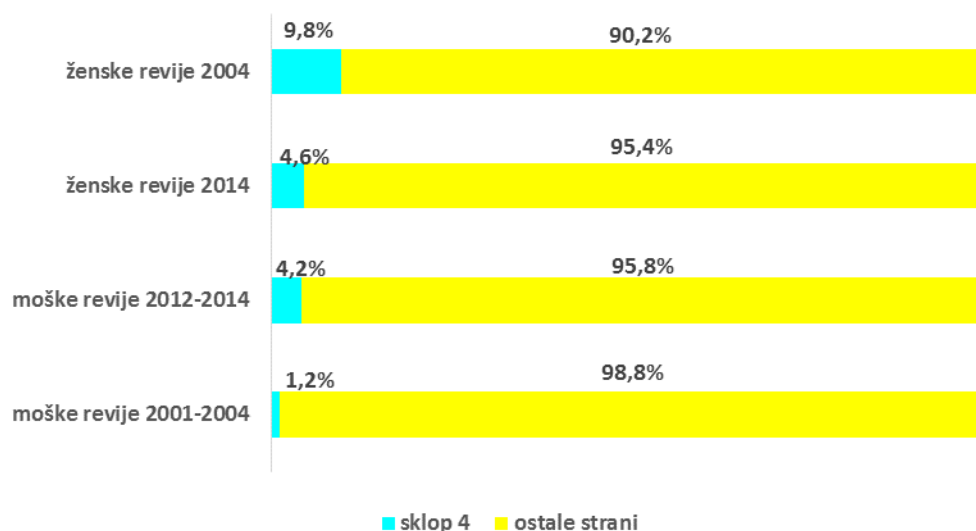
Članek sporoča bralkam, naj bodo vendarle strpne, kadar njihov izbranec pogleduje za drugimi ženskami, saj si ne more pomagati. Kot pravi Rosalind Coward, gre za neposredno zvajanje evolucijske teorije na človeško družbo. Moškim naj bi narava »preprečevala«, da bi bili monogamni, saj jih k promiskuiteti »silijo« instinkti in nagoni, da bi »raztresli« čimveč svojega semena. Zato tudi ne morejo biti odgovorni, če varajo partnerico, saj jih k temu »sili« njihova narava. Ženske pa imamo na voljo le omejeno količino spolnih celic, zato smo pri izbiri partnerjev izbirčne, zato smo tudi lažje monogamne, zato težje dosežemo orgazem in uživamo, ko ga ne doživimo, kajti ženska spolnost je primarno namenjena reprodukciji, ne pa užitku. Vsekakor ne moremo oporekati, da gre med živalstvom in človeštvom za določen kontinuum, vendar v človeški družbi spolnost nikoli ni instinktivna, pač pa je zavita v kulturne pomene, predpise in omejitve (Coward 1989, 215). »Ker so odnosi med spoloma neenakopravni, so seksualni odnosi prežeti s pomeni nadvlade in podrejenosti« (Coward 1989, 215). Ženske so označene za reproduktivni spol, in to naj bi pojasnjevalo njihovo seksualno vedenje. Vendar kar zadeva seksualnost, so reproduktivni spol moški, saj ženska lahko zanosi le štiri dni v mesecu, medtem ko moški celo pri masturbaciji dobijo viden dokaz svoje reproduktivne sposobnosti. Pri ženskah orgazem oz. spolni užitek ni vezan na reprodukcijo, medtem ko sta orgazem in reprodukcija za moške sinonima (Coward 1989, 216).

Tudi članki v ženskih revijah predstavljajo moško spolnost v sociobiološkem smislu in govorijo o tem, da je »pravi« moški sicer zvest, *vendar* pa se mora za venomer truditi, da ne podleže »skušnjavi«. Za ženske pa je po drugi strani monogamija samoumevna, nikjer ni nasvetov, kako naj se »brzdamo«, da ne bi prevarale svojega partnerja.

8.4 Nasveti strokovnjakov na vprašanja v zvezi s spolnostjo in partnerstvom

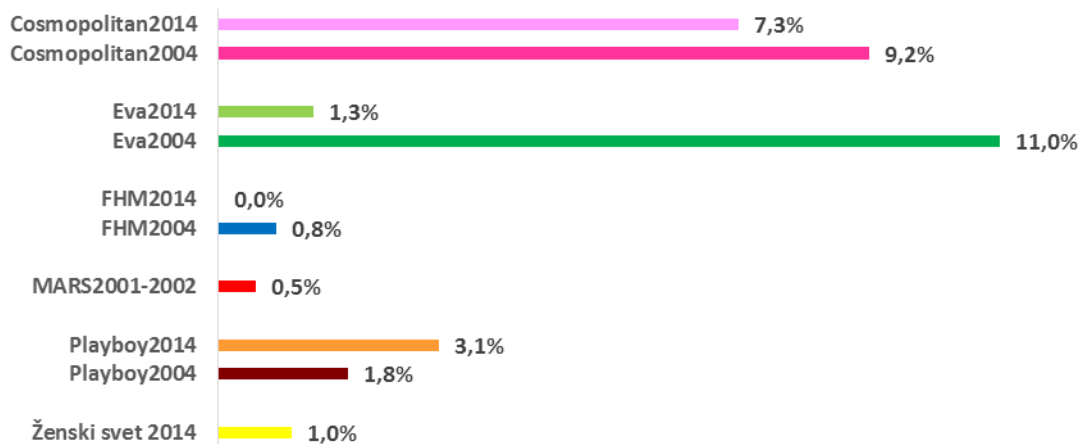
Nasveti so, še posebej v ženskih revijah, ena pomembnejših rubrik, vendar sodeč po številu strani, ki jim jih namenajo revije, tako moške kot ženske, izgubljajo svoj pomen. V desetletnem obdobju se je skupni delež strani z nasveti v ženskih revijah prepolovil, v moških revijah pa se je zmanjšal za 3 odstotne točke.

Graf 8.7.: Delež strani z nasveti strokovnjakov na vprašanja v zvezi s spolnostjo in partnerstvom

Največji upad beleži revija Eva, ki je delež strani z nasveti balkam zmanjšala za kar 9,7 odstotne točke, Cosmopolitan beleži za 1,9 odstotne točke manj nasvetov, edino Playboy je povečal število strani za 2,1 odstotno točko.

Graf 8.8.: Delež strani z nasveti strokovnjakov na vprašanja v zvezi s spolnostjo in partnerstvom po posamezni reviji

Vsaka ženska revija ima posebno rubriko, ki je namenjena bralkam, da za nasvet povprašajo strokovnjaka ali strokovnjakinjo za razmerja, ki je največkrat psiholog oz. psihologinja. V Cosmopolitanu letnika 2004 v stalni rubriki V precepu svetuje Irma Kurtz, za katero pravzaprav ne vemo, kakšna strokovnjakinja je, in ali so njeni nasveti res strokovni, glede na to, da odgovarja na pisma bralk v vseh izdajah Cosmopolitana po svetu. Prav tako te vemo, ali so ta pisma res pristna, vendar to za našo analizo ni tako pomembno, saj nam vseeno nudijo sliko, kakšna spolnost danes je oz. kakšna bi morala biti.

Bralke večkrat prosijo za nasvete v zvezi s partnerstvom kot neposredno spolnostjo. Pogosta vprašanja so, ali naj zapustijo partnerja/moža. Irma Kurtz, ki v Cosmopolitanu odgovarja na vprašanja oz. svetuje, pa ima na razmerja zelo tradicionalen pogled. Tako bralki, ki sprašuje, ali naj vzame fanta nazaj, potem, ko jo je prevaral z bivšo punco pove: »Če mu boste dali vse, kar tradicionalno moški pričakuje od ženske, vas gotovo ne bo zapustil, kajne? ... Če mu boste ponudili več kot mu je ona, če ga boste zasuli z več ljubezni, kot ga je ona, se ne bo vrnil k njej ... Žrtve seveda niste samo vi, ampak tudi on.« (Cosmopolitan 2004, 20).

Večkrat je spolnost nekako »razmejena« od samega razmerja, skratka ni pogoj ne za zaljubljenost ne za samo razmerje. To najbolje ilustrira vprašanje ene od bralk: »S fantom ne uživam v spolnosti. Je seks res tako pomemben? Mislite, da bi z drugim

bolj uživala v spolnosti?» (Cosmopolitan 2003, 48). Zdi se, da bralka želi dobiti nekakšno »potrdilo«, da je v redu, če si z nekom v razmerju samo – kot pravi sama: »si nanj navezan in ker se razumeta, pa čeprav v spolnosti ni vse tako, kot bi moralo biti« (Cosmopolitan 2003, 49). Irma Kurtz ji odgovori naslednje: »Seks je zelo pomemben del ljubezenskega razmerja. Očitno se globoko v sebi tega zavedate tudi sami, sicer ne bi napisali tega pisma ... ne mislim, da morate zamenjati svojega partnerja, temveč da začneta skupaj pogumno raziskovati skrivnosti spolnosti« (Cosmopolitan 2003, 49). Nadalje svetuje, da se s partnerjem informirata iz erotični revij in si sposodita kakšen erotični film, da se bo bralka lažje spolno vzburla ter naj bo osredotočena na svoj lastni užitek. Meni celo, da je sreča v ljubezni v veliki meri odvisna od zadovoljujoče spolnosti, in da bo bralka nekoč to tudi sama spoznala (Cosmopolitan, 2003, 49).

Razmejenost med spolnostjo in ljubeznijo oz. razmerjem lahko razberemo tudi iz naslednjega pisma: »Že eno leto spim z bratovim prijateljem. Oba imava stalna partnerja, a vseeno pogosto pristaneva skupaj v postelji ... On je v postelji veliko boljši od mojega fanta, enako pravi on zame. A do njega ne čutim nič več kot le željo po seksu, drugače me sploh ne privlači« (Cosmopolitan 2002, 39). Irma Kurtz pa odgovarja: »Predvsem me moti stavek, da zaradi razmerja ne čutite slabe vesti, ker svojega ljubimca pač ne ljubite. Slabo vest ima človek zaradi človeka, ki ga s svojim dejanjem prizadene. V vašem primeru je to vaš partner in ne vaš ljubimec, zato se raje vprašajte, ali ljubite svojega partnerja. Če vam vaši skoki čez plot ne vzbujajo nikakršne slabe vesti, potem je več kot očitno, da ga ne ljubite,« (Cosmopolitan 2002, 39).

V letu 2014 pa svetujeta novinarja Cosmopolitana Tina in Andraž, tako da bralke dobijo odgovore iz dveh vidkov: ženskega in moškega. Njuni odgovori so prav tako konservativni v kontekstu zvestobe – Andraž svetuje dekletu, katere fant veliko flirta: »Fant, ki zelo veliko flirta in ga vse punce naokoli naravnost obožujejo, ter punca, ki mora z drugimi dekleti tekmovati za njegovo pozornost, nista v ljubečem odnosu.« Tinin odgovor je podoben: »Si že slišala za šimpanze? No, to so taka promiskuitetna, a izjemno prijazna bitja. Tvoj dragi me malo spominja na našega najbližjega sorodnika« (Cosmopolitan 2014, 37).

Playboy v letniku 2014 uvede rubriko Svetnik, v kateri odgovarja na vprašanja bralcev in bralk. Ta so v največkrat v povezavi s spolnostjo in partnerstvom. Sami nasveti so mešanica nasvetov in sarkastičnih komentarjev. Preseneča »tradicionalni« pogled na spolnost – npr. bralcu o primernosti varanja odgovori: »Če nočeta prešuštnik in prešuštnica razdreti dveh družin, potem zberite vse moči, kar jih premorete in se odpovejte skupnim počitnicam.« (Playboy 2014, 10). Bralcu, ki ga moti, da se punca kljub lepi postavi oblači ohlapno, pa odgovarjajo: »Dajte ji mir in si predstavljajte, kako bi bilo vam, če bi vaše krasno dekle s sijajno postavo paradiralo okrog z minico, ki bi ji segala do nekaj centimetrov pod popkom. Bi to bilo bolje?« (Playboy 2014, 12). Ta odgovora sta v nasprotju s samim slikovnim materialom v reviji, saj so dekleta in ženske na fotografijah skoraj gola, včasih celo popoloma gola in si intimne predela zakrivajo samo z roko. Pa tudi sami članki o spolnosti, ki jih je sicer zelo malo, »bombardirajo« bralce s citati o spolnem ekperimentiranju, varanju.

8.5 Fotografije s seksualno konotacijo

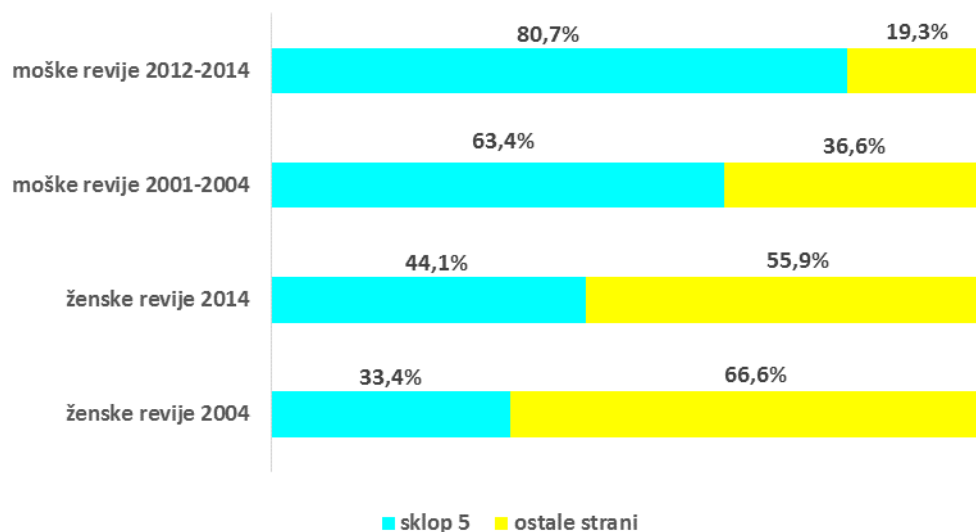
Slika 8.1.: Primer slike s seksualno konotacijo

Vir: MARS (2001).

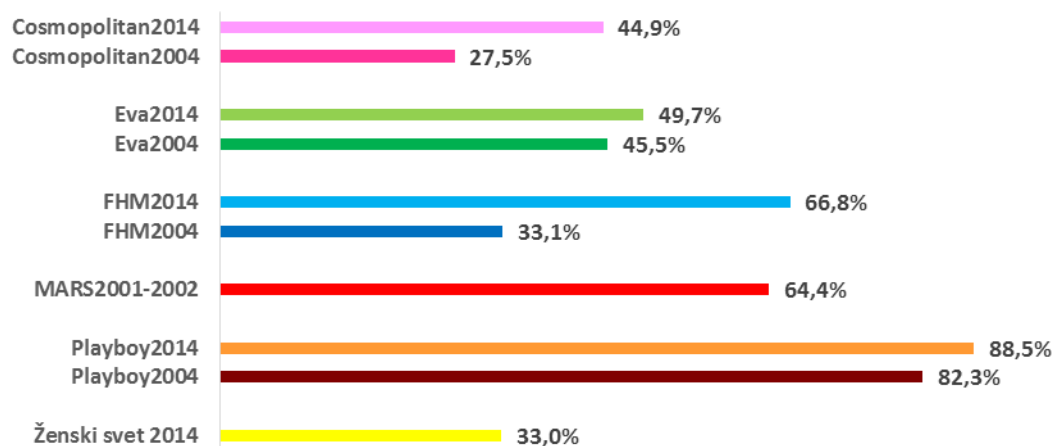
V analizo sem vključila tudi fotografije, ki so prikazovale bodisi ženske ali moške, za katere sem ocenila, da imajo bodisi implicitno bodisi eksplicitno izražen seksualen ton. Pri tem sem upoštevala samo fotografije, ki so bile celota same zase – fotografij, ki so bile del člankov iz drugih sklopov, v tej analizi nisem upoštevala. V ženskih revijah je takih veliko t.i. modnih fotografij, kjer je seksualna komponenta manj očitno izražena, na prvi pogled prikrita, moške revije pa ravno nasprotno močno poudarjajo »ženske čare«, veliko je gole kože, posebej v Playboju, pa tudi FHM–ju je veliko fotografij na meji pornografije. Presenetilo me je, koliko slovenskih estradnic je razkrilo kar nekaj gole kože v reviji FHM, medtem ko se slikanje za naslovnico Playboja med estradnicami šteje kot poseben dosežek, ki je oglaševan tudi v drugih medijih (npr. slikanje pevke Kataye za avgustovski Playboy 2015). Revija Nova poroča, da je Playbojeva stran 3 – rubrika Sanjsko dekle – postala kulturna rubrika. V preteklih 11 letih so se tam razgalile že številne slavne Slovenke: Katarina Čas, Tjaša Železnik, Anja Tomažin, Nuša Šenk, Špela Grošelj, Iva Kranjc, Iris Mulej, Jasna Kuljaj ... (Nova 2015, 5).

Graf 8.9.: Delež strani fotografij s seksualno konotacijo

Gledano v celoti, so v moških revijah v letih 2012 in 2014 zgoraj opisane fotoije predstavljale kar 80,7 odstotkov vseh analiziranih strani, delež je od leta 2001 oz. 2004 narasel za 17,3 odstotne točke. Tudi ženske revije fotografijam v sedanjosti dajejo več poudarka kot pred desetimi leti, saj je delež narasel za 10,7 odstotnih točk.

Graf 8.10.: Delež strani fotografij s seksualno konotacijo po posameznih revijah

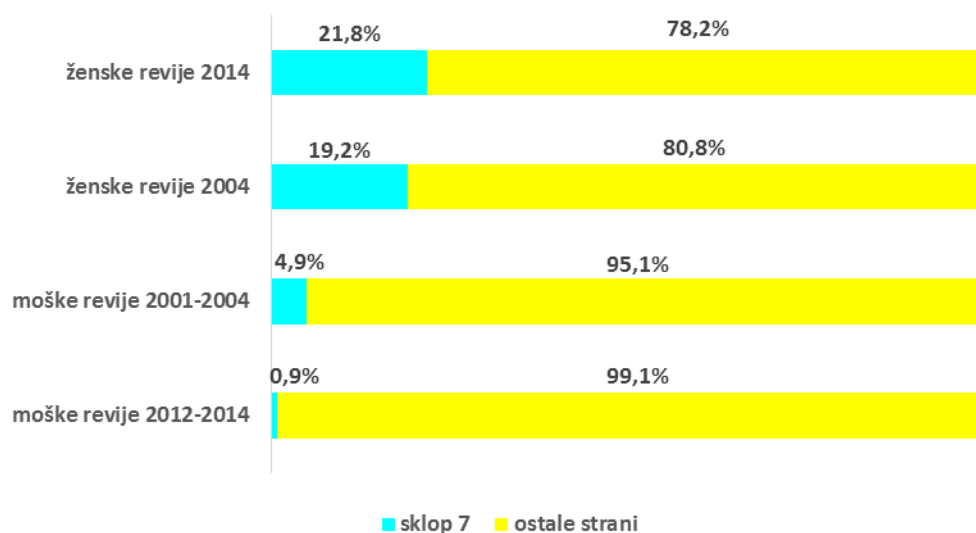
Če pogledamo posamezne letnike revij, je največji porast fotografij v reviji FHM letnik 2012, saj je v primerjavi z letom 2004 delež fotografij narasel za 33,7 odstotne točke. Pri ženskih revijah pa je najbolj opazna razlika pri Cosmopolitanu – za 17,4 odstotne točke leta 2014 v primerjavi z letom 2004.

Preseneča tudi dokaj visok delež fotografij v reviji Mars, sploh glede dejstva, da je sama revija veliko bolj »konservativna« v vsebini v primerjavi s Playbojem in FHM-jem.

8.6 Članki, ki svetujejo kako poiskati in obdržati partnerja/partnerico oz. nasveti, kako prekiniti razmerje

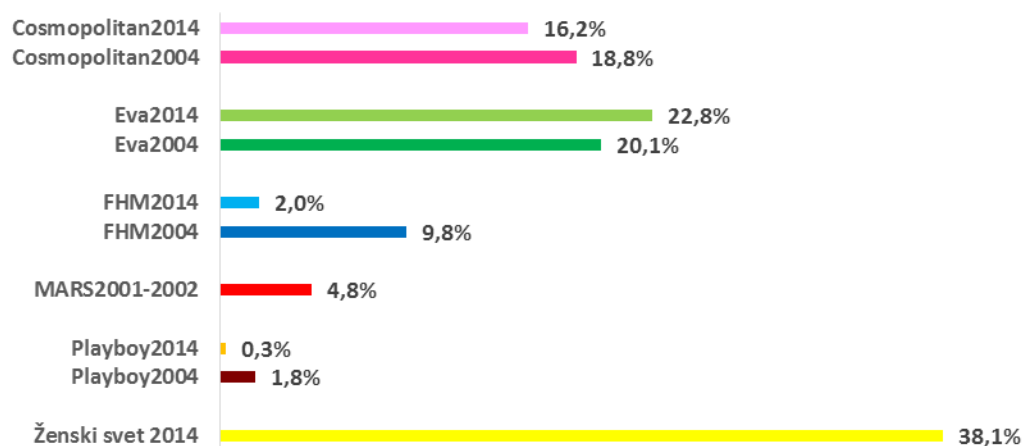
Ženske revije namenjajo veliko prostora spolnosti, pri tem pa velika večina oglasov in člankov postavlja v ospredje načine, kako naj ženske dobijo oz. zadržijo partnerja (Walsh–Childers in drugi v Brown 2002, 43). Gledano skupno, je delež člankov z nasveti, kako najti primerne partnerja–ico, v ženskih revijah leta 2014 rahlo narasel – pri moških revijah pa leta 2014 upadel za kar 4 odstotne točke v primerjavi z letom 2004.

Graf 8.11.: Delež strani člankov, ki svetujejo, kako poiskati in obdržati partnerja oz. nasveti, kako prekiniti razmerje

Revija Eva je leta 2014 objavila za 2,7 odstotne točke člankov več. Nasprotno pa so se deleži v istem obdobju zmanjšali pri vseh treh licenčnih revijah: Cosmopolitanu, FHM–ju in Playboyju.

Graf 8.12. : Delež strani člankov, ki svetujejo, kako poiskati in obdržati partnerja oz. nasveti, kako prekiniti razmerje po posameznih revijah

Značilni naslovi tovrstnih člankov v ženskih revijah so podobni temu iz Eve: *Instants zmanjarije – do ljubezni v nekaj minutah*. »Morda je verjetnost, da spoznate koga prek hitrih zmenkov, majhna, a prav noro verjetno ni niti, da boste moškega, ki vam je všeč, srečali v lokalu« (Eva 2014, 54). Ženske revije bralkam ponujajo »1001 nasvet«, kako spoznati primerne partnerja. Opisujejo tudi sodobne poti spoznavanja, kot so hitri zmenki, spoznavanje po spletnih spoznavnih portalih.

V Cosmopolitanu je podoben članek *Nova pravila ljubezni v 21. stoletju* s podnaslovom: *Te zanimajo nasveti o zmenkih za gospodične digitalne dobe? Cosmo je preizkusil nova pravila in dodal svoje mnenje ...* V članku so »pravila« o prvem klicu ali SMS-u, pisanju na časovnico Facebooka (Cosmopolitan 2014, 76).

Temu, kdaj bodo ženske spoznale partnerja, so namenjeni tudi horoskopi, ki so obvezni v vsaki ženski reviji, medtem ko jih v moških revijah ni: »V ljubezni vam kaže dobro ... Samski ne bodo imeli problemov z navezovanjem stikov, pogrešali pa bodo staro ljubezen« (Eva 2004, 112).

Še posebej januarske številke izstopajo po horoskopih, kot npr. v januarskem Cosmopolitanu leta 2014, ki je vključeval kar 16 strani v reviji: *Cosmopolitan 2014: Najbolj seksi zvezdniška napoved*. Pri vsakem znamenju je podnaslov *Seksiskop*, tako

pri znamenju Oven piše: »Leto 2014 bo ena sama velika avantura. Tvoj izziv? Znebi se starih vzorcev in daj priložnost fantom, ki na prvi pogled niso tvoj tip« (Cosmopolitan 2014, 81). Spolnost in razmerja so neločljivi del horoskopa v vsaki ženski reviji.

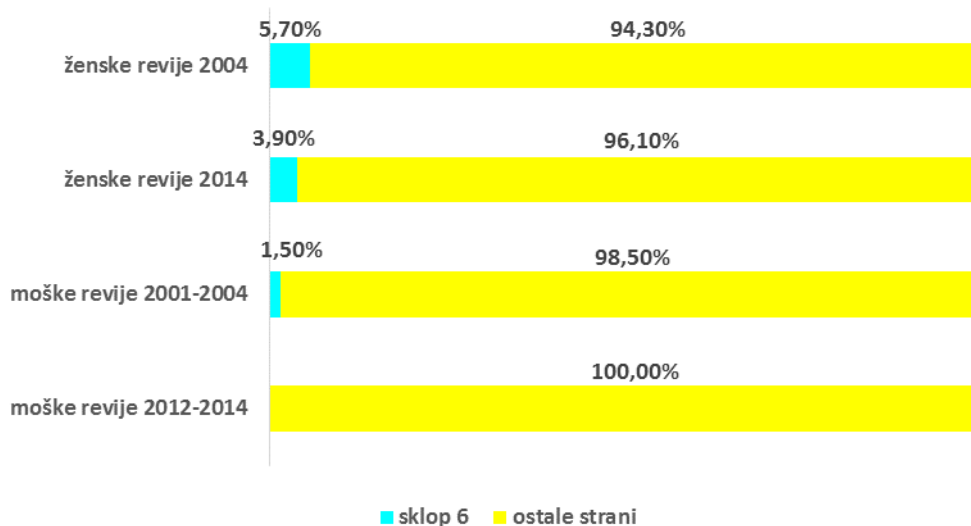
Moške revije bralcu svetujejo, kako naj si najde partnerico za seks, ne da bi se ujel v trajno razmerje (Renzetti in Curan 1995, 161), ali kako partnerico zapustiti, ne svetujejo pa, kako si poiskati partnerico za trajno razmerje. Članki v FHM–ju to lepo ilustrirajo že s samimi naslovi, kot je npr. v FHM–ju julija 2004: 23 načinov, kako jo zapustiti s podnaslovom *Noče razumeti, da si je sit? Daj ji to vedeti na enega od teh 23 klasičnih FHM načinov* (FHM 2004, 46). Sočasno pa so v isti številki v članku *Zaključni posel* nasveti o osvajanju od različnih žensk. Podani so nasveti o pristopu, prvem zmenku in fizičnem kontaktu oz. spolnem odnosu. Članek močno spominja na podobne prispevke v ženskih revijah, le da so v besedišče vključeni vulgarizmi, slabšale in pogovorne besede, ki jih v ženskih revijah praviloma ne najdemo (FHM 2004, 46). V FHM–ju najdemo tudi veliko nasvetov, kako ohraniti dostojanstvo, kadar moškega zapušča partnerica – *20 načinov, kako ugotoviti, da te zapušča s podnaslovom Prepoznavaj obnašanje svoje ta stare, preden naredi zadnji korak in se izogni ponižanju* (FHM 2004, 32).

Tudi Mars v svojem sorazmerno kratkem času izhajanja postreže z nasveti, kako osvojiti »zanimivo tujko«, kot zapišejo novinarji v članku *Zlata pravila. Znani Slovenci – Lado Leskovar (pevec), Boštjan Dermol (pevec skupine Nude), Franci Kek (kuturni delavec, bivši poslanec), Boštjan Hladnik (režiser)* in drugi podajo svoje »osvajalske nasvete«, naštetih pa je tudi deset napogostejših napak, ki jih moški zaresijo pri osvajanju (Mars 2001, 52). S samim besediščem se Mars močno približuje prispevkom v ženskih revijah, gledano v celoti pa imajo moške revije vsaj v letih 2001–2004 tovrstni žanr zastopan veliko bolj kot desetletje kasneje, ko prispevki s tovrstno tematiko iz moških revij praktično izginejo.

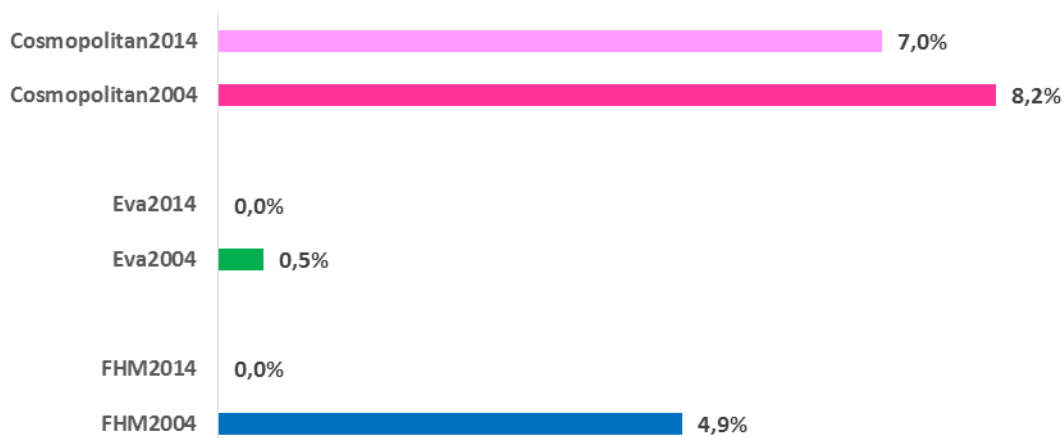
8.7 Zgodbe, ki jih prispevajo bralci in bralke moških in ženskih revij o lastnem spolnem življenju

V Cosmopolitanu in FHM–ju sem zasledila kar nekaj strani, namenjenih bralkam oz. bralcem, da na njih razkrijejo svojo intimno zgodbo. Delež teh strani je padal, tako da so v letu 2014 zgodbe bralk predstavljale le še 3,9 odstotkov izmed vseh strani, namenjenih spolnosti, v moških revijah pa so te strani izginile iz vsebine.

Graf 8.13.: Delež strani z zgodbami, ki jih prispevajo bralci in bralke revij o lastnem spolnem življenju

Graf 8.14.: Delež strani z zgodbami, ki jih prispevajo bralci in bralke revij o lastnem spolnem življenju po posameznih revijah

Cosmopolitan je na prvem mestu po številu tovrstnih prispevkov, v letu 2014 je zgodbe bralk in bralcev objavljala v rubriki Priznam s podnaslovom *Resnične zgodbe o ljubezni oz. Bralke Cosmopolitana s teboj delijo svoje največje skrivnosti*. Največkrat so bila objavljena »priznanja«, da varajo, da si v resnici ne želijo resnega razmerja za vse življenje, da tudi takrat, kadar so v resnih razmerjih velikokrat sanjarijo o drugih moških, ker jih fant, s katerim so v zvezi, spolno ne zadovolji: »Najin seks je lep, a preveč šolski in preveč monoton! Spoznala sem, da z njim ne bo nikoli drugače, ker tega nima v sebi. Zato sanjarim ... V naši ulici živi hud tip, tujec, temen in robot. Pripeljala sem ga v razmerje z mojim fantom in med seksom sanjarim o njem.« (Cosmopolitan 2014, 24).

Veliko pisem bralk je o tem, kako so spoznale »pravega«: »Lansko leto sem ga ravno v tem času spoznala. Fanta, za katerega na prvi pogled nikoli ne bi rekla, da mi bo zmešal glavo ... Zdaj si ustvarjava svoje življenje in vem, da je on pravi« (Cosmopolitan 2014, 35). V rubriki pa nista tematika samo spolnost in razmerja, temveč tudi drugi »sramotni in komični trenutki«, ki jih pripovedujejo naključno anketirani iz ulice, vendar je takih prispevkov malo.

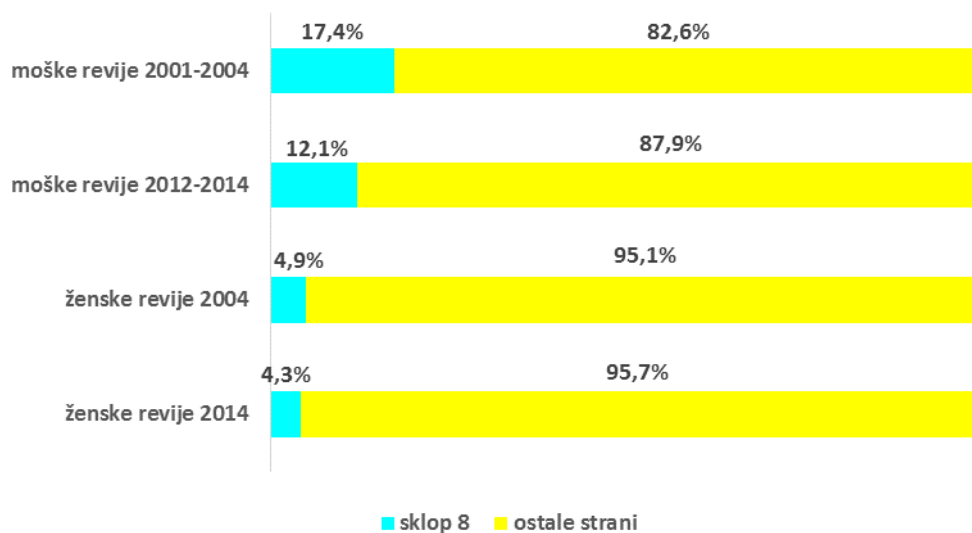
Podobno kot Cosmopolitan je revija FHM v letu 2004 na predzadnji strani v rubriki *Resnične zgodbe* objavljala zgodbe bralcev in bralk, ki so humornega značaja, nekatere izmed njih tudi seksistične. Največ zgodb je s področja spolnosti, napisanih v jezikovnem stilu, značilnem za FHM. Nekateri zgodbe so z namenom, da bi šokirale, napisane na način, ki vzbuja gnus, uporabljene so pogovorne besede, včasih tudi vulgarni izrazi, jezik je pogosto seksističen. Kot primer navajam del dialoga iz zgodbe *Pomota na fantovščini*: »Čuj, stari, ne boš verjel, kako umazano Moldavko sem našel in jo prepričal, da ji ga potisnem v rit!« (FHM 2004, 146).

8.8 Članki, v katerih znane osebe iz tuje in slovenske glasbene, filmske, športne scene oz. estrade razkrivajo lastno spolno življenje in mišljenje glede spolnih praks

Posebej v moških revijah so članki, kjer znane osebe iz tuje in slovenske glasbene, filmske, športne estrade razkrivajo lastno spolno življenje, še posebej dobro zastopani – pri tem gre povečini za intervjuje.

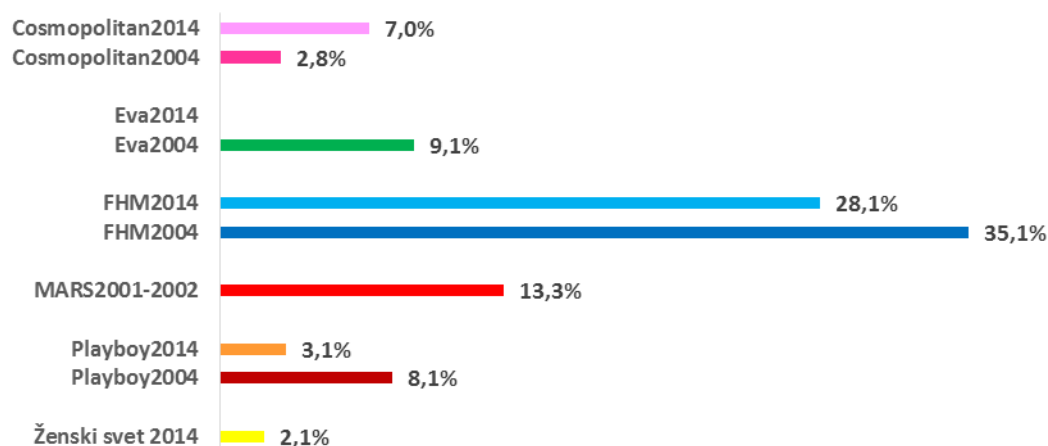
Kot lahko vidimo v grafu 8.15., je delež tovrstnih prispevkov v letu 2014 v moških revijah upadel v primerjavi z desetletjem poprej, in sicer za 5,3 odstotne točke. V ženskih revijah takšni članki niso predstavljali velikega deleža ne v letu 2004, niti deset let kasneje, zato upad – gledano v celoti za vse ženske revije – predstavlja samo 0,6 odstotne točke.

Graf 8.15.: Delež strani s članki, v katerih znane osebe iz tuje in slovenske glasbene, filmske, športne scene oz. estrade razkrivajo lastno spolno življenje in mišljenje glede spolnih praks

Tuji in domači estradniki in estradnice so bili še posebej velike pozornosti deležni v FHM–ju, saj so leta 2004 predstavljali tretjino vseh člankov s spolno konotacijo, osem let kasneje se njihov delež zmanjša za 7 odstotnih točk (glej graf 8.16.). Upad tovrstnih vsebin je v letu 2014 opaziti tudi v Evi in Playboyu, pri Cosmopolitanu pa je trend obrnjen – leta 2014 je celo narasel za 4,1 odstotne točke.

Graf 8.16.: Delež strani s članki, v katerih znane osebe iz tuje in slovenske glasbene, filmske, športne scene oz. estrade razkrivajo lastno spolno življenje in mišljenje glede spolnih praks po posameznih revijah

Za ilustracijo dajem intervju v Marsu novembra 2001 z manekenko Vesno Dolenc (kasneje poročeno Janković), TV voditeljico Oriano Giroto Cavazza in igralko Zvezdano Mlakar, v katerem intervjuvanke odgovarjajo tudi na vprašanja, povezana z njihovim spolnim življenjem – npr. o pomembnosti velikosti penisa, kako doživljajo seks, kaj mislijo o tantričnem seksu, seksualnih fantazijah in podobno (Mars 2001, 56). Mars objavi tudi intervju s pevko Aniko Horvat, ki krasi tudi naslovnico revije. V intervju je vključenih več njenih fotografij, na katerih je razkrita, vidno je tudi oprsje. Pevka razkrije nekaj podrobnosti iz svoje intimnosti: da je samska, da jo privlačijo skrivnostni moški ter da jo seks kot šport ne zanima, da ne mara seksati iz zabave: »Človeka, s katerim imaš spolni odnos, moraš ljubiti. Vedno« (Mars 2001, 52).

V FHM–ju novembra 2004 tako v intervjuju na šestih straneh o spolnosti in intimnih razmerjih spregovorita svetovno znana igralka Pamela Anderson (FHM 2004, 68) in pa slovenska miss in manekenka Iris Mulej, ki krasi tudi naslovnico. V intervjuju FHM izpostavi citat Mulejeve: »Na sanjsko orgijo bi povabila enega moškega in štiri ženske.« (FHM 2004, 37). Ko preberemo odgovor Iris Mulej na vprašanje v tem intervjuju, katerih pet ljudi bi povabila na sanjsko orgijo, le–ta zveni drugače od izpostavljenega: »Če bi se že zgodilo kaj takšnega, bi bil zraven en moški, drugo pa raje ženske. O imenih pa raje ne bi, da ne bi kdo česa narobe razumel« (FHM 2004, 37).

V moških revijah so pogosto citati iz intervjujev poudarjeni, malce prirejeni z namenom, da bi pritegnili bralce. Čeprav v moških in ženskih revijah velikokrat intervjuvane iste osebe, je opazna razlika, saj je v ženskih revijah v ospredju razmerje oz. razmerja z moškimi, medtem ko v moških revijah vsa vprašanja ciljajo na spolnost oz. želijo iz intervjuvanca ali intervjuvanke izvleči čim več podrobnosti iz intimnega življenja.

Znane osebe so lahko tudi iz svet politike – Playboy je maja 2004 intervjuval politika Lojzeta Peterleta. Intervju je potekal o postenju, stranki SKD, naslov pa se je glasil: *Postenje vzbuja spolno slo!* Peterle je odgovoril tudi na vprašanja, ali zazna, če žena hlina organezm, če se mu po glavi pletejo »grešne« misli in ali je do poroke živel v celibatu. Politik je odgovoril tudi nanje, svoj odnos do spolnosti pa je strnil: »Pomemben je celibat v dvoje po poroki. Kot konservativec sem se odločil za eno žensko, to je moja žena« (Playboy 2004, 91).

Cosmopolitan je objavil intervju z ameriško igralko Megan Fox, opremljenega s fotografijami, na katerih Megan Fox pozira zelo pomanjkljivo oblečena, izpostavljen pa je citat: »Moraš biti z nekom, ki te ima rad tudi v tvojih najslabših trenutkih« (Cosmopolitan 2014, 26). Odgovori pa tud na vprašanje: *Najbolj nor kraj, kjer sta seksala?* »Vedno zagnem zavese in nekaj obesm na kljuke, da ne bio kdo slučajno kaj videl« (Cosmopolitan 2014, 26).

9 SKLEP

Ženske in moške življenjsko–stilne (lifestyle) revije so se na slovenskem trgu pojavile šele po osamosvojitvi, torej po letu 1991. V času, ko je v Sloveniji prihajalo do občutnih in številnih sprememb tako na področju politično–ekonomskega družbenega sistema kot tudi znotraj medijskega sveta, so bili novi lastniški interesi vedno bolj usmerjeni k zadovoljevanju in konstruiranju specifičnih bralnih občinstev. Na podlagi tega dejavnika so se rojevali številni novi mediji, med drugim tudi ženske revije (Legan 2004, 9–12).

Sprva so bile izdane licenčne revije, torej revije, ki so že prej obstajale na trgu v zahodnoevropskih državah, na primer v Veliki Britaniji – FHM ali v ZDA – Playboy, Cosmopolitan. Kasneje so izšle tudi slovenske življenjsko–stilne revije, Eva (2001), Mars (2001), L&Z (2007), Ženski svet (2013), David (2012).

Ženske življenjsko–stilne revije pišejo o ženskih vprašanjih, razmerjih, spolnosti, zdravju, karieri, samoizpolnitvi, slavnih osebah, modi in lepoti. Cosmopolitan je prvič izšel že leta 1886 kot družinska revija, ki se je v 60–ih letih 20. stoletja preobrazila v žensko revijo (Wikipedia 2015). Cosmopolitan je leta 2001 začel izhajati tudi v Sloveniji, istega leta je začela izhajati slovenska ženska življenjsko–stilna revija Eva.

Moške življenjsko–stilne revije so se na trgu pojavile kasneje, na primer Playboy leta 1953, FHM šele 1985. V Sloveniji sta Mars in Playboy izšla leta 2001, FHM pa leta 2004. Tudi moške revije so vsebinsko zelo podobne ženskim, med glavne tematike te revije uvrščajo spolnost, čilost (fitness), kariero, modo, zdravje.

Pomembna razlika med ženskimi in moškimi življenjsko–stilnimi revijami v Sloveniji je, da ženske revije ostajajo na trgu – še več, izhajajo tudi nove, medtem kot pa je trg moških revij malodane usahnil – prenehali so izhajati Mars, Men's Health, FHM, ostaja le še Playboy. V letu 2012 je sicer izšla nova revija David, ki izhaja šestkrat letno.

V nalogi sem analizirala spolnost v ženskih in moških revijah, ter sporočila, ki jih o spolnosti revije posredujejo ciljnemu občinstvu – torej mladim med 18. in 35. letom. Med revijami, ki jih ponuja slovensko tržišče, sem v nalogi vzorčila ženske revije Cosmopolitan, Evo in Ženski svet, vzorec moških revij pa je bil sestavljen iz revij Playboy, FHM ter MARS. Skupaj sem analizirala 58 življenjsko–stilnih revij v obdobju za mesece januar, marec, maj, julij, september in november. Želela sem izvedeti, kakšne so razlike v ženskih in moških revijah v člankih o spolnosti ter ali se te revije in njihova sporočila v času spreminjajo, zato sem analizirala MARS iz leta 2001–2002 (izhaja samo v tem obdobju), Cosmopolitan, Evo in Playboy letnik 2004 in 2014, FHM letnik 2004 in 2012 (leta 2012 preneha izhajati) ter Ženski svet letnik 2015.

9.1 Hipoteza 1

Tako ženske kot moški sprejemajo podobna sporočila o spolnosti in spolnih vlogah, ne glede na to ali gre za moške ali ženske revije.

Pri analizi sporočil o spolnosti v člankih je – kot pravi Stephen Seidman (Seidman v Wouters 1998, 228) – opaziti t.i. proces seksualizacije ljubezni v ženskih revijah, medtem ko je v moških revijah opazna erotizacija spolnosti. Vendar pa gre pri tem za pomembno razliko: članki v ženskih revijah so bližje Giddensovemu »čistemu razmerju«, slednje se vzpostavlja in vzdržuje na temelju »sotočne ljubezni«, želja po zadovoljujoči spolnosti je eden ključnih motivov za vstopanje v partnersko zvezo, njeno ohranjanje pa je odvisno predvsem od tega, ali si »partnerja dajeta medsebojni spolni užitek« (Giddes 2000, 243). Članki v moških revijah pa so bližje Baumanovi trditvi, da je spolna aktivnost ozko usmerjena na orgazemske učinke (Bauman, 1998, 24).

Do ključnih ugotovitev sem prišla na podlagi analize člankov, ki so opisovali, kako popestriti spolno življenje. Največji delež tovrstnih člankov najdemo v ženskih revijah, kjer se njihov delež giblje med 7,2–11 odstotkov v letu 2004, ter med 6,7–18,1 odstotka v letu 2014. Delež člankov o popestritvi spolnosti v moških revijah se v

obdobju 2001–2004 giblje med 1–11,8 odstotka, med leti 2012–2014 pa med 0,6–2 odstotkoma (glej Graf 8.2.).

Nasveti o popestritvi spolnosti dajejo ženskam aktivno vlogo, svetujejo jim, kako »vzeti stvari v svoje roke«, da bodo dobile najboljši možni rezultat – užitek obeh partnerjev. Ženske revije bralke pozivajo, naj v partnerski odnos vnesejo strast in poželenje, naj se pri tem »ne držijo nazaj«, naj dajo svoji domišljiji prosto pot pri uporabi različnih spolnih pripomočkov, spolnih tehnik – skratka, naj čim več eksperimentirajo. Moške naj bi vzburjale »prepovedane« stvari: spolnost na nenavadnih krajih, grobost (vendar ne sadomazohizem), novi spolni položaji, opolzke besede, torej vse, kar naj bi imelo status nenavadnega, nedovoljenega, grešnega. Vsako ravnanje od zgoraj naštetega naj bi popestrilo spolnost v dalj časa trajajoči zvezi.

V moških revijah so nasveti za popestritev spolnosti velikokrat seksistični, celo poniževalni, pogosto nasvete dajejo tudi ženske, tako je npr. v FHM–ju leta 2004 o spolnosti svetovala Athena Douris, sicer urednica ameriškega lezbičnega časopisa.

Tradicionalna feminilnost, ki vključuje nežnost, predigro in strast, pa ni izginila, pač pa se je vse naštetu začelo pričakovati od moških partnerjev. Moške revije kljub svojemu značilnemu besedišču – velikokrat izrazito seksističnemu – znajo presenetiti s citati kot je tale: »Daj ji vedeti, da je ljubljena. Da je prava ljubimka iz mesa in krvi, ki ima prednost pred kakršnim koli tiskanim ali celuoidnim pripomočkom.« (Brice v FHM 2004, 92). V Playboyju je leta 2004 je moške poglede na spolnost in razmerja razkrival Tadej Golob: »Vem, da ni najbolj plejbojevsko, ampak najbrž gre v veliki meri za to, da človek ... v dekletih, ki bi jih rad spravil na zadnji sedež svojega unota, nekako išče dolgotrajnejšo življenjsko sopotnico. Saj gre samo za fuk, je stavek, ki si ga lahko ponavljamo do onemoglosti, a se je vendarle nekako težko plaziti po nekom, do katerega ti nič ni.« (Golob v Playboy 2004, 30).

9.2 Hipoteza 2

Lifestyle revije imajo emancipacijski potencial, v smislu ozaveščanja širše javnosti o enakopravnosti spolov tudi na področju spolnosti, vendar hkrati vzdržujejo tradicionalno porazdeljene vloge med spoloma.

Pri analizi svetovalnih člankov o načinih, kako pridobiti partnerja–ico, so se razkrila »tradicionalna« sporočila o spolnosti. Tovrstni članki močno prevladujejo v ženskih revijah, kjer predstavljajo približno 16–23 odstotni delež vseh člankov o spolnosti, v reviji *Ženski svet* imajo kar 38 odstotni delež. V moški revijah se ta delež v letih 2001–2004 giblje med 1,8–9,8 odstotkov vseh člankov o spolnosti, v obdobju 2012–2014 pa pade na 2 odstotka v *FHM*–ju in samo 0,3 odstotka v *Playboyu* (glej Graf 8.12).

Ženske revije bralkam v svetovalnih člankih ponujajo »1001 nasvet«, kako spoznati primerne moškega kot kandidata za parterja. Opisujejo tudi sodobne poti spoznavanja, kot so hitri zmenki, spoznavanje po spletnih spoznavnih portalih. Sestavni del vsake ženske revije so tudi ljubezenski horoskopi, kot npr. v januarjem *Cosmopolitanu* leta 2014, ki je vključeval kar 16 strani v reviji. Novinarica Lea Vodušek pa v članku *Šport + seks = zelo zadovoljen moški* v *Cosmopolitanu* marca 2004 svetuje: »Kateri dve stvari ima moški najraje? Šport in seks. Dajte mu oboje in postal bo vaš največji občudovalec« (Vodušek v *Cosmopolitan* 2004, 74).

V moških revijah horoskopov ni, prav tako sem našla več člankov, ki namesto o strategijah, kako partnerico osvojiti, bralcem večkrat svetujejo, kako naj si najde partnerico za seks, ne da bi se ujel v trajno razmerje (Renzetti in Curan 1995, 161). Članki v *FHM*–ju to lepo ilustrirajo že s samimi naslovi, kot je npr. v *FHM*–ju julija 2004: 23 načinov, kako jo zapustiti s podnaslovom *Noče razumeti, da si je sit? Daj ji to vedeti na enega od teh 23 klasičnih FHM načinov* (*FHM* 2004, 46). Sočasno pa so v isti številki v članku *Zaključni posel* nasveti o osvajanju od različnih žensk. Podani so nasveti o pristopu, prvem zmenku in fizičnem kontaktu oz. spolnem odnosu. Članek močno spominja na podobne prispevke v ženskih revijah, le da so v besedišče vključeni vulgarizmi, slabšale in pogovorne besede, ki jih v ženskih revijah praviloma ne najdemo (*FHM* 2004, 46).

Skladno z drugo hipotezo sem ugotovila, da so v moških in ženskih revijah prikazane še vedno tradicionalne moške in ženske vloge. To najbolj kažejo članki, ki razlagajo (spolno) vedenje, čustvovanje in razmišljanje moških. Članki s to vsebino v ženskih revijah nenehno opozarjajo bralke, da morajo biti previdne, potrpežljive, razumevajoče v odnosu z moškimi. Nekako so postavljene v vlogo matere, pa tudi moški so mestoma prikazani kot otroci. »Najprej ne smemo pozabiti, da so moški, tako kot majhni otroci, nagnjeni k pretiravanju ...« (Cosmopolitan 2003, 98). S tem, ko postavimo moške v vlogo otroka, jih razbremenimo odgovornosti za njihova dejanja. Ženske naj bi z moškimi ravnale kot z otroci, jih pohvalile, če naredijo kaj koristnega, in jih grajale (vendar ne preveč, da ne bi omajale njihovega »ega«), kadar naredijo kaj narobe. Pri razumevanju moške spolnosti in vedenja se revije opirajo na sociobiološko teorijo, ki spolnost pojasnjuje s pomočjo naravnih instinktov. »Moški se preprosto ne more uglasiti z družbeno veljavnimi pravili monogamnih razmerij – tisti trenutek, ko ugleda privlačno in zapeljivo predstavnico nasprotnega spola, so njegove misli že zašle čez mejo 'uradno' dovoljenega« (Cosmopolitan 2003, 100).

Strokovnjakinja za odnose Irma Kurtz tako bralki, ki sprašuje, ali naj vzame fanta nazaj, potem, ko jo je prevaral z bivšo punco pove: »Če mu boste dali vse, kar tradicionalno moški pričakuje od ženske, vas gotovo ne bo zapustil, kajne? ... Če mu boste ponudili več kot mu je ona, če ga boste zasuli z več ljubezni, kot ga je ona, se ne bo vrnil k njej ... Žrtve seveda niste samo vi, ampak tudi on.« (Cosmopolitan 2004, 20).

Tudi moške revije se tako kot ženske sklicujejo na sociobiološke naravne instikte, Mars npr. objavi intervju z dr. Zoranom Kandučem iz Pravne fakultete v Ljubljani, ki med drugim pravi: »Človek je mnogo bolj promiskuiteten kot katera koli žival in vztrajati pri enem spolnem partnerju nikakor ni preprosta zadeva.« (Kanduč v MARS 2001, 41).

9.3 Hipoteza 3

Moške in ženske revije bralcem in bralkam spolnost v največji meri reprezentirajo kot heteroseksualno in monogamno, pri čemer še posebej izstopajo ženske revije. Ostala spolna nagnjenja (homoseksualnost, transspolnost) so predstavljena pomanjkljivo in bežno, pri čemer so pospremljena s predsodki in celo z zaničevanjem.

Analiza člankov je v skladu z mojo hipotezo pokazala, da ženske in moške življenjsko–stilne revije ne namenjajo veliko pozornosti širšim družbenim problemom (posilstva, homoseksualnost, kontracepcija, širjenje spolnih bolezni, prostitucija), povezanih s spolnostjo. Tako v letih 2012–2014 moške revije tej problematiki niso posvetile niti ene strani članka. Najslabše se je pri tem odrezal FHM, ki je v opazovanem obdobju to tematiko skoraj povsem prezrl. Delež objav, ki v ospredje postavljajo tovrstno tematiko, je v ženskih revijah v letu 2014 presenetljivo manjši za odstotno točko kot desetletje prej, v moških revijah pa v obdobju 2012–2014 izgine (glej Graf 8.4.). O spolnih boleznih so poročale izključno ženske revije, moške revije pa bralce o spolno prenosljivih boleznih niso osveščale, čeprav so le–te v Sloveniji pereča problematika (npr. naraščanje okužb z virusom HIV). To je skladno z ugotovitvijo raziskave Spolno življenje v Sloveniji, kjer Ivan Bernik in Irena Klavs ugotavljata, da podatki raziskave kažejo relativno veliko breme spolno prenosljivih okužb ter da je epidemija aidsa vplivala le na večjo informiranost o zdravstvenih tveganjih, ne pa tudi na spolno vedenje mladostnikov v Sloveniji (Švab v Bernik in Klavs 2011: 179).

Homoseksualnost pa ni prezrta le pri spolnih boleznih, ampak tudi v analiziranih življenjsko–stilnih revijah. Da so lezbijke družbeno veliko bolj sprejete kot geji, kaže pozitiven prikaz lezbištva. Lezbištvo je celo zaželeno kot popestritev spolnosti v heteroseksualnem razmerju. Tako ženske kot moške revije se omembi homoseksualnosti izogibajo, tudi pri nasvetih o popestritvi spolnosti s t.i. trojčkom je vedno mišljena kombinacija »dve ženski in moški«, tudi ženske revije ne omenjajo npr. »dveh moških in žensko«, medtem ko je spolnost med geji popolnoma odsotna tema.

Ženske revije osveščajo bralke in bralce o nesprejemljivosti kakršnegakoli nasilja in s tem kažejo svojo družbeno odgovorno plat. Moške revije se tovrstnih tematik lotevajo redko, pa še takrat le na humoren način, s tem pa pomagajo pri ohranjanju »nasilnega statusa quo«.

Ljubezen je v ženskih revijah, posebej v svetovalnih člankih, vedno povezana z monogamijo, medtem ko zgodbe, ki jih objavljajo bralke o lastem spolnem življenju, kažejo na to, da je spolnost tudi pri ženskah in ne le pri moških »osvobojena« čustvenih vezi; da bralke ne čutijo krivde, ko si želijo razmerja za eno noč. Še vedno pa je takih zgodb manj kot v moških revijah, ki objavljajo zgodbe bralcev in bralk, ki so humornega značaja, nekatere izmed njih tudi seksistične. Zgodbe so z namenom, da bi šokirale, napisane na način, ki vzbuja gnus, uporabljene so pogovorne besede, včasih tudi vulgarizmi, jezik je pogosti seksističen.

9.4 Hipoteza 4

V moških in ženskih revijah je spolnost namenjena mladim, zdravim, belim, heteroseksualnim moškim in ženskam.

V analizo sem vključila tudi fotografije, ki so prikazovale bodisi ženske ali moške, za katere sem presodila, da imajo bodisi implicitno bodisi eksplicitno izražen seksualen ton (glej Graf 8.10.). Gledano v celoti, so v moških revijah v letih 2012–2014 fotografije predstavljale kar 80,7 odstotkov vseh analiziranih strani, delež je od leta 2001 oz. 2004 narasel za 17,3 odstotne točke. Tudi ženske revije fotografijam v sedanosti dajejo več poudarka kot pred desetimi leti, saj je delež narasel za 10,7 odstotnih točk.

V ženskih revijah je veliko t.i. modnih fotografij, kjer je seksualna komponenta manj očitno izražena, na prvi pogled prikrita, moške revije pa, ravno nasprotno, močno poudarjajo »ženske čare«, veliko je gole kože, posebej v Playboju, pa tudi FHM–ju je veliko fotografij na meji pornografije. Presenetilo me je, koliko slovenskih estradnic je razkrilo kar nekaj gole kože v reviji FHM, medtem ko se slikanje za naslovnico

Playboyja med znanimi Slovenkami šteje kot poseben dosežek, ki je oglaševan tudi v drugih medijih. Na fotografijah so v veliki večini bile mlade, zdrave, belopolte ženske – velikokrat znane iz filmskega in modnega sveta na Zahodu. V nobeni izmed ženskih ali moških revij nisem naletela na fotografije t.i »super plus« manekenk, ki predstavljajo modo za močnejše ženske, prav tako ni invalidnih oseb oziroma oseb z motnjami v razvoju. Fotografij z moškimi je bilo zelo malo – vse so bile objavljene v ženskih revijah. Tudi moški so bili belopolti, mladi, s poudarjeno treniranim telesom, med » modeli« ni bilo »povprečnega moškega«, vseprisotna je čilost (fitness), ki pomeni oz. sporoča, da moramo biti pripravljene na vedno nove količine stimulansov, vedno v gibanju, vedno fleksibilni. Čilost se prepleta z neozdravljivim hrepenenjem in je neuničljivi vir samograje in jeze na samega sebe (Bauman 1998, 23).

Pri analizi člankov sem opazila, da še posebej v moških revijah ti številčno vedno bolj upadajo, narašča pa delež fotografij. To je mogoče pojasniti tudi s finančno krizo, ki je zajela svet ob koncu leta 2008 in se je v Sloveniji pokazal tudi na medijskem trgu. V tem obdobju so odpuščali novinarje – njihove prispevke pa so uredništva nadomestila s slikovnim materialom, veliko tiskanih časopisov ali revij je tudi prenehalo izhajati – med njimi tudi FHM (2012), Men's Health (2008). Finančna kriza pa vendarle v celoti ne pojasni fenomena propada moških življenjsko–stilnih revij v Sloveniji, saj se te licenčne revije v svetu še vedno prodajajo. Mladi Slovenci, za razliko od mladih Slovenk, ne posegajo po tovrstnem žanru, medtem ko se nabor ženskih revij, kljub zaostrenemu boju na prenasičenem tržišču, še širi, revije pa, kljub manjšim nakladam kot pred krizo, izhajajo še naprej.

Ženske življenjsko–stilne revije v Sloveniji glede na to, da so na tržišču prisotne v veliki meri, ostajajo eden od pomembnih socializacijskih dejavnikov na področju spolnosti za mlade ženske, pa tudi za mlade moške, ki se preko člankov v njih informirajo o spolnih praksah, o novostih na področju spolnosti ter o tehnikah zapeljevanja in osvajanja primernih partnerjev–ic. Populacija mlajših moških ostaja brez tovrstnega žanra, saj razen Playboyja in modno usmerjene revije David na tržišču ni moških življenjsko–stilnih revij, ki bi svetovale o spolnosti in razmerjih, prisotne so le še pornografske revije.

10 LITERATURA

1. *Adriamedia*. 2015. *playboy/#blagovne-znamke*. Dostopno prek:
<http://www.adriamedia.si/blagovne-znamke/playboy/#blagovne-znamke>
(8. januar 2015).
2. Bauman, Zygmunt. 1998. On Postmodern Uses of Sex. *Theory, Culture and Society* 15 (3–4): 19–33.
3. Beck, Ulrich. 2001. *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Založba Krtina.
4. Bernik, Ivan in Irena Klavs. 2011. *Spolno življenje v Sloveniji*. Maribor: Založba Aristej.
5. Bernik, Ivan in Valentina Hlebec. 2004. How Did It Happen the First Time? Sexual Initiation of Secondary School Students in Seven Postsocialist Countries. V *Sexuality and Gender in Postcommunist Eastern Europe and Russia*, Aleksandar Štulhofer, 297–315. New York: The Haworth Press.
6. Bogataj, Marjeta. 2004. Izšla je nova moška revija FHM. *Finance*, 8. marec. Dostopno prek:
<http://www.finance.si/90280/Iz%C5%A1la-je-nova-mo%C5%A1ka-revija-FHM?cookietime=1440370777> (5. junij 2016).
7. Bole, Vanja. 2010. *Vloga ženske v družini in družbi v Ženskem svetu od leta 1923 do 1928*. Diplomsko delo. Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije Koper.
8. Brown, Jane D. 2002. Mass Media Influence on Sexuality. *Journal of sex research* 39 (1): 42–45.
9. Buss, David. M. 1998. Sexual Strategies Theory: Historical origins and Current Status. *The Journal of Sex Research* 35 (1): 19–31.
10. *Cosmopolitan*. 2002. Analizirano besedilo mesečnika (januar, marec, maj, julij, september, november). Ljubljana: Burda.
11. --- 2003. Analizirano besedilo mesečnika (maj, junij). Ljubljana: Burda.
12. --- 2004. Analizirano besedilo mesečnika (januar, marec, maj, julij, september, november). Ljubljana: Burda.
13. --- 2014. Analizirano besedilo mesečnika (januar, marec, maj, julij, september, november). Ljubljana: Adria Media Ljubljana.

14. --- 2015. Analizirano besedilo mesečnika (september). Ljubljana: Adria Media Ljubljana.
15. Coward, Rosalind. 1989. *Ženska želja*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS, Knjižnica revolucionarne teorije.
16. Crewe, Ben. 2003. *Representing men: Cultural production and Producers in the Men's magazine market*. Oxford, Ney York: Berg.
17. Čirović, Mira. 2014. Bitka med spoloma tudi pri varanju. *Eva*, oktober/november.
18. DeLamater, John D. in Janet Hyde Shibley. 1998. Essentialism vs. Social Constructionism in the study of Human Sexuality. *The Journal of Sex Research* 35 (1): 10–18.
19. *Eva*. 2004. Analizirano besedilo mesečnika (januar, marec, maj, julij, september, november). Ljubljana: Delo revije.
20. --- 2014. Analizirano besedilo mesečnika (januar, marec, maj, julij, september, november). Ljubljana: Salomon d.o.o.
21. --- 2015. Analizirano besedilo mesečnika (april–maj, avgust–september). Ljubljana: Salomon d.o.o.
22. *FHM*. 2004. Analizirano besedilo mesečnika (marec, maj, julij, september, november). Maribor: VideoTop, d.o.o.
23. --- 2012. Analizirano besedilo mesečnika (januar, marec, maj, julij, avgust, september). Maribor: Videotop Color Media d.o.o.
24. Foucault, Michel. 2000. *Zgodovina seksualnosti: volja do znanja*. Ljubljana: Založba Škuc.
25. Featherstone, Mike. 1998. Love and Eroticism. *Theory, Culture and Society* 15 (3–4): 1–18.
26. Gadsden, Gloria Y. 2000. The male voice in women's magazines. *Gender Issues* 18 (2): 49–57.
27. Gavey, Nicola. 1993. Technologies and Effects of Heterosexual Coercion. V *Heterosexuality: a feminism and psychology reader*, ur. Sue Wilkinson in Celia Kitzinger, 93–119. London [etc.]: Sage.
28. Giddens, Anthony. 2000. *Preobrazba intimnosti: Spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana: Založba *cf.
29. IPCE. 2016. *history_of_sexuality.htm*. Dostopno prek: https://www.ipce.info/ipceweb/Library/history_of_sexuality.htm

- (11. april 2016).
30. Jackson, Stevi in Sue Scott. 1996. *Sexual Skirmishes and Feminist Fractions*. V *Feminism & Sexuality: a reader*, ur. Stevi Jackson and Sue Scott, 1–34. Edinburgh: Edinburgh University Press.
31. Klavs, Irena, Tanja Kustec, Zdenka Kastelic in Sandra Kosmač. 2014. *Okužbe s HIV v Sloveniji*. Dostopno prek:
http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/2684-9009_1.pdf
(15. marec 2014).
32. Kolar, Irena. 2015. *Media24 razkril svoje nove revije*. Dostopno prek:
<http://www.publishwall.si/irena.kolar/post/131683/media24-razkril-svoje-nove-revije> (1. junij 2015).
33. Košir, Manca. 2003. *Surovi čas medijev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
34. Košir, Ladeja Godina. 2003. Zygmunt Bauman: Tekoča moderna. *Ampak, mesečnik za kulturo, politiko in gospodarstvo* 4 (8/9): 86.
35. Krassas, Nicole R., Joan M. Blauwkamp in Peggy Wesselink. 2001. Boxing Helena and corseting Eunice: Sexual rhetoric in Cosmopolitan and Playboy magazines. *Sex roles* 44 (11/12): 751–771.
36. Laumann, Edward O., John H. Gagnon, Robert T. Michael in Stuart Michaels. 1994. *The Social organization of sexuality: sexual practices in the United States*. Chicago: The University of Chicago Press.
37. Legan, Jerca. 2002. Ženske revije kot oglaševalski medij. V *Njena (re)kreacija: ženske revije v Sloveniji*, ur. Majda Hrženjak, 91–111. Ljubljana: Mirovni inštitut.
38. Legan, Jerca. 2004. *Razgaljena: žensko branje v Sloveniji*. Ljubljana: ISH – Fakulteta za podiplomski humanistični študij.
39. Magezis, Joy. 1996. *Women's studies*. London: Hall & Stoughton.
40. Malnar, Brina. 2000. *Metode in sociološko raziskovanje: študijsko gradivo (interno)*. Šolsko leto 2000/2001, III. letnik. Ljubljana: FDV.
41. MARS. 2001. Analizirano besedilo mesečnika (julij, september, november). Ljubljana: Delo revije, d.d.
42. --- 2002. Analizirano besedilo mesečnika (januar, marec, maj, julij/avgust). Ljubljana: Delo revije, d.d.

43. McQuail, Dennis. 1987. *Mass Communication Theory*. London: SAGE.
44. Nova. 2015. Analizirano besedilo mesečnika (september). Ljubljana: Adria Media Ljubljana.
45. Perinčič, Vika. 2009. *Jezikovni stil v moških revijah: primer FHM, Men's Health in Playboy*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
46. Pevec, Nataša. 2004. Živi danes, odrasti jutri. *Cosmopolitan*, september.
47. *Playboy*. 2004. Analizirano besedilo mesečnika (januar, marec, maj, julij, september, november). Ljubljana: Burda.
48. --- 2014. Analizirano besedilo mesečnika (januar, marec, maj, julij, september, november). Ljubljana: Adria Media.
49. Stein, Arlene. 1997. Sex after »Sexuality«: From Sexology to Post-Structuralism. V *Sociology after postmodernism*, ur. David Owen, 158–172. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE.
50. Schacht, S. P. in Patricia H. Atchinson. 1993. Heterosexual Instrumentalism: Past and Future Directions. V *Heterosexuality: a feminism and psychology reader*, ur. Sue Wilkinson in Celia Kitzinger, 120–136. London [etc.]: Sage.
51. Schmidt, Gunter. 1995. Commentary: Emancipation and Social Change in Heterosexual Relationships. *Journal of Psychology & Human Sexuality* 7 (3): 7–20.
52. Schmidt, G., D. Klusmann, A. Dekker in S. Matthiesen. 1998. Changes in student's sexual behaviour: 1966–1981–1996. A first report on a longitudinal study in West Germany. *Scandinavian Journal of Sexology* 1 (3): 157–173.
53. Stevenson, Nick, Peter Jackson in Kate Brooks. 2001. *Making Sense of Men's Magazines*. Cambridge: Polity.
54. Šadl, Zdenka. 1999. *Usoda čustev v zahodni civilizaciji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
55. Šarbek, Manja. 2005. *Razlike med spoloma v spolnosti in spolnem delovanju*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
56. Škerl, Uroš. 2002. Striptiz med gorami. *Mars*, januar.
57. Šmitek, Maja. 2011. *Ženske revije na spletu – primer Cosmopolitan in Eva*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
58. Špeh, Nives in Marjeta Bogataj 2001. Še dve moški reviji: Mars in Playboy. *Finance*, 21. maj. Dostopno prek:

- <http://www.finance.si/5862/%C5%A0e-dve-mo%C5%A1ki-reviji-Mars-in-Playboy> (5. junij 2016).
59. Švab, Alenka. 2000. Nova intimna razmerja? Zasebnost in intimnost v pozni modernosti. V *Preobrazba intimnosti: Spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*, Anthony Giddens, 205–227. Ljubljana: Založba *cf.
60. Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
61. Vendramin, Valerija. 2002. Primer kulture ženskosti: "Cosmo na delu". V *Njena (re)kreacija: ženske revije v Sloveniji*, ur. Majda Hrženjak, 77–90. Ljubljana: Mirovni inštitut.
62. Verhaeghe, Paul. 2002. *Ljubezen v dobi osamljenosti: trije eseji o gonu in želji*. Ljubljana: Orbis.
63. Videotop. 2012. *Cenik-FHM.pdf*. Dostopno prek: <http://www.videotop.si/wp-content/uploads/2012/03/Cenik-FHM.pdf> (15. januar 2012).
64. Vreg, France. 1990. *Demokratsko komuniciranje*. Maribor: Založba Obzorja.
65. Wikipedia. 2015. *Cosmopolitan_(magazine)*. Dostopno prek: [https://en.wikipedia.org/wiki/Cosmopolitan_\(magazine\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Cosmopolitan_(magazine)) (10. september 2015).
66. Wouters, Cas. 1998. Changes in the "lust balance" of sex and love since the sexual revolution. The example of the Netherlands. V *Emotions in social life: Critical Themes and Contemporary Issues*, ur. Gillian Bendelow in Simon J. Williams, 228–249. London: Routledge.
67. Wouters, Cas. 1987. Developments in the Behavioural Codes between the Sexes: The Formalization of Informalization in the Netherlands, 1930–85. *Theory, Culture and Society* 4 (2):405–27.
68. *Ženski svet*. 2015. Dostopno prek: <http://www.zenskisvet.si/> (20. maj 2015).
69. --- 2014. Analizirano besedilo mesečnika (januar, marec, maj, julij, september, november). Sveta Trojica: Aritmija media d.o.o.